

BYUNG-CHUL HAN

YERYÜZÜNE ÖVGÜ

BYUNG- CHUL HAN

YERYÜZÜNE ÖVGÜ

Bahçelere Bir Yolculuk

Nafer Ermiş çevirisiyle

 inka

Yeryüzüne Övgü: Bahçelere Bir Yolculuk

Byung-Chul Han

Orijinal Adı | *Lob der Erde: Eine Reise in den Garten*

İnka Kitap | 12 | Edebiyatdışı

Çeviren | Nafer Ermiş

Yayına Hazırlayanlar | Zeynep Sarıkartal ve Ahmet Öz

Kapak | Murat Özgül

Sayfa Düzeni | Tülay Malkoç

1. Baskı | Eylül 2021 (2000 adet)

ISBN | 978-605-70664-1-1

Copyright © by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin. Published in 2018 by Ullstein Verlag

Türkçe Yayın Hakkı © İnka Kitap, 2020

Türkçe Çeviri Hakkı © Nafer Ermiş, 2020

Bu kitabın yayın hakları Onk Ajans Fikir ve Sanat Eserleri A.Ş.'den devralınmıştır.

İNKA KİTAP

Osmanağa Mah. Halil Ethem Sok.

Yeğiner İş Merkezi A Blok No:32/28 Kadıköy/İstanbul

Tel: 0216 337 00 09

Yayıncı Sertifika No: 44966

inkakitap@gmail.com

Baskı ve Cilt | Vizyon Basımevi

Matbaa Sertifika No: 52098

Bu kitabın bütün hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen ya da tamamen ve hiçbir yolla çoğaltılamaz.

BYUNG-CHUL HAN

YERYÜZÜNE ÖVGÜ

Bahçelere Bir Yolculuk

İllüstratör: Isabella Gresser

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Kış Gezisi.....	13
Kış Bahçesi	15
Başkalarının Zamanı.....	20
Yeryüzüne Geri Dönüş.....	24
Dünyanın Romantikleştirilmesi	30
Kış Kirazı.....	34
Kar Çiçekleri ve Kedi Fındığı.....	40
Altın Çanak	45
Anemonlar.....	48
Kamelya	50
Keçi Söğüdü	52
Çiğdemler.....	56
Hosta Çiçekleri.....	58
Mutluluk Üzerine.....	63
Güzel İsimler.....	66
Victoria Amazonica	69
Güz Zamansız.....	74
Bir Bahçıvanın Güncesi	78
Resim Dizini	149

*Canlılara bir sor, sana öğretsinler,
Gökteki kuşlara sor, sana anlatsınlar.*

*Ya da Toprağa söyle, sana öğretsin,
Hatta denizdeki balıklara sor, sana anlatacaklardır.*

*Hangisi bilmez
Bunun RAB'bin eliyle yapıldığını?*

Eyüp 12, 7-9

ÖNSÖZ

Günün birinde, toprağı [*Erde*]¹ tanımak için içimde derin bir özlem, adeta acil bir ihtiyaç duydum. Bunun üzerine her gün bahçeyle uğraşmaya karar verdim. Üç bahar, üç yaz, üç sonbahar ve üç kış, yani üç yıl boyunca *Bi-Won* (Korece: *Gizli Bahçe*) adını verdiğim bahçede çalıştım. Bahçenin benden önceki sahibinin bir gül kemeri üzerine yerleştirdiğı kalp biçimindeki levhada hâlâ *Düş Bahçesi* yazıyor. Onu olduğu gibi bıraktım. Benim *Gizli Bahçem* de bir *Düş Bahçesi* sonuçta, çünkü ben orada, *geleceğın yeryüzünü* düşünüyorum.

Bahçe çalışması benim için sessiz bir meditasyondur, sessizlikte eğleşmekti [*Verweilen*]. Zamanın eğleşmesini ve güzel kokmasını sağlıyordu. Bahçede çalıştıkça yeryüzüne, onun büyüleyici güzelliğine olan saygım artıyordu. Bu arada yeryüzünün tanrısal bir yaratı olduğuna dair kanaatim

¹ Kitabın adında da yer alan Almanca “*Erde*” kelimesi çokanlamlı bir sözcüktür; “yeryüzü”, “toprak”, “dünya”, “çamur” vb. Kitapta, yazarın kastına uygun olduğunu düşündüğümüz farklı bağlamlarda “yeryüzü” ve “toprak” şeklinde tercüme ettik. “*Erde*” sözcüğünü yakın anlamli “*Welt*”ten ve “*Boden*” sözcüğünden ayırmak için “*Welt*”i, dijitalleşme bağlamında kullanıldığı haliyle “dünya”; “*Boden*” sözcüğünü de “yer ve zemin” şeklinde Türkçeleştirdik ve orijinallerini köşeli parantez içinde verdik. —*yh*

derinleşti. Bu kanaatin, hatta artık benim için bir kesinlik [Gewissheit] halini alan, apaçıklık-karakteri [Evidenzcharakter] kazanan bu içgörünün [Einsicht] oluşmasında bahçenin de yardımları oldu. Kanıt/apaçıklık [Evidenz]¹ köken olarak görmek anlamına gelir. Ben bunu gördüm.

Çiçekleri açmış bir bahçede bulunmak/eğleşmek [Verweilen] beni yeniden inançlı biri yaptı. *Cennet Bahçesi*'nin var olduğuna ve *olmaya devam edeceğine* inanıyorum. Tanrıya inanıyorum, Yaradan'a, sürekli baştan başlayan ve böylece her şeyin yenilenmesini sağlayan bu Oyuncu'ya inanıyorum. İnsan da onun yarattığı bir varlık olarak bu oyuna katılmakla yükümlüdür. İş/çalışma [Arbeit] ya da görev [Leistung] oyunu tahrip eder. Çalışmak kör, çıplak, dilsiz bir eylemdir.

Elinizdeki kitabın bazı satırları yeryüzüne ve doğaya bir yakarış, itiraf ve hatta ilân-ı aşktır. Biyolojik bir evrim yok. Her şey varlığını *tanrısal bir devrime* borçlu. Ben bunu *tec-rûbe ettim*. Biyoloji de en nihayetinde bir çeşit *Teolojidir*, bir *Tanrı Öğretisidir*.

Toprak ölü, cansız, suskun bir öz [Wesen] değildir, aksine, konuşkan bir özdür, yaşayan bir organizmadır. Taş bile yaşar. Sainte Victoire Dağı'na tutkun olan Cézanne *kayaların gizemlerini, kendilerine has canlılıklarını ve güçlerini* biliyordu. Laotse zamanında söylemişti:

Dünya [Welt] sırlarla dolu bir kâse gibidir. Onu elinizle kavrayamazsınız [nicht fassen]. Kim onu kavramak [begreifen] isterse, onu kaybeder.

¹ Alm. Evidenz. "Apaçıklık", "kanıt" anlamlarına gelen bu kavram, felsefede, aklın nesnelere dolaysız erişimini, yani "sezgisel bilmeyi" ifade eder. Aksiyomatik bilimlerde, örneğin geometride olduğu gibi. —yhn

Sırlarla dolu bir kâse olarak yeryüzü [Erde] kınılgandır. Bugün onu vahşice sömürmekle meşgulüz; her şeyi sonuna kadar kullanıyoruz ve böylece tamamen tahrip ediyoruz.

Yeryüzüne özen gösterme [schonen] buyruğu [Imperativ] onun kendisinden geliyor, ona güzel davranmalıyız [schönen]. Özen ve güzel etimolojik olarak akrabadırlar. Güzel bizi ona özen göstermeye davet eder, hatta emreder.¹ Güzele özen göstermeliyiz. Yeryüzüne özen göstermek insanlığın acilen yerine getirmesi gereken bir ödev, bir sorumluluktur, çünkü o güzeldir, hatta harikuladedir.

Özen, övgü talep eder. Aşağıdaki satırlar yeryüzünü öven ilâhilerdir. O güzel Yeryüzünün Şarkısı² gibi tınlamalıdır Yeryüzüne Övgü. Ama bugün başımıza gelen şiddetli doğal felaketlere bakılırsa bazılarının bunu Eyüb'ün Mesajı³ gibi okumaları daha yerinde olacaktır. Bunlar insanın hoyratlığına ve zorbalığına karşı yeryüzünün verdiği şiddetli cevaplardır. Bizler yeryüzüne karşı bütün saygımızı kaybetmiş durumdayız. Artık onu görmüyoruz ve işitmiyoruz.

¹ Alm. *schonen* und *schönen*. Yazar burada Almanca *schonen* (koruma, özen gösterme) ile *schönen* (güzelleştirme) sözcükleri arasındaki etimolojik akrabalıktan yola çıkıyor. Ancak Türkçede bu iki kavram arasında etimolojik bir ortaklık yok. —çn

² Kitabın adıyla (*Lob der Erde*), ünlü besteci Mahler'in ölmeden önce bestelediği son eserinin adı olan *Lied der Erde* (Yeryüzünün Şarkısı) arasındaki benzerliğe gönderme. —yhn

³ Alm. *Hiobsbotschaft*: "Eyüb'ün Mesajı" olarak çevrilen bu kelime, Almanca "kara haber" anlamına da gelmektedir. —yhn

Oleaceae

Jasminum nudiflorum

KIŞ GEZİSİ

Schubert'in Kış Gezisi eserine özel bir sevgi besliyorum.
Özellikle de İlkbahar Rûyası'nı sık sık söylerim.

*Renkli çiçekler düşledim,
Mayısta açtıkları haliyle;
Yeşil çayırlar düşledim,
Neşeli kuş cıvıltıları içinde.*

*Ve horozlar öttüğünde,
Gözlerim de uyandı;
Hava soğuk ve karanlıktı,
Çatıda karga çığlıkları vardı.*

*Peki ya pencere camlarına,
Kim çizdi yaprakları?
Gülüyor musunuz şimdi bana,
Kış günü çiçek düşleyen bu adama?*

Bahçeler hakkındaki bir kitaba niçin kış ve Kış Gezisi ile başladım? Üstelik kış mevsiminin, bahçe sezonunun sonu anlamına gelmesine rağmen. Burada bahar düşlerimi anlatmak ya da mesela beş bin kar kristalini fotoğraflayan Wil-

son Bentley gibi kendimi buz çiçeklerine adamak niyetinde değilim.

Berlin kışı korkunçtur, hatta yıkıcıdır. Cehennem ateşi bile bu ıslak, karanlık soğuğa göre daha çekilir bir şeydir. Işık tamamen sönmüş gibidir.

*Kıştan başka bir şey değildir bu,
Kış, soğuk ve vahşi!*

Berlin kışının sonsuz griliği, insanın içinde kış ortasında aydınlık, çiçekli bir bahçeye duyulan *metafizik bir arzu* [metaphysischer Wunsch] uyandırır.

Bertold Brecht'in ideal bahçesi maalesef kış ayları için hiçbir şey öngörmemiştir. Orada sadece marttan ekime kadar açar çiçekler:

*Göl kıyısında, çam ve akçakavaklar arasındaki derinlikte
Duvar ve çalılarla korunan bir
Bahçe,
Öyle bilgece bezenmiş ki aylık açan çiçeklerle,
Marttan ekime çiçek hiç eksik olmasın diye.*

Bahçecilik hakkındaki o bilgelik belli ki bende yok, çünkü ben *sürekli* çiçek açan, ocaktan aralığa kadar çiçek veren bir bahçe kurmaya karar verdim. Ben metafiziği, bahçıvanın metafizik bilgelik isteğini, onun “boş vermişliğine” tercih ediyorum.

KIŞ BAHÇESİ

Roland Barthes'ın *Aydınlık Oda'sı* da bu metafizik istekten [*metaphysischen Begehren*] besleniyordu. Bu bir yas kitabıdır, bir yas çalışmasıdır. Hayatı boyunca birlikte yaşadığı annesinin ruhunu çağırır. Kitabın temelinde Barthes'ı inatla kuşatan, hatta kucaklayan, etrafında uçuşan, ama kitapta bulunmayan bir fotoğraf yer alır. *Fotoğraf yokluğuyla parlardar*. Annesini beş yaşındayken *kış bahçesinde* tasvir etmektedir.

Kış bahçesinde, en arkada duruyor annem, yüzü belirsizleşmiş, solmuş. İlk anda büyük bir hayrete düşmüştüm: "Bu o! Evet, bu o! Bu o, nihayet!"

Barthes fotoğrafta iki temel etki unsuru olduğunu söyler: *studium* ve *punctum*. *Studium* fotoğraftan okunabilen enformasyonlar için geçerlidir. *Studium* üzerinden fotoğraf incelenebilir, öğrenilebilir. Buna karşın *punctum* enformasyon aktarmaz. Kelime anlamı *sokulan*, *sokulmuş* olan demektir ve Latince *pungere* (sokmak) kelimesine dayanır. Bu izleyiciyi çarpar ve sarsar.

Aydınlık Oda'nın punctum'u benim için (Barthes'ın) biricik sevgilisi olan annesiyle birlikte gösterilmeyen kış

bahçesi. Ancak kış bahçesinde çift anlam görüyorum. Hem ölüm hem de yeniden dirilişin sembolik mekânı, metafizik yas çalışmasının alanı. *Aydınlık Oda* benim gözümde çiçek açan bir bahçe, kış karanlığında *parlak bir ışık*, ölümün ortasında bir yaşam, bugünkü ölümcül hayatın ortasında yeniden uyanan bir hayatın kutlanması. Metafizik bir ışık *chambre noir*'ı¹ bir *chambre claire*'e², *aydınlık bir kış bahçesine* dönüştürüyor.

Roland Barthes romantik şarkıları severdi. Şan dersi almıştı. Onu şarkı söylerken dinlemek isterdim. Sık sık Barthes'ın şarkı söylerken yazdığı ya da yazarken şarkı söylediği duygusuna kapılıyorum. *Aydınlık Oda* da kırk bir şarkıdan/bölümden oluşan romantik bir şarkı demetidir. Yirmi dokuzuncu şarkının adı *Küçük Kız*'dır.

Aydınlık Oda benim kulağıma bir kış gezisi gibi geliyor. Roland Barthes annesini, sevgilisini bulmak için "ÖLÜLER Krallığı"nda bir yolculuğa çıkmıştır. Annesinin *hakikatinin* [Wahrheit] peşinde sonsuz bir arayış için yollara düşmüştür.

Bir şeyi hâlâ kafamdan atamıyorum; bu fotoğrafı keşfettiğimde ZAMAN'da geri gitmiş olmam. Yunanlılar ÖLÜLER Krallığını geriye doğru giderek kat etmişlerdi: önlerinde duran şey geçmişleriydi. Ben de benim olmayan, sevdiğim bir insana ait olan bir hayatı böyle bir bilgelikle kat ediyordum.

Bu kış bahçesi fotoğrafı, "Schumann'ın zihni bulanmadan önce yazdığı son müzik gibiydi," diyor Barthes, "annemin varlığıyla ve aynı zamanda ölümünün bende yarattığı yasla

¹ Fr. "karanlık oda". —çn

² Fr. "aydınlık oda". —çn

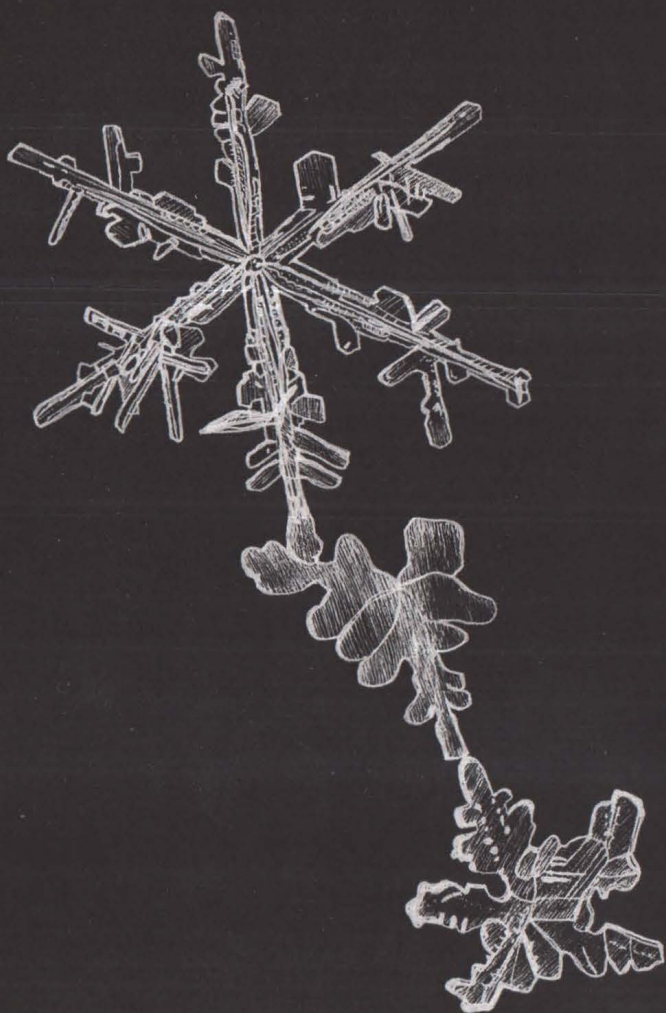
ahenk içinde, sanki şafağın ilk şarkısıydı.” Beş küçük piyano parçasından oluşan *Şafak Şarkıları* Schumann’ın son piyano eseri idi. İntihar denemesinden üç gün önce onları “şafağın yaklaşması ve yükselmesi sırasındaki duyumsamaları anlatan müzik parçaları koleksiyonu” olarak nitelendirmişti. Bu kompozisyon karşısında Clara Schumann ilk başta şaşkınlığa düşmüştü: “Yine çok orijinal parçalar, ama kavraması zor, içlerinde tamamen kendilerine has bir ruh hali barındırıyorlar.”

Şafak Şarkıları’nda [*Die Gesänge der Frühe*] yeni uyanan, yeniden dirilen hayata duyulan özlem hâkimdir. Bunlar yas şarkılarıdır. Bu şarkılarda derin bir melankoli vardır. Ölüm ve yeniden diriliş üzerine yazılmışlardır. Schumann daha önceki *İspanyol Şarkıları*’nda da [*Spanisches Liederspiel*] sabahı, yeni uyanan hayatı özlemle beklemeyi anlatmıştı:

Ne zaman, ne zaman gelecek sabah,
Ne zaman, ne zaman!
Hayatımı bu iplerden kurtaran zaman?
Kederden bulanmış gözleriniz,
Aşkta sadece acıyı gördü,
Ne bir neşe ne de mutluluk,
Yalnızca yara üstüne yara,
Acı üstüne acı verdi bana,
Ve bu uzun hayat içinde
Mutlu bir saat bile geçmedi.
Eğer bir gün,
O saati görürsem,
Eğer o hep baktığım yerde birden belirirse!
Ne zaman gelecek sabah, ne zaman.
Hayatımı bu iplerden kurtaran zaman.

Şafak Şarkıları'nın ilkinin saran gizemli bir aura vardır. O derin melankoli sonra bir deliryuma dönüşerek sanki kendini kurtarır. Melankoli, gem vurulmuş sevinçli anlar ve ilk çekingen ışıkların karanlığı yardığı kısa süreli aydınlanma ve coşkuyla [Verzückung] kesintiye uğratılır.

Her sabahın şafağı, alışılmış zamanın önüne serilen ve geçici olanın, yani yaşam ve ölüm zamanının aşıldığı [aufgehoben] öncül-bir zamandır [Vor-Zeit]. Şafak Şarkıları benim çiçek açan kış bahçesine dair hayallerimi canlandırıyor, onları hem harekete geçiriyor hem de daha kararlı bir şekilde seslendiriyor. Aynı zamanda bu kitabın da temel ruh halini belirliyor.

Flos glacialis

BAŞKALARININ ZAMANI

Bahçede mevsimleri çok daha yoğun yaşıyorum. Buna mukabil yaklaşan kışa dair hissettiğim acılar da büyük oluyor. Işık zayıflıyor, inceliyor ve soluklaşıyor. Işığa karşı hiç bu kadar duyarlı olmamıştım. Ölmekte olan ışık bana acı veriyor. Bahçede mevsimler her şeyden önce bedensel olarak hissediliyor. Yağmur deposundan gelen suyun buz gibi soğuğu bedenim derinliklerine işliyor. Yine de bu esnada duyduğum acı iyi geliyor, hatta beni canlandırıyor. Bana iyi *akordlanmış dijital*¹ dünyada giderek daha çok kaybolan gerçekliği [Realität], dahası bedenselliği geri veriyor. Dijital gerçeklik ısı tanımıyor, acı tanımıyor, beden tanımıyor. Ama bahçe duyusallık [Sinnlichkeit] ve maddesellik açısından çok daha zengin. Bilgisayar ekranına göre *daha fazla değer*² taşıyor.

Bahçede çalışmaya başladığımdan beri zamanı başka türlü algılıyorum. Çok daha yavaş ilerliyor. Genişledikçe

¹ Yazarın burada kullandığı “*wohltemperierte digitale*” kavramı Bach’ın *Das wohltemperierte Klavier* [İyi/Eşit Düzenlenmiş Piyano] adlı derlemesine gönderme olabilir. Bu açıdan kavram “iyi düzenlenmiş dijital dünya” olarak da düşünülebilir. —çn

² Alm. *welthaltiger*. *Welthaltig* sıfatı *dünya, evren, kozmos* anlamlarına gelen “Welt” ve *kaldırmak, tutmak* gibi anlamlara gelen “halten” fiilinden türetilmiştir. Buradaki bağlamında “*welthaltiger*”, “daha fazla yaşam, daha fazla dünya barındıran” anlamında kullanılıyor. —yhn

genişliyor. Bir sonraki bahara kadar geçen zaman neredeyse sonsuzluk gibi geliyor. Gelecek sonbahar yaprakların tahayyül edemeyeceğim kadar uzakta. Yaz bile sonsuz uzak bana. Kış zaten sonsuz uzun sürüyor. Kış bahçesindeki işler kışı da uzatıyor. Kış mevsimi bana hiçbir zaman bahçede geçirdiğim ilk yılki kadar uzun gelmemişti. Soğuk ve sürekli don olayları yüzünden çok endişelendim, ama kendi adıma değil, çiçeklerini karda ve uzun süren don zamanlarında bile korumayı başaran kış çiçekleri adına. Kaygılarım daha çok çiçeklerle ilgiliydi. Bahçe beni egomdan bir adım uzaklaştırıyordu. Çocuklarım yok. Ama bahçeyle birlikte yavaş yavaş meraklanmanın, başkaları için duyulan kaygının ne olduğunu öğreniyordum. Bahçe sevginin hâkim olduğu bir yer olmuştu.

Bahçe zamanı *başkalarının zamanıdır*. Bahçenin kendine ait bir zamanı vardır, onu ben y netemem. Her bitkinin kendine ait bir zamanı vardır. Bahçede birçok kendine ait zaman kesişir. Sonbahar iğdemleriyle ilkbahar çiğdemleri birbirine benzer, ama tamamen farklı *zaman duyguları* vardır. Her bitkinin, bugünlerde *zamansız*, *zaman fakiri* haline gelen insandan daha üstün ve belirgin bir *zaman bilincinin* olması çok şaşırtıcı. Bahçe, yoğun bir zaman deneyimini mümkün kılıyor. Bahçede alıştığım süre içinde *zaman zengini* oldum. Bahçe, onun için çalışan insana çok şey veriyor. Bana *Varlık ve Zaman*'ı¹ verdi. Sonu belirsiz bekleyiş, bunun için gereken sabır ve yavaş gelişen büyüme süreci özel bir zaman duygusu açığa çıkartıyor. *Saf Aklın Eleştisi*'nde Kant bilgiyi kazançlı bir meřguliyet² olarak betimler.

¹ *Sein und Zeit*, Heidegger, 1927. —yhn

² Kant'ta "Erkenntniss" ve "Erwerbst tigkeit" kavramları. —yhn

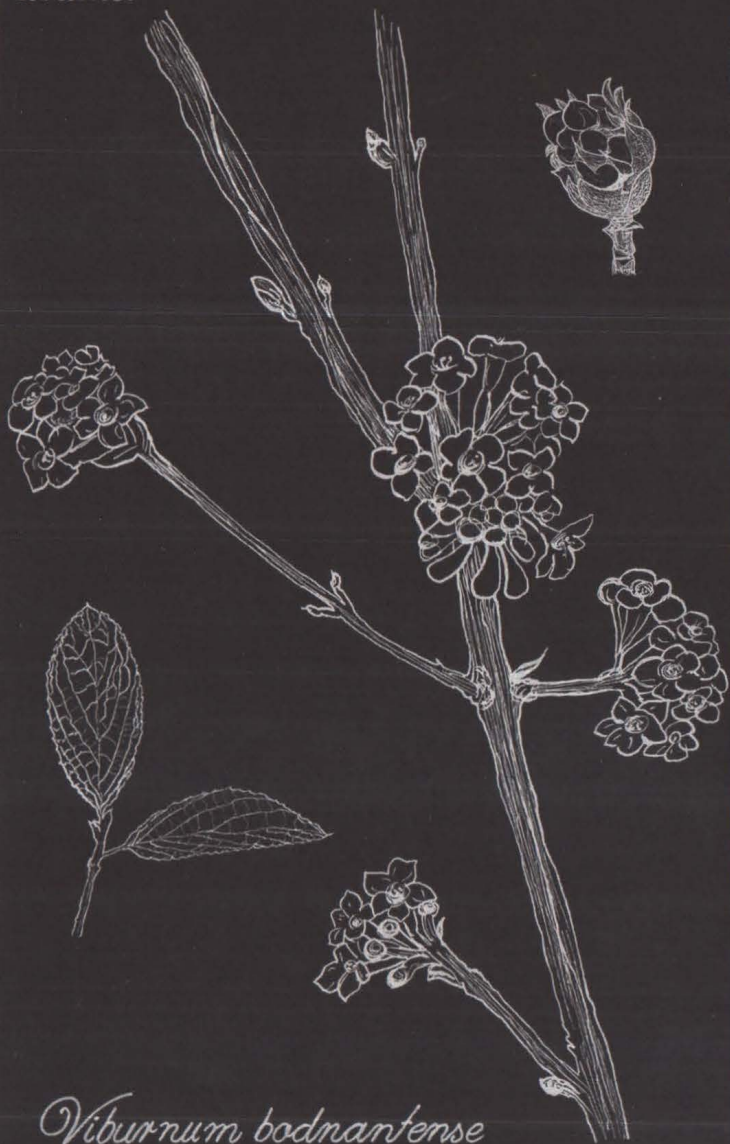
Bilgi, diyor Kant “*gerçek yeni kazanç*” için çalışır. *Saf Aklın Eleştirisi*’nin ilk baskısında Kant “*kazanç*” [Erwerb] yerine “*yetiştirme*” [Anbau] sözcüğünü kullanır. İkinci baskıda Kant’ı “*yetiştirme*” yerine “*kazanç*” kullanmaya iten şey ne olabilir?

“Yetiştirme” Kant’a belki elementin tehdit edici gücünü, *yeryüzünü*, ondaki içkin belirsizliği, hesaplanamazlığı, direnci, doğanın kudretini hatırlatmış olabilir; bu da Kantçı öznenin özgürlük ve özerklik duygusunu aşırı rahatsız etmiş olabilir. Şehirli çalışan, mesleğini mevsim değişimlerinden bağımsız olarak yerine getirebilir, ama onların ritmine boyun eğmek zorunda olan çiftçi için bu mümkün değildir. Kant’ın “*kadınsı erdemler*” [weibliche Tugend] olarak küçümsediği, ama insanın toprağın geri getirmesine güvenerek emanet ettiği şeyin yavaş yavaş büyümesi için göstermek zorunda olduğu sabır ya da bekleme Kantçı özneye muhtemelen yabancıdır. Çiftçinin tabi olduğu belirsizlik ona katlanılmaz gelebilir.

Liebe und Erkenntnis’te [Aşk ve Bilgi] Max Scheler, Augustinus’un “*tuhaf ve esrarengiz bir biçimde*” bitkilerin “*insanlar tarafından görülme ve kendi varlıklarının sevgi yoluyla geri iletilen bilgisiyle gerçekleşen bir tür kurtuluş*¹ analogisi”nden bahsettiğine işaret eder. Bilgi *kazanç* değildir, *benim* [meine] *kazancım* değildir, *benim* *kurtuluşum* değildir, tersine *başkalarının* *kurtuluşudur*. Bilgi sevgidir. Seven bakış, sevgi ile iletilen bilgi, çiçeği varoluş noksanlığından kurtarır. O halde bahçe bir *kurtuluş yeridir*.

¹ Erlösung, “rahatlama”, “çözülme” anlamlarına da gelir. —yhn

Adoxaceae

Viburnum bodnantense

VERYÜZÜNE GERİ DÖNÜŞ

*Biz yeryüzüne cennetin çiçeklerinden biri,
Ve cennete hayatın sonsuz bahçesi dedik.*

Friedrich Hölderlin, *Hyperion*

Adorno benim Schubert'e karşı beslediğim tutkuya felsefi bir açıklama getirir. "Schubert'in müziği karşısında," diyor Adorno, "gözyaşları ruha [Seele] sormadan gözlerden dökülür giderdi." Demek ki nedenini bilmeden ağlıyoruz. Schubert'in müziği Ben'i "eylem öznesi" olmaktan çıkarıyor. Ben'i sarsıyor ve adeta pre-refleksif [vorreflexives], refleks benzeri bir ağlama başlatıyor.

Gözyaşları içinde dağılan Ben üstünlüğünden vazgeçiyor ve kendi doğaya benzerliğini fark ediyor. Ağlayarak yeryüzüne geri dönüyor. Yeryüzü, Adorno'ya göre kendini mutlak kabul eden öznenin karşı kutbudur. Özneyi kendi tutsaklığından kurtarır.

Doğaya dair düşünmek öznenin kendini konumlandırma inandını yener: "Gözyaşları süzülüyor, işte yeniden yeryüzüne aйдım!" Bu süreçte Ben, tinsel [geistig] olarak, kendi kendisine [sich selbst] tutsaklığından kurtulup çıkar.

Dünyanın dijitalleşmesi, toptan bir insanileştirme ve öz-
neleştirmeye birlikte, *yeryüzünün* tamamen ortadan kay-
bolmasına yol açıyor. Onu kendi ağ derimizle [Netzhaut]
kaplıyoruz. Bu nedenle de *başkalarına* karşı körleşiyoruz.

*İnsanlar öznel tinden farklılaşarak sınırsız ağla ne kadar sık
kaplanırlarsa öteki karşısında duydukları şaşkınlıktan o ka-
dar kökten bir şekilde arınırlar, yabancıya karşı giderek ar-
tan bir samimiyet duygusuyla kendilerini kandırırlar.*

Dijital sözcüğünün Fransızca karşılığı sayısaldır [numé-
rique]. Sayısal olan dünyayı gizemden, şiirden, roman-
tizmden arındırır. Onun her türlü sırtını, her yabancılığını
çalar; tanıdık, banal, güvenilir olana, ‘bunu beğendim’e
dönüştürür ve aynılaştırır. Her şey *karşılaştırılabilir*
[vergleichbar] hale gelir. Dünyanın dijitalleştirilmesi kar-
şısında, *yeryüzünü yeniden romantikleştirmek*, şiirini yeni-
den keşfetmek; ona gizemli olanın, güzel olanın, yüce ola-
nın onurunu geri vermek acil bir gerekliliktir.

Hayatımda ilk defa yeri [Boden] kazdım. Kürekle derin-
liklerine kadar indim. Bu esnada ortaya çıkan gri, kumlu
toprak bana yabancıydı, hatta neredeyse ürkütücüydü. Gi-
zemli ağırlığı karşısında şaşkındım. Belleme sırasında bir
sürü köke rastladım, ama onların yakınlardaki bitkilerle ya
da herhangi bir ağaçla bağlantısını kuramadım. Demek ki
aşağıda şimdiye kadar varlığından habersiz yaşadığım gi-
zemli bir HAYAT vardı.

Berlin toprağı [Boden] çok özeldir. Buzul çağındaki
kum çökeltilerinden oluşmuştur. Sık sık *geest*¹ sırtları ya

¹ Almanya’nın kuzey kıyılarındaki genellikle kuru ve verimsiz toprakla-
ra verilen ad. —çn

da kum sırtları diye de adlandırılır. *Geest* sözcüğünün kökeni Aşağı Almancadaki¹ *gest* (tortu) sözcüğüne dayanır ve kuru, verimsiz toprak anlamına gelir.

Berlin on sekiz bin yıl önce, buzul çağının Vişne Çağı² da denen son döneminde oluşan çok eski bir nehir yatağında yer almaktadır. Yatak, iç bölgelerdeki Frankfurt buzullarının erimesiyle oluşan suların aktığı bir tür drenaj kanalıydı. Çok daha güneye uzanan eski Baruth nehir yatağıyla birlikte Son Buzul çağının Brandenburg evresinde oluşmuş ve Kuzey Denizi havzasına doğru bir drenaj yolu işlevi görmüştür.

Yeryüzünün tarihiyle biraz fazla uğraşınca, bugün maalessif pervasızca sömürülen yeryüzüne karşı derin bir saygı duymaya başlıyorsunuz. Yeryüzü sistematik bir biçimde yağmalanıyor. Bizim yeniden yeryüzü karşısında, onun güzelliği, yabancılığı, eşsizliği karşısında şaşırmayı öğrenmemiz gerekiyor. Bahçede tecrübe ettiğim şey: Yeryüzü büyüdür, bilmece ve sırdır. Ona sömürülecek bir kaynak gibi davranırsanız onu zaten tahrip etmişsiniz demektir.

Schöneberg'deki *St. Matthäus Kilisesi* bir tepenin üzerinde bulunur. Mezarlığa giden Grossgörschen Yolu orada hafifçe yükselmeye başlar. Burası eriyen buzul sularının bir sırt oluşturduğu yerdir. Mezarlık da bu sırtta. Orada Grimm Kardeşler ve Hegel'in oğullarından biri olan Immanuel Hegel yatmaktadır. Sırtın doruğuna varıldığında

¹ Almanya'nın kuzeyinde, yani alçak bölgelerinde konuşulan eski Almanca. —çn

² *Weichseleiszeit* Almandada son buzul çağı için kullanılan terimlerden biridir ve kökenindeki *Weichsel* bir vişne türüne karşılık gelmektedir. Ancak, bu dönem başka dillerde Vişne Dönemi olarak adlandırılmaz. —yhn

Schöneberg deniz seviyesinden en yüksek noktasına ulaşır. Eski zamanlarda yakınlardaki hafif eğimli Langenscheid Yolu üzerinden buzul suları akıyordu.

Sık sık toprağa hayranlıkla dokunurum ve onu okşarım. Topraktan biten her şey benim için gerçek bir mucizedir. Soğuk, karanlık evrenin ortasında yeryüzü gibi bir yaşam alanının olması inanılmaz. Geri kalanı cansız olan bir evrenin içinde küçük ama yaşam dolu, çiçek açan bir gezegende var olduğumuzu, gezegensel bir varlık olduğumuzu hiçbir zaman unutmamalıyız. *Gezegensel bir bilinç* zorunluluktur. Ne yazık ki yeryüzü bugün vahşice sömürölmekte, neredeyse her tarafı kanıyor. Örneğin nadir toprak elementleri denen ve modern teknoloji için son derece elzem olan madenler uğruna uyuşturucuyla sarhoş edilmiş çocuk askerlerin kullanıldığı kanlı savaşlar yapılıyor. Bugün yeryüzü için her türlü duyarlılığımızı kaybetmiş durumdayız. Artık yeryüzünün ne olduğunu bile bilmiyoruz. Onu sadece uzun süreli kullanabileceğimiz bir kaynak olarak görüyoruz. Yeryüzüne *özen göstermek*, ona varlığını/özünü [Wesen] geri vermek demektir. Yeryüzünün/toprağın kurtarılması konusunda Heidegger şöyle yazıyor:

Ölümlüler ancak yeryüzünü kurtarırlarsa hayatta kalabilirler – burada yeryüzü sözcüğünü eski, Lessing'in bildiği anlamda kullanıyoruz. Kurtarmak sadece bir tehlikeden sakınmak değildir, esasen kurtarmak bir şeyi kendi doğal varlığı/özü içinde özgür bırakmaktır. Yeryüzünü kurtarmak, ondan faydalanmaktan ya da onu işlemekten daha fazla bir şeydir. Toprağı kurtarmak ona efendi ya da kul olmak değildir ki bunun sadece bir adım sonrası sınırsız sömürüdür. Ölümlüler, gökyüzünü gökyüzü olarak kabul ettikleri sürece hayatta ka-

labilirler. Güneşi ve ayı yörüngelerinde, yıldızları rotalarında, mevsimleri bereketliyse bereketli, kıtlıksa kıtlık halinde bıraksınlar, geceyi gündüze ve gündüzü telaşlı bir huzursuzluğa dönüştürmesinler.

Bahçede çalışmaya başladığımdan beri ortalıkta tuhaf bir duyguyla dolaşıyorum, daha önce bilmediğim ve güçlü, bedensel olarak hissettiğim bir duyguyla. Beni mutlu eden bu duygu herhalde yeryüzünün duygusu. Belki de yeryüzü bugün bizden oldukça uzaklaşan mutlulukla eşanlamlıdır. Yeryüzüne dönüş bu durumda mutluluğa dönüş demektir. Yeryüzü mutluluğun kaynağıdır. Bugün onu terk ettik, özellikle de dünyanın dijitalleşme sürecinde. Yeryüzünün canlandırıcı, mutluluk verici gücünü alamıyoruz artık. Bütün dünya ekran boyutlarına indirgenmiş durumda.

Novalis için yeryüzü kurtuluşun ve mutluluğun yeri idi. Heinrich von Ofterdingen’de yaşlı bir madenci Yeryüzünün Şarkısı’nı söyler:

Kim ki derinliğini ölçer,
O toprağın efendisidir,
Ve çabucak unutulur gider
Kucağındaki bütün dertler.

O sizlerle birdir,
Ve derin bir güvenle,
Onu tutuşturmanıza izin verir,
Tıpkı bir gelin gibi.

Ranunculaceae

Hepatica nobilis

DÜNYANIN ROMANTİKLEŞTİRİLMESİ

Novalis romantizmi şöyle tarif eder:

Değersiz olana yüksek bir anlam, alışıldık olana esrarengiz bir hava, bilindik olana bilinmeyenin gizemini, sonlu olana sonsuz bir görünüş¹ [Schein] verirsem, onu romantikleştirmiş olurum.

Kış bahçesi romantik bir yerdir. Kışın ortasında yeşermekte olan yaşama dair her türlü belirtide esrarengiz, büyülü, masalsı bir şey vardır. Yeşeren kış bahçesi sonsuzluğun romantik görüntüsünü [Schein] ayakta tutar.

Mavi Çiçek romantizmin ana sembolüdür. Aşk ve özlemi temsil eder ve sonsuzluğa olan metafizik arzuyu [metaphysischen Wunsch] simgeler. Novalis'in Heinrich von Ofterdingen'inde kahramanın mavi çiçeği gördüğü bir rüya sahnesi vardır:

Rüyasında tarifsiz olaylar gördüğü tatlı bir uykuya dalmıştı, bir anda başka bir ilhamla uyandı. Kendini havaya fırlatarak tükeniyormuş gibi görünen bir pınarın kenarında, yumuşak

¹ Alm. Schein. Yanılsama, görüntü, görünüş anlamlarına gelir. —yhn

otların üzerinde buldu. Uzaklarda renkli damarlı koyu mavi kayalar yükseliyordu: çevresini saran gün ışığı normalden daha aydınlık ve yumuşaktı, gökyüzü siyah-mavi renkteydi ve tümüyle berraktı. Ama onu bütün gücüyle kendine çeken şey, açık mavi renkli yüksekteki bir çiçektir, biraz sonra aynı çiçek pınarın kenarında duruyor ve geniş, parlak yapraklarıyla ona dokunuyordu. Etrafında bin bir renkte sayısız çiçek vardı ve nefis bir koku havayı dolduruyordu. O mavi çiçekten başka hiçbir şey görmüyordu; onu uzun süre tarifsiz bir şefkatle izledi. En sonunda, çiçek birden hareket etmeye ve değişmeye başladığında ona yaklaşmak istedi; yaprakları daha parlak hale gelmiş ve büyüyen sapların olduğu yerden kapanmaya başlamıştı, çiçek ona doğru eğildi ve taç yaprakların arasından mavi, geniş bir yaka görüldü; içinden zarif bir yüz süzülüyordu.

Mavi çiçeklerle dolu bir bahçe çok romantik olurdu. Onun gerçekte karşılığının heliotrop çiçeği, *Heliotropium arborescens*, olduğu söylenir. Bu çiçeğe güneş çiçeği¹ de denir ve hafiften vanilya kokar. Bu yüzden vanilya çiçeği de denir. Novalis'in bu romantik çiçeği bahçemde diğer mavi renkli mavikantarlar ve keten çiçekleriyle yan yana büyüyor.

Eichendorff'un Mavi Çiçek adında bir şiiri vardır. Mavi çiçek motifi romantizm içinde ebedi özlemin ve mutluluk arayışının sembolü haline gelmiştir:

Mavi çiçeği arıyorum,
Arıyorum ve bulamıyorum,
Mutluluğumun onun içinde
Tomurcuklandığını düşünüyorum.

¹ Alm. *Sonnenwende*. "Güneşe dönen" anlamına gelir. —yhn

Arpımla dolaşıyorum
Ülkeleri, şehirleri ve nehirleri,
Dünyanın her yerini
Görebilir miyim diye mavi çiçeği.

Uzun zamandır gezip dolaşıyorum,
Umuyorum ve inanıyorum,
Ama ah, hâlâ hiçbir yerde
Görmedim mavi çiçeği.

Goethe'nin renk teorisine göre mavi, sarının tersine içinde karanlık bir şey barındırır. Mavi, gözde "tuhaf ve neredeyse tarifsiz bir etki" bırakır. Mavi, "en yüksek duruluğuyla adeta çekici bir hiçliktir". Harikulade bir ifade: *çekici bir hiçlik*. Mavinin "görünüşünde cazibe ve sükunetin karşıtlığı vardır". Mavi her şeyden öte uzakların rengidir. Roman-tizmin bu rengini bu yüzden severim. İnsanın içinde bir özlem uyandırır.

Nasıl yüksek gökyüzünü ve uzak dağları mavi görürsek, önümüzdeki mavi bir yüzey de bizden uzaklaşıyor gibi görünür. Nasıl önümüzde hareket eden hoş bir nesneyi zevkle takip edersek, maviye de severek bakarız, bizim üzerimize geldiği için değil, bilakis bizi kendisine çektiği için.

Mavi baştan çıkarmanın, arzunun ve özlemin rengidir. O sarının tam tersidir. Ben sarıyı sevmem, çünkü o ışığa "en yakın renktir". Çünkü gece insanıyım ben. Parlak ışıktan kaçırım. Kendimi gece karanlığında doğmuş gibi hissediyorum. Bu yüzden öğleye kadar uyurum. Aydınlık gölgeyi güneş ışığına tercih ederim. Sarı bana fazla neşeli ve kaygı-

sızmış gibi geliyor. Benim rengim olmamasına rağmen yine de ona kış bahçesinde fazlaca yer veriyorum, çünkü düğünçiçeği ve sarı yasemin gibi birçok kış çiçeği sarı renkte açıyor. Sarıdan başka hiçbir renk kışa bu kadar bol ışık getiremez. Bu yüzden sarı aynı zamanda umudun da rengidir.

KIŞ KİRAZI

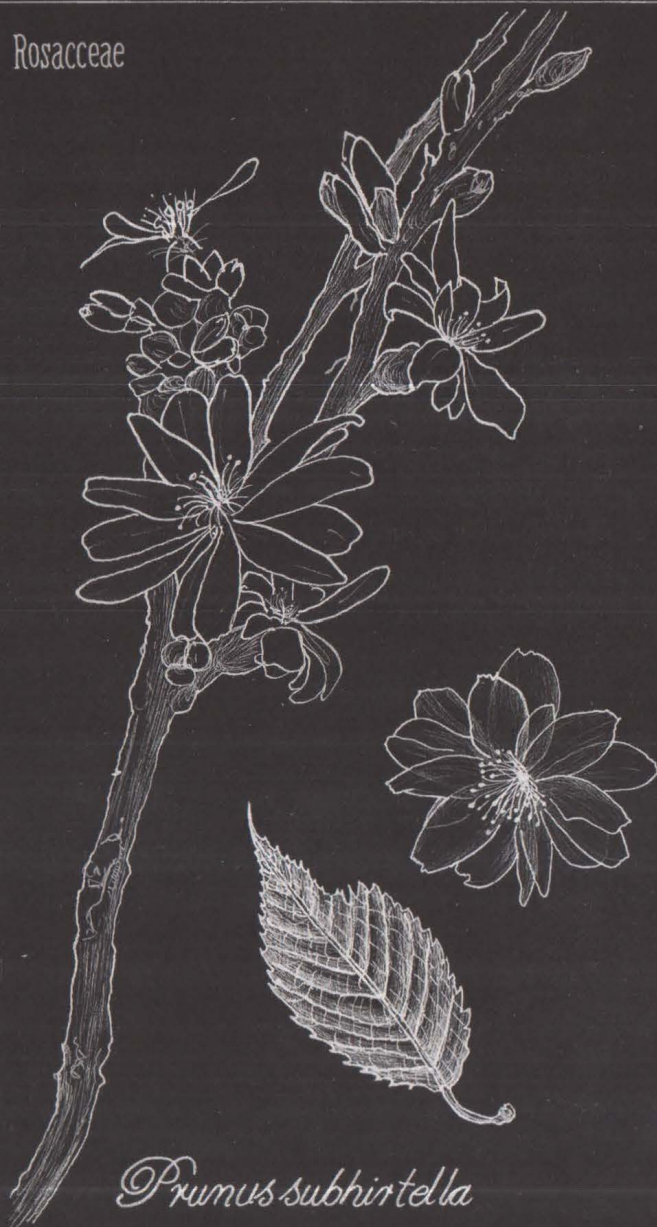
Sarı armutlarla yan yana asılı
Ve yaban gülleriyle dolu
Göle uzanan kara parçası,
Ey tatlı kuğular,
Öpücüklerle sarhoş
Daldırıyorsunuz başınızı
Kutsal ve ayıltan sulara.

Nereden bulurum, vay halime
Kış vakti çiçeği ve nereden
Gün ışığını,
Toprağın gölgesini?
Duvarlar öylece duruyor
Suskun ve soğuk, rüzgârda
Hışırıyor bayraklar.

Friedrich Hölderlin, *Hyperion*¹

¹ Bu şiir *Halfte des Lebens* (Hayatın Yarısı) ismiyle 1805'te yayınlanmıştır ve *Hyperion*'da yer almaz. Zira *Hyperion*'un birinci cildi 1797'de, ikinci cildi 1799'da yayınlanmıştır. Yazar muhtemelen yanlış hatırlıyor. —çn

Rosaceae

Prunus subhirtella

Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* kitabında, kış günü sevgilisi için çiçek arayan çılgın bir adam vardır:

Zavallı! Nasıl kıskanıyorum senin bu bulanık aklını, içinde kuruyup gittiğin duygu karmaşasını! Umutla dışarı çıkıyorsun, kraliçene çiçek toplamaya – kış günü – ve üzülüyorsun bulamadım diye ama anlamıyorsun neden bulamadığını.

Kış vakti çiçeklerin sadece rüya ve hayal olduğunu düşünebiliriz. Ama kışın çiçek görmek için hayalperest olmak zorunda değiliz, çünkü özellikle kışın açmayı tercih eden bir sürü çiçek var. Hatta bazı kış çiçekleri uzun süreli dona bile dayanıklı olabiliyor. Karda açan bir sürü kış çiçeği de var. Bu oldukça teselli edici bir şey.

Yazın başladığım bahçe işlerinin amacı en başından itibaren bahçeyi kışın da çiçek açacak hale getirmektir. Bu fikre tutulmuş, adeta esiri olmuştum. Tutkum bütün kış çiçeklerini bahçemde toplamaktır.

Kış çiçeklerini betimlemeye geçmeden önce çayır papatyalarından bahsetmek istiyorum. Çimenlerin arasında açmaya başladıklarında çok sevinmişim. Onları çok güzel buluyordum, çünkü sade ve alçakgönüllüydüler. Ama kısa bir süre sonra onların çimenleri itelediklerini ve yerden fışkırırcasına büyüdüklerini fark ettim. Bunun üzerine onları yabancı çiçek ilan ettim ve çimenlikten uzaklaştırmak için elimden geleni yaptım. Hatta ot ilacı gibi kimyasallara bile başvurdum. Ama, kışın, onları tekrar sevmeye başladım ve yaptığım kötülük için onlardan özür diledim, çünkü korkusuzca kış ortasında bile çiçek açabiliyorlardı. Hayatı yok etme noktasına varan soğuğa bile dayanıyorlardı. Bu uzun çiçek açma dönemi herhalde onların botanikteki o güzel

isimleri *Bellis perennis*'e, daimî güzellik, dayanıyordu. Bu, kuşkusuz metafizik bir arzuyla [*metaphysischem Begehren*] donatılmış bir çiçektir, gerçek bir Platoncu çiçek! Bazıları dondurucu kış soğukunda bile sarsılmadan yaşamaya devam ediyordu. Gelecek ilkbaharda ve yazda onlara karşı bu kadar gaddar olmayacağım ve bırakacağım çimenlikte rahat rahat büy s nler ki kışa karşı korkusuzca dimdik durabilsinler. Daimî güzellikler bahçemde kendilerini rahat hissetsinler. Ayrıca yabancı otlar fani değildir. Dolayısıyla *Bellis perennis*  l ms zl ğ n sembollerinden [*Abbild*] biridir.

Bahçe, ilk soğukların ardından hazin bir hal almaya başladığında, kış yasemini (*Jasminum nudiflorum*) bana hoş bir sürpriz yaptı. Dondurucu kış soğukunun ortasında parlak sarı renkli çiçekler açtı. O güzel koyu yeşil dalları da kış bahçesine ayrı bir bahar havası kattı. Kış yasemini altın çanak çiçeğine benzer. Altın  anağının dört ta  yaprağına karşın kış yasemininde beş ya da altı ta  yaprağı vardır. Kış yasemini gerçek bir mucizedir. Kışın ortasında sihirli bir bahar ortaya çıkarır. Kış yasemininin bir başka g zelliğı de ta  yapraklarının teker teker a ılmasıdır. O benim için adeta umudun çiçeğidir. Uzunca bir süre kış bahçemin çiçekli olmasını sağladı.

Kış yasemini ancak 1844 yılında Çin'den Avrupa'ya gelebilmişti. Goethe'nin *Genç Werther'in Acıları* 1774 yılında yayınlandı. Yani romandaki delinin parlak sarı renkli kış çiçeğini bulması mümkün değildi. Ben kendisine memnuniyetle kış yasemininden çiçekli bir dal hediye edebilirdim; o da sevgilisini sevindirebilirdi.

Kışın çiçek açan bir başka özel bitki de kış kirazıdır (*Prunus subhirtella autumnalis*). Bu bir kiraz çeşididir, ama

baharda açmak yerine kışın açmayı yeğler. Bu yüzden kar kirazı da denir. Daha aralık ayında çiçeklenmeye başlar. Dolayısıyla benim kiraz bayramım kışın en yoğun günlerinde başlar.

Ocak ayının başlarında, korkulan uzun dondurucu soğuklar geldi. Sıcaklık eksi on dereceye kadar düştü. Bu durum iki haftadan uzun sürdü. Çok miktarda kar da yağdı. Beklentilerin tersine kış yasemini bu uzun don dönemini atlatamadı. Parlak sarı yaprakları döküldü. Kış kirazı ile bir başka kış bitkisi olan ve kışın yumuşak geçmesi yüzünden bu yıl erken açan kartopu ağacı da bu soğuğa dayanamadı. Çiçekleri kahverengileşti ve çamur gibi bir hal aldı. Sonunda bu dondurucu soğuklara dayanabilenler kar çiçekleri, kardelenler, gerçek fundalar ve kedi fındığı çiçekleri oldu; kara ve uzun süreli dona karşı büyük bir cesaretle renklerini ve biçimlerini korudular. Böylece kış bahçemde çiçeksiz bir günün geçmesine izin vermediler. En yoğun kış günlerinde bile bahçem çiçekler içindeydi.

Ranunculaceae

Eranthis hyemalis

KAR ÇİÇEKLERİ VE KEDİ FINDIĞI

Kış günleri de kokabilir. Kış demek kokusuz bir çöl demek değildir. Bir bahçıvan kış kokularını şu şekilde kategorize eder:

BAHÇEDE: Kar çiçekleri, kardelenler, kartopu ağacı ve kedi fındığı. BÖLGEDE VE DOĞADA: Kar ve odunlar. ÇİFTLİK-TE: yemler, samanlar, inekler, atlar ve et ziyafetleri.

Hayvansal kokuları ve etleri pek sevmediğim için kış kokusu olarak benim için sadece bitki kokuları ve kar söz konusu. İyi de kar nasıl kokar ki? Kör ve sağır olsam bile bir kış günü sabah kalktığımda gece boyu çok kar yağdığını hemen anlardım. Kar kokusu o kadar keskindir ki, tıpkı zamanın kokusu gibi, tıpkı uyanan sabahın kokusu gibi, onu bastırabilecek çok az şey vardır.

Kar çiçekleri, kardelenler ya da kedi fındığından çok daha fazla kış kokusu vardır. Mesela kış hanımelisinin (*Lonicera fragrantissima*) harika bir limon kokusu vardır. Buna karşın kış tatlısı ağacı (*Chimonanthus praecox*) güçlü şekilde misk gibi kokar.

Kar çiçeği çok güzel bir isim. Latince adı *Eranthis hyemalis*. Botanikçi Joachim Camerarius, genç olanı, onu 16.

Yüzyılda İtalya'dan Almanya'ya getirmiş ve Nürnberg'deki bahçesinde yetiştirmiştir. Kar çiçeği bir kış tomurcuğudur. *Hyemalis* kışlık anlamına gelir. *Eranthis* Yunanca *éar* (bahar) ve *anthe* (çiçek) sözcüklerinin birleşimidir. Kar çiçeği şubattan marta kadar çiçek açar. Benim bahçedeysen bitkiler aralık sonu gibi filizlenmeye başlıyor. Oldukça komik görünüyorlar. Neredeyse neşeli bir halleri olan sarı taç yapraklar, yaka biçimli koyu yeşil yaprakların üzerinde parıldar. Sıcak, güneşli kış günlerinde ilk arıları kendine çekmeye başlar. Mayıs ayında bütün yaprakları sararır. Haziran ayında tamamen toprağın içine çekilerek uzun bir yaz uykusuna yatar. Kar çiçeklerinin yıldız biçimli çok güzel tohumları vardır. Onlar da tıpkı çiçek gibi görünürler. Belli ki kar çiçekleri yazı hiç sevmiyor. Kendimi onlarla akraba hissediyorum. Ben de soğuğu sıcağa tercih ederim. Eğer bir çiçek olsaydım kuşkusuz kışın ortasında açmak isterdim.

Kar çiçeklerini minicik soğanlar halinde alırsınız. Küçük çakıllara benzerler. İlk seferinde şöyle düşünmüştüm: Bu ölü şeyden nasıl oluyor da bir hayat doğuyor? Küçük poşetlerde satılıyor. Sonra öğrendim, tamamen kurumuş soğancıklar bir daha asla yeşermiyormuş. Bu yüzden bu tür ürünleri taze olarak bulabileceğim bir yerden aldım. Bunlar tamamen farklı görünüyorlardı ve şimdiden beyaz gözcükleri çıkmıştı bile. Hatta kar çiçeği uzmanı olan bir başka satıcıda sadece saksıda satılıyordu.

Almanya'da sadece sarı çiçekleri olan ve Güney Avrupa'dan gelen kar çiçekleri bilinir. Anavatanı Türkiye olan *Eranthis cilicica* türünden pek farkı yoktur. Sadece *Eranthis hyemalis*'ten biraz daha geç açar. Ama daha başka birçok kar çiçeği türü var. *Eranthis Lady Lamortagne* dolgun çiçeklere sahiptir, *Eranthis Schlyters Triumph*'un turuncu-sa-

rı çiçekleri vardır. Bahçemde her iki türden de var. Ben bahçemde daha çok beyaz açan türlerinden bulunmasını istedim. *Eranthis pinnatifida* Japonya'dan gelir ve çiçekleri beyazdır. Kuzey Kore kökenli *Eranthis stellata* da beyaz çiçekleriyle muhteşem görünür. Bu türler *Eranthis hyemalis*'e göre biraz daha zariftirler. Postdam'daki bir kış çiçekleri uzmanına beyaz açan kar çiçeklerini bilip bilmediğini sordum. Biliyormuş. Defalarca yetiştirmeyi de denemiş. Ama Almanya'nın çok farklı bir iklimi olduğu için her defasında başarısız olmuş. Uzakdoğu kışları oldukça kuru geçermiş. Beyaz kar çiçekleri Berlin kışının soğuk nemine dayanamıyormuş. Bu yıl, 1893'ten beri faaliyette olan Berlinli çiçekçi *Albrecht Hoch* Japonya'dan getirilen beyaz kar çiçekleri satmaya başladı. Hemen bir poşet soğancık siparişi verdim. Umarım gelecek kışın sıcak günlerinde yeşerirler.

Birçok kış çiçeği benzer karaktere sahiptir. Hemen hemen hepsi zehirlidir, sadece kar çiçekleri değil, bilakis çiğdemler, kar gülleri, kardelenler de zehirlidir. Ben en çok kar güllerinin karakterini seviyorum. Onları koparmak hiç hoşuma gitmez. Onları oldukları yerde bırakmak gerekir. Onların yerini değiştirmek, onları zehirlemektir. Hiç rahatsız edilmeden oldukları yerde kalmak isterler.

Kar çiçekleri ve kedi fındığına kıyasla kardelenler gerçek kış çiçekleridir. Karı ve çok düşük eksi dereceleri soğunsuz atlatabilirler. Onların da çeşitli türleri vardır. Bazıları gerçekten de büyüleyicidir. Bahçemde yapraklarında turuncu şeritler olan kardelenler yetiştiriyorum. Kardelenler kışın ortasında rüya görürler, başları düşünceli bir şekilde eğiktir.

Kardelenlere güzel şubat kızları da denir. Öne eğik başlarıyla utangaç görünürler. Benim için kardelenler baharın

habercisi değildir. Daha çok kışın ortasında uyanan hayattır. Kar çiçeklerine göre daha asil görünürler. Kar altında, dondurucu soğuklarda bile renklerini ve biçimlerini koruduklarını görmek etkileyicidir.

Kedi fındığı ise özel bir dikkati hak eden bir başka bitkidir. O gerçek bir kış çiçeğidir, çünkü sadece kışın ve ekşi sıcaklıklarda açar. Adından da anlaşılacağı üzere fundalar büyülü bir şey yapmış.¹ Kendileri de adeta büyülenmiş gibidirler. Aralık ayından itibaren çiçek açmaya başlarlar. Sonbaharda bahçeme iki kedi fındığı ekmiştim. Kırmızı çiçekleri oldu. Daha sonra bunlara sarı çiçekli kedi fındığı eklendi. Harika kokular saçıyorlardı. Burada bulabildiğimiz kedi fındıkları Japon kedi fındığı ile Çin kedi fındığından elde edilmiş melez bir türdür. Kışın çiçek açan fundalar türlerinin genellikle Uzakdoğu'dan gelmiş olması ilginçtir. Aslında metafizik bir istek [*metaphysisches Begehren*] Asyalılara yabancıdır. O halde neden hayata düşman bir mevsimde çiçek açıyorlar?

Kedi fındıkları çok özel bir görünüme sahiptir, nerdeyse komiktirler. Kıvrır kıvrır ipliklerden oluşmuşlardır. Sıcaklık sıfırın altına düştüğünde iplikler toplanıp yumak haline gelir. Sıcaklık arttıkça tekrar açılıp eski hallerine dönerler. Kedi fındığının botanikteki adı *Hamamelis*'tir. *Hama* birlikte anlamına gelir, *melon* da meyve veren. Bir meyve kapsülünde iki meyve verdikleri için onlara bu ad verilmiştir. Birlikte âşık bir çift gibi dururlar. Muhtemelen bu, hayata düşman bir mevsimde yeşerebilen bir aşıktır. Kedi fındığı sadakatin çiçeğidir.

¹ Kedi fındığı çiçeğinin Almanca adı *Zaubernuss*'tur ve büyülü fındık anlamına gelir. —çn

Bazı bitkiler etrafında efsaneler ve mitler oluşmuştur. Örneğin insana benzeyen kökleriyle adematuna sihirli bir etki atfedilir. Köklerini koparıırken çıkan kulakları sağır eden ses halk inancına göre ölümü çağırır. Bitkiler oldukça hassas varlıklardır. Bahçeme çok çeşitli adematları ekmiştim. Ama fazla gelişemediler ve sonunda hepsi kurudu. Belli ki benim bahçe sessizlik seviyor.

Koyunotu bitkisinden söz etmeyi unutmamalıyım. Kar çiçeklerini ve Adonis çiçeklerini aldığım çiçekçiden koyunotu da almıştım. Çiçekçi, koyunotu konusunda gerçek bir usta ve bu bitkiler hakkında kalın bir kitap yazmış. Koyunotları bahçemdeki en güzel çiçeklerden. Kışın ortasında parlak mavi çiçekler açmaları pek de nadir görülen bir şey sayılmaz. Gerçek MAVİ ÇİÇEK benim için koyunotudur. Bu bitki oldukça kırılgan ve bir şekilde yok olup gidivercekmiş gibi görünür. Bu asil kırılganlıklarını çok severim. Karaciğer biçiminde incecik birkaç taç yaprağından ibarettir.

ALTIN ÇANAK

Altın çanak (*Abeliophyllum distichum*) çiçeğine karşı özel bir sevgi besliyorum. Memleketim Kore'den geliyor. Bu endemik bir bitkidir, yani bölgesel olarak sınırları açıkça belli olan bir çevrede yetişir. Bunlar sadece Güney Kore'nin orta kesimlerinde bulunan yedi yerel bölgede (habitatta) gelişirler. Gerçi ben onlara Berlin'deki bir ziraat okulunda rastladım. Taç yaprakları kar gibi beyazdı ve oldukça zarif bir badem kokusu saçıyorlardı.

Korece adı *Misonnamu*. Kore'deki habitatları doğal koruma alanları olarak belirlenmiştir. *Namu* Kore dilinde ağaç anlamına gelir. *Mison* kelimesinin kökeni geleneksel bir Kore yelpazesinin ismine dayanır. Altın çanağa *mison*, denir çünkü meyveleri yelpaze biçimindedir. *Misonnamu*, çok güzel bir isim. Eğer bir oğlum olsaydı adını *Namu* koyardım. Kızım olsaydı adını *Mison* ya da *Nabi* (kelebek) koyardım.

Nabi: Neden orada bir şeyler var da hiçlik yok? Ağaç... kelebek...

Namu: Kelebek, ağaç kendini yalnız hissetmesin diye var.

Nabi: Peki ağaç?

Namu: Uçmaktan yorulan kelebek dinlenebilsin diye.

Hamamelidaceae

Hamamelis

Yoğun kış günlerinde elbette yazın bol çiçekli, ihtişamlı dalları beklenemez. Kış sadece zarif, kırılgan, nazik varlıklar ortaya çıkarır. Henry David Thoreau *Walden* kitabında şöyle yazıyor:

Kışın birlikte getirdiği birçok varlık tarifsiz derecede zarif, kırılgan ve naziktir.

Bütün kış çiçekleri bir şekilde son derece kırılgan, nazik ve zariftir. Çekingen duruşları yüzünden de son derece kibar görünürler. Onları bu yüzden çok seviyorum.

Sert don dönemi geçtikten sonra kış bahçemde adeta bir sihir başlar ve kışın ortasında ilkbahar gelir. 2016 Şubatı'nın başlarında kar çiçekleri tümüyle açmıştı. Harika görünüyorlardı. Ve her tarafta kardelenler vardı. Eğilmiş başlarıyla üzgün bir görünüşleri vardı. Onlara *hüzün çanları* adı da verilebilirdi kuşkusuz. Özellikle de karların arasında muhteşem duruyorlardı. Kış soğuğunu seviyor gibiydiler sanki. Kedi fındıkları da güvenilir şekilde çiçeklenmeye devam ediyorlardı. Sihir yardımıyla sanki kışı yok etmişlerdi.

Papatyalar da basitçe kışı görmezden geliyorlar. Daimî varoluşları nedeniyle *Bellis perennis* isimlerini saygıyla hak ediyorlar. Fundalar şubat başlarında korkusuzca çiçeklerini açarlar, sanki kış hiç umurlarında değildir. Burada orman gülleri de anılmaya değer kış çiçekleridir. Şubat başlarında onlar da kırmızı, zarif taç yapraklarıyla çiçeklerini açarlar.

ANEMONLAR

Kışın ortasında, henüz soğuk bir şubat günüydü; küçük mavi bir çiçek beni oldukça şaşırttı. Hâlâ kış havasında duran çiçek tarhında parlak mavi bir şey gördüm. Bu erken açan bir anemon [dağ lalesi] türüydü: *Anemone blanda*. Çiğdemlerden bile önce çiçek açmıştı. Şaşırmıştım, çünkü şimdiye kadar bahçede sadece sonbahar anemonları vardı. Bu erken açan anemonlara görünüşleri dolayısıyla parlak anemonlar da denir. Gerçekten de bu kış soğukunda mavi-mor renkleriyle ısıllı parlıyorlardı. Güneş ışıkları kar örtüsünü eritmeye başlar başlamaz gün ışığına çıkmak için gerekli cesareti buluyorlardı. Ben parlak anemonları da kar çiçekleri ve kardelenlerle birlikte kesinlikle kış çiçekleri arasında sayarım.

Gottfried Benn'in *Anemonlar* şiirini ancak şimdi anlamaya başladım:

*Sarsıcı —: Anemonlar,
Toprak soğuk, hiçbir şey yok,
Derken taç yaprakların mırıldanıyor
İnancın, ışığın sözünü.*

*Faydasız bir toprak,
Sadece güce boyun eğen,
Senin sessiz çiçeklerin
Öyle suskun büyüyen.*

*Sarsıcı –: Anemonlar,
Sen inancı taşıyorsun, ışığı,
Bir gün yazın üstüne
Büyük taç yaprakları öreceği.*

Yan dal olarak Alman Dili ve Edebiyatı okuduğum dönemde bu şiiri okumuştum ama daha anemonun bile ne olduğunu bilmiyordum. Ama şiirin dokunaklı havası hoşuma gitmişti. Alman şiirinde sıklıkla çiçek isimleri geçtiğini fark edince, sırf ihtiyaç yüzünden acilen gidip bir çiçek ansiklopedisi satın aldım ve ne zaman bir şiirde bilmediğim bir çiçek adı geçse hemen ansiklopediyi açıp bakmaya başladım. En azından nasıl göründüklerini bilmek istiyordum.

Az önce sözünü ettiğim o şubat gününde, toprak gerçekten de henüz soğuktu. Ama küçük, mavi bir çiçek onu yarıp göğe yükselmişti. Gerçekten de sarsıcıydı. Mavi anemon inancın ve ışığın sözü olarak, kışa has hiçliğe [winterlichen Nichts] karşı başkaldırıyordu. Son derece nazik görünse de kahramansı bir havası vardı. Ama Gottfried Benn'in tersine ben toprak için tamamen faydasız demem. Toprak sadece faydalı olmakla kalmıyor, bilakis cömert ve misafirperver de davranıyor. Kışın ortasında bile çiçeklenen muhteşem bir hayat ortaya çıkarıyor.

KAMELYA

Bahçeme birkaç tane kamelya diktim. Onlar da kış çiçeğidir. Şayet kış yumuşak geçerse şubat ortası çiçek açmaya başlarlar. Geçen yıl kış oldukça soğuktu. Sıcaklık zaman zaman sıfırın altında on beş dereceleri gördü. Kamelya çiçeklerini kalın kumaşlarla korudum. Buna rağmen neredeyse donuyorlardı. Belli ki Berlin iklimine uyumlu değiller. Yine de tomurcukları hayatta kalmayı başardı. Ama ancak baharın sonlarına doğru açtılar. Beyaz çiçekleri de her zamankinden daha güzel oldu. Ölümcül kışı atlatmayı başarmışlardı. Çiçekleri beni mutlu etti. Çiçek açmak kendinden geçmektir. Bu yıl da kamelya çiçeklerini kalın örtülerle sıcak tutmaya çalıştım. Onları koruyorum. Onlar benim kıymetlilerim.

Güney Kore'nin güneydoğusunda, Busan'da, Uzakdoğu'nun en bilinen film festivalinin yapıldığı şehirde bir ada vardır, adına Kamelya Adası derler. Film festivali bu adanın çevresinde gerçekleşir. Adayı ziyaret etmeyi severim. Kamelya ağaçlarıyla doludur. Busan iklimi oldukça yumuşaktır. Bu yüzden deniz kıyısında, kış günü harika çiçekler açar.

Theaceae

Camellia japonica

KEÇİ SÖĞÜDÜ

Ah ilahi bir sezgiyle selamladım, gelmekte olan baharı tekrar! Uzaklarda, suskun havada, her şey uyurken, sevgilinin çaldığı tellerin sesleri gibi, işte öyle işledi sakın melodisi göğsüme, cennetten gelmiş gibiydi, geleceğini biliyordum, ölü dallar canlandığında ve ılık bir esinti yanağımı okşadığında.

Friedrich Hölderlin, *Hyperion*

Bahar, geldiğini bana akustik olarak bildirir. Güvercin gurlutuları birden farklı tınlamaya¹ başlar ve bu şubat ayında olur. Yani gelmekte olan baharı önce *işitirim*. Bu yıl da öyle oldu. Bahar *tınısıyla* başladı.

Bahar geldi işte! İnanılmaz. Kışın ortasında bu benim için *zamanın ötesindeydi*, hatta *olanaklılığın ötesindeydi*. Uzak bir geleceğe ertelenmiş gibiydi. Kış bahçesinde çalışırken bana *olanaksız* gelen bir şeydi.

Eğer kış, hiçbir şeyin yeşermediği bir mevsimse, bu yıl hiç kış görmedim demektir. Bahçemde her zaman, uzun süren don günlerinde bile yeşeren bir hayat vardı.

¹ Yazar burada “tını rengi” olarak karşılayabileceğimiz *Klangfarbe* ifadesini kullanıyor. —yhn

Kış bahçem kışı bahara çevirmişti. Bu yüzden gerçek bahar başka türlü bir bahardır; ikinci bahardır, geçbahardır [Spätling].

Birinci sıcak bahar 28 Mart 2016'daydı. O gün, ki çok az uyumuştum, her yerde filizlenmeye başlayan tomurcuklar yüzünden neredeyse başım dönmüştü. Bitkilerde gerçek bir coşku hissediliyordu ve bu bana da geçmişti. Bu duyguya aynı zamanda çekingen bir tereddüt de karışıyordu. Yeni uyanan hayat yüzünden biraz şaşkın, biraz da sarhoştum. Artık Hyperion'u daha iyi anlıyordum:

Geçen mayısı anıyorduk, toprağı daha önce hiç o zamanki gibi görmemiştik, dünya çok değişti diye düşünmüştük, çiçeklerden oluşan gümüş bir bulut, neşeli bir hayat alevi olmuştu ve bütün ham maddeleri tutuşturuyordu. Ah! Her şey nasıl da arzu ve umut doluydu, diye bağırды Diotima, nasıl da durmak bilmeyen ve aynı zamanda ne kadar da zahmetsiz bir büyümeydi bu, ne kadar da huzurluydu, kendi kendine oynayan ve hiçbir şey düşünmeyen bir çocuk gibi.

İşte buradan, diye bağırдыm, buradan tanıyorum onu, doğanın ruhunu, bu sakin ateşten, o ihtişamlı telaşı içindeki bu duraksamalarından.

Tamamen ölmüş görünen dallardan yeni bir hayat uyanıyordu baharda. Ölü köklerden tekrar taze yeşillikler filizleniyordu. Neden insan bu şaşırtıcı mucizeden mahrum kalıyor, diye soruyorum kendi kendime. Yaşlanıyor ve ölüyor. Onun için bahar yok, yeniden canlanmak yok. Soluyor ve çürüyüp gidiyor. İnsan bu trajik ve dayanılmaz alınyazısına mahkûm durumda. Bu yüzden bitkileri çok kıskanıyorum, sürekli kendilerini yenileyebiliyorlar, tekrar canlanıyorlar,

gençleşiyorlar. Her daim yeni bir başlangıç mümkün. İnsan bundan neden mahrum ki?

Hyperion da yakınıyor bundan:

Her şey yaşılanıyor ve yeniden gençleşiyor. Biz neden doğanın bu harikulade döngüsünün dışındayız? Yoksa bu bizim için de geçerli mi?

Doğanın harikulade döngüsü bizim için de geçerli olsaydı, bizim için de yeni bir başlangıç, gizemli bir gençleşme, bir yeniden diriliş mümkün olurdu. Biz neden giderek gücümüzü kaybetmek ve hiçbir geri dönüş olanağı olmaksızın yok olup gidene dek sürekli yaşlanmak zorundayız? Neden?

Mesela Noel gülü [*Christrosen*] neredeyse ölümsüzdür, yeter ki onu rahat bırakın. Hareket etmeyi ya da yolculuğu sevmez. Belki de ölümlü olmamız, topraktan kopuk olmamızın, serbestçe dolaşabilmemizin, kendi ayaklarımızın üzerinde durabiliyor [*selbst-ständig*] olmamızın ağır bedelidir. Özgürlük, aynı zamanda ölümlülüktür.

Gerçek bir bahar sarhoşluğu keçi söğüdüyle başlar. Bugüne kadar ne işe yaradıklarını bilmiyordum. Onları bahar gelince çiçekçilerde satılan ve dokununca kadife gibi hissedilen tomurcuklar olarak tanıyordum. Aslında bir tomurcuk olduğunu bile bilmiyordum. Sadece keçi söğüdüne değil, bir şekilde bütün bitkilere karşı ilgisizdim. Onlara karşı eskiden takındığım bu kayıtsızlığı bugün utanç verici bir körlük, hatta bir günah olarak görüyorum.

Oldukça sıcak bir bahar günü bahçemdeki keçi söğütleri eşzamanlı olarak uyandı. Adeta patladılar (bunun için daha iyi bir ifade yok). Her bir söğüt sarı polenlerle birlikte

sayısız sarı ta yaprağı ortaya çıkardı. Böylece küçük dallar parlak sarı renkli iek salkımlarına dönüştü. Bahçe adeta bir esrime [*Ekstase*] halindeydi. Devasa bir arı sürüsü bahçeye hücum etti. Bu kadar arı bir anda nereden çıkıp geldi diye düşünüyordum. Daha kısa bir süre öncesine kadar kış havası hüküm sürüyordu. Sanki yoktan var oluvermişler gibi hissettim. Polen denizinde kendilerinden geçmiş halde yüzüyorlardı. Keçi söğütleri kısa sürede boşaltıldı. Daha önce böyle bir şey görmemiştim. Bu olağanüstü doğa fenomenini şaşkınlıkla izledim.

ÇİĞDEMLER

Bahar yaklaştığında Schumann'ın *Şair Aşkı* şarkısını söylemeyi severim. Herhalde bahara *Şair Aşkı*'nın ilk şiirinden daha uygun bir şarkı yoktur.

*O harika mayıs ayında
Bütün tomurcuklar açtığında
Kalbim yerinden fırlar adeta.*

Bu şarkıyı en çok sıcak bir mart gününde söylemeyi severim. Mayıs benim için daha çok yaz demek. “Mayıs” sözcüğü eski Roma’daki büyüme tanrıçasına dayanır. “Büyüme” pek de güzel bir sözcük sayılmaz. İçinde bir kabarma olduğunu hissettiren bir sözcük. Oysa bahar *utangaçtır, çekingendir*.

Eğer bahçemi birkaç gün göremezsem onu bir sevgiliyi özler gibi özlüyorum. Dolayısıyla bahar benim için özel bir zaman dilimi. Aşk çiçekleniyor. Baharda bahçeye olan aşkım özellikle büyüyor.

Henüz bahçem yokken, bahar aylarında sık sık yeni açan çiğdemleri görmek için Berlin-Schöneberg’deki St.-Matthäus Kilisesi’ne giderdim. Onları tam da çiçek açarken yakalamak lazım. Sıcak bir kış gününde, ya da ba-

harın hemen öncesinde durduk yere topraktan çıkıverirler ve hemen tomurcuklarını açarlar. Beni çok mutlu ederler. Bu yıl, şubat ayında, normalden daha erken açan, belki de ilk açanlarını keşfettim. Sevincim o kadar büyüktü ki!

Bahçeme bir sürü çiğdem ekdim. Bahar gelip de açtıklarında bahçe bir masal diyarına dönüşecek. Çiğdemler henüz kış mevsimindeyken baharı müjdelerler ve bu konuda çok güvenilirlerdir. Bu yıl *Crocus imperati* ekeceğim. Diğer adı *Şeytan çiğdemi* olan bu bitki soğuğa direnç konusunda diğer bütün çiğdem türlerinden üstündür. Eksi on beş derece sıcaklık bile ona etki etmez. O gerçek bir kış çiğdemidir. O bu gidişle benim bahçemin sessizce çiçeklenen *imparatoru* olacak.

HOSTA ÇİÇEKLERİ

Bahçeyi devraldığım da arkadaki gölgeli kısımda iki tane hosta çiçeği vardı. İlk başlarda onlara pek önem vermedim. Onları pek güzel bulduğum da söylenemez, zarafetlerini göremedim, ilk izlenimime göre kaba saba, hatta bayağı bir şeyler vardı bu bitkilerde. Dolgun çiçekleriyle karşılaştıldığında yaprakları son derece donuktu. Onlara bakınca sadece deli gibi büyüyen bir yeşillik görüyordum. Büyük yeşil ya da sarı veya çok renkli yaprakları bende kaba, hatta terbiyesiz, arsız bir izlenim bırakmışlardı.

Bugün hostalar hakkındaki bu yargımdan, hatta önyargımdan dolayı kendimden utanıyorum. Son derece yanlış ve haksız bir yargıydı. Tamamen bilgisizliğimin eseri idi. Hosta çiçeklerinin güzellikleri karşısında resmen körmüşüm. Artık yargımı memnuniyetle geri alıyorum. Aradan geçen zamanda hostalara adamakıllı âşık oldum ve sonradan birkaç hosta daha diktim. Şu an bahçemde on tane hosta var. Bahçenin gölgeli kısmında gerçekten de muhteşem duruyorlar. Gölge, hostaların açık yeşil rengi sayesinde daha ihtişamlı görünüyor.

İlkbaharda hostaların neredeyse kendinden geçmişçesine büyümelerini izlemek insanı mutlu eder. Hostalar gerçekten de hatırı sayılır ölçüde sürgünlere sahiptir. Adeta

Asparagaceae

Hosta plantaginea

geometrik olarak büyürler ve daha mayıs ayında görkemli bir büyüklüğe ulaşırlar. Onların bu şekilde neredeyse patlayarak büyümesi beni derinden etkilemiştir.

Önceleri hostaların diğer birçok bahçe bitkisi gibi Uzak-doğu'dan geldiklerini bilmiyordum. Kore de vatanlarından biriymiş meğer, ama oradayken hostaları hiç görmemiştim. Ben büyük bir şehir olan Seul'de büyüdüm. Çocukken doğada değil, sonunda berbat kokan bir kanalizasyona bağlanan bir nehir ile tren yolu arasında kalan bir bölgede oynardım. Çocukluk anılarımda güzel kokulardan çok kötü kokular vardır. Çevremde güzel bir doğa yoktu. Yine de çok miktarda yusufçuk vardı. En çok kırmızı yusufçukları severdim. Kore'de onlara Şili yusufçukları deriz. Okula giden yolun kenarlarını dolduran otların arasında bolca çekirge ve peygamberdevesi keşfetmiştim. Ama sahip olduğum bütün doğa bu kadardı, fazlası yoktu.

Hostalar Korece'de 옥잠화 (玉簪花) demektir. İsim bir efsaneye dayanır. Eski Çin'de büyük bir flüt sanatçısı varmış. Ay ışığının olduğu bir gecede güzel güzel çalarken yanına bir peri yaklaşmış. Ona periler prensesinin kendisini bir kez daha dinlemekten pek memnun kalacağını söylemiş. Bunun üzerine adam bir kez daha çalmış. Peri kendisine teşekkür etmiş, saçındaki topuzdan bir saç iğnesi çekmiş ve ona doğru fırlatmış, sonra da gökyüzüne doğru uçup gitmiş. Ama flütçü iğneyi yakalayamamış. İğne yere [Boden] düşmüş ve kırılmış. Flütçü buna çok üzülmüş. İğnenin düştüğü yerde çiçekleri iğneye benzeyen bir çiçek büyümüş.

Hostaların çiçekleri çok güzeldir. Güçlü yapraklarına karşın çiçekleri son derece zarif, nazik ve perinin saç iğnesi gibi kırılgan görünürler. Özellikle de yukarı doğru kıvrılan toz yaprakları çok güzeldir; gerçekten de o eski güzel Kore iğnelerini hatırlatırlar. Hosta çiçekleri genelde kokmazlar.

Ama benim bahçemde kokan bir hosta var, bunlara *So Sweet* deniyor. Bana sorarsanız kokularının tatlı olduğunu söyleyemem. Ama seçkin bir koku. Kokulu hosta biraz zambak gibi kokuyor, ama daha terbiyeli, daha kibar, daha sessiz.

Hostalarımın en iyi komşulara sahip olmasını sağladım. Hostalar için en iyi komşu olarak kabul edilenler: Kafkas unutmabeni çiçeği, astilbe çiçeği [keçi sakalı], çan çiçeği, turnagagası, çimler, eğreltiotları ve sonbahar için anemonlar ve siyah yılan kökü çiçekleri. Yüksükotunu da bunlara eklemek isterim. Hostalarımın yakınında iki adet yüksükotu var. Çan çiçekleri yaz boyunca açıp durdular ve harika bir mavilikle parıldadılar.

Gölgeyi seven çiçekleri özellikle seviyorum. Byung-Chul gerçi “parlak ışık” demektir. Ama gölge olmadan ışık, ışık değildir. Işıksız da gölge olmaz. Işık ve gölge birbirlerinin ayrılmaz parçasıdır. Gölge, ışığı biçimlendirir. Gölgeler onun güzel hatlarıdır.

Yüksükotunun Latince adı *Digitalis*’tir. “Dijital” sözcüğü Latince *digitus*, yani parmak sözcüğüne işaret eder, parmak da sayı saymaya. Dijital kültür, insanları küçültüp birer parmak-varlık haline getirdi. Dijital kültür sayı sayan parmağa dayanır. Ama tarih anlatıdır. O saymaz. Saymak tarih sonrası [*posthistorische*] bir kategoridir. Ne *tweet*ler, ne de enformasyon toplanıp bir hikâye oluştururlar. *Timeline* da bir hayat hikâyesi anlatmaz, bir biyografi değildir. Toplamsaldır [*additiv*], öyküleyici değildir. Dijital insan sürekli sayma ve hesaplama için parmaklarını kullanır. Dijital dünya sayıyı ve saymayı mutlaklaştırır. Facebook arkadaşları da her şeyden önce birer sayıdır. Ama arkadaşlık gerçekte bir hikâyedir. Dijital dünya toplamsal olanı [*Additive*], saymayı ve sayılabılır olanı bütünleştirir/totalleştirir. Hatta eğilimler bile *like* biçiminde sayılır. Öyküleyici olan, yoğun bir şekilde anla-

minı yitirir. Saymak her şeyi karşılaştırılabilir hale getiriyor. Performans ve yeterlilik sayılabilir şeylerdir. Günümüzde sayılabilir olmayan artık varlığını [Sein] sürdüremiyor. Ama Varlık öyküleyicidir, anlatıdır, sayı değildir. Sayıda hikâye ve anımsama demek olan *dil* eksiktir.

Hostaları sulamayı da seviyorum. Su damlalarının geniş yapraklardan süzülüşlerini izliyorum. Çiçek sulamak ve bu esnada onları izlemek hem sakinleştirici hem de mutluluk verici. Çiçek sulamak çiçeklerle eğlenmektir [Verweilen].

Hostalara kalp zambağı da denir, yaprakları kalp biçiminde olduğu için. Çiçekleri de zambak çiçeklerine benzer. Hostalar tıpkı geldikleri gibi aniden giderler. İlk donda solmaya başlarlar.

Evet, astilbeler. Bir övgüyü hak ediyorlar. Önceleri onlara çok az dikkat ediyordum. Ama çiçek açmaya başladıklarında güzellikleri karşısında şaşkına döndüm. Renkli çiçek salkımları nefis bir şekilde parılıyor. Onların aydınlatma gücünü fark etmemiştim. Astilbelerin anavatanının da Doğu Asya olması şaşırtıcı. İhtişamla parlıyorlar. Bu yüzden parlak diken diye adlandırıldıkları da olur. Kendilerini içinde rahat hissettikleri gölgeye harika bir parlaklık verirler, bir aydınlık ve şenlik havası katarlar.

Burada diken [Spier] ile kastedilen biçim, küçük, kırılgan bir sivri uçtur. Aslında bütün dikenli çalıların (*spiraea*) çiçekleri böyle görünür. Bunlar çok küçük yapraklardır. Bahçem olmasaydı *spiraea* sözcüğünü hayatta öğrenemezdim. Bu tür sözcükler benim *dünyamı* [Welt] genişletiyor. Sadece parlak dikenler yoktur, ayrıca yaz dikenleri ya da palyaço dikenleri de vardır.

Bahar geldi. Mayıs ayında bütün bitkiler çiçek açtı, kışın kurumuş, ölmüş görünen dallar ya da çirkin bir kütük dışında ortadan kaybolan kökler bir esrime halinde [Extase] yeşerdiler. Bahçe esrikçe eğleşilen bir yerdir.

MUTLULUK ÜZERİNE

Onlar (hayvanlar ve bitkiler) bir zamanlar olduğumuz şeydi; onlar yine olacağımız şeydir. Biz de onlar gibi doğaydık ve kültürümüz aklın ve özgürlüğün yolunda bizi doğaya geri götürmelidir. Onlar aynı zamanda kaybolan ve ebediyen en değerli şeyimiz olarak kalacak olan çocukluğumuzun da sergilenmesidir [Darstellung]; bu yüzden içimizi belli bir hüznle doldururlar. Aynı zamanda bizim en yüksek ideallerimize ulaşmamızın da temsildirler, bu yüzden de bizi yüce bir duygulanmaya sürüklerler.

Friedrich Schiller

Bahçemde geçirdiğim her gün mutlu bir gün oluyor. Bu kitabın adı *Mutlu Bir Gün Üzerine Denemeler* de olabilirdi. Sık sık bahçede çalışmayı özlüyorum. Bu duyguyu daha önce hiç tatmamıştım. Bu aynı zamanda son derece bedensel bir şey. Bedensel açıdan hiç bu kadar aktif olmamıştım. Daha önce hiç toprağa bu kadar sık dokunmamıştım. Toprak bana bir mutluluk kaynağı gibi geliyor. Sık sık onun yabancılığına, başkalığına, kendine has hayatına şaşıyorum. Ancak bu bedensel çalışmada onu yoğun olarak tanıdım.

Ranunculaceae

Anemone hupehensis

Çiçek sulamak, bu esnada onları izlemek hâlâ mutlu ediyor, sakinleştiriyor. Dolayısıyla bahçe işi demek doğru bir ifade olmuyor. Çalışmak demek temelde zahmet ve cefa demek. Buna karşın bahçede çalışmak mutluluk veriyor. Bahçede çalışırken hayatın bütün cefalarından kurtuluyorum.

GÜZEL İSİMLER

Çok güzel, içinde kelime oyunları ve gizemler barındıran çiçek isimleri var: çayırüzeli, unutmabeni, camgüzeli, hayalet orkide, dönüba çiçeğı, kaynanadili, ağlayan gelin, aşk merdiveni. Bütün çiçek isimlerini öğrenmek neredeyse imkânsızdır. Dünya üzerinde 250 000 çiçek çeşidi olduğu tahmin ediliyor. Bunların isimlerinin toplamı benim Almancadaki kelime hazinesi katbekat aşacaktır.

Eskiden kendime ait isimler üzerine epeyce düşünürdüm. *Todesarten* [Ölüm Biçimleri] kitabımda şöyle yazmıştım:

Bir anlatısında Walter Benjamin şöyle diyor: “Söylendiğine göre adada on yedi incir türü varmış. Bunların isimlerini öğrenmek gerek, diyor güneş altında kendi yolunda giden adam.” Demek ki her bir İncir tekil ve bir diğerinin yerine konulamaz. Tekillikleri, bu on yedi incir türünün sadece tek bir isimle anılmasını engelliyormuş. Tümel [allgemeine] bir isim onların eşsizliklerini, biricikliklerini, kendine özgümlüklerini ortadan kaldırırmış. Bu tekillikleri nedeniyle her bir incir türü kendi özel isimlerini, kendilerine ait isimleriyle anılmayı hak ediyorlarmış. Yani isim sanki varlığa [Sein], öze [wesen] girişi sağlayan kısa bir şifreydi, sanki sadece isim vermek ve

o özel isimle seslenmek onların özlerine ulaşmaya yetiyordu. Eğer bir incir türünü tek bir tümel isme maruz bıraksaydık bir bakıma onun varlığını ortadan kaldıracaktık. Sadece tekil olanlar isimlendirilebilirdi. Ona isim vermek, ondan kendi özel ismiyle bahsetmek bile başlı başına o incir türünü deneyimlememize olanak tanıyan bir anahtardı. Fark edildiği üzere burada mesele bilgi değil, deneyimdi. Deneyim bir tür çağrıdır/seslenmedir, uyandırmaktır. Sahici/otantik bir deneyimin, bir başka deyişle çağırmanın nesnesi [Gegenstand] tümel olan değil, tersine tekil olandır. Bu çağırma/seslenme zaten başlı başına karşılaşmalara imkân tanıyan şeydir.

Bahçeciliğe başladığımdan beri mümkün olduğunca çok çiçek adı öğrenmeye çalışıyorum. Bu konuda dünyamı bir miktar zenginleştirdim. Bahçede isimlerini öğrenmediğin çiçeklerin olması onlara bir tür ihanettir sanırım. İsimleri olmadan onlara seslenmek mümkün değildir. Bahçe aynı zamanda bir seslenme yeridir. Bu konuda Hölderlin'in *Diotima'sı* bir örnek teşkil eder:

Çiçekler arasında kalbi kendini evinde hissediyordu, sanki onlardan biriydi. Hepsine isimleriyle hitap ediyordu, onlara duyduğu sevgiden ötürü yeni, daha güzel isimler buluyordu ve her birinin en mutlu mevsimlerinin ne zaman olduğunu biliyordu.

Nietzsche isim vermeyi güç uygulamak olarak görüyordu. Egemen olan "her bir nesneyi ve olayı bir sesle damgalıyor ve böylece onu adeta mülkiyetine alıyor". Buna göre dilin kaynağı "hükmeden kişinin gücünü dışavurmasıdır." Diller "nesnelerin en eski sahiplerinden geri kalan seslerdir".

Her bir sözcük, her bir isim Nietzsche için bir emirdir: *Senin adın bu olsun!* Buna göre isimler kelepçedir. İsim koymak güç uygulamaktır.

Ben bu konuda tamamen farklı düşünüyorum. Bu güzel çiçek isimlerimde bir emir tonu hissetmiyorum, bir güç iddiası hissetmiyorum, bilakis sadece sevgi ve sempati hissediyorum. İsim koyucu olarak Diotima seven biridir. Sevgisinden dolayı çiçeğe güzel bir isim vermektedir. Çiçek isimleri *aşk sözcükleridir*.

VICTORIA AMAZONICA

Şayet Berlin yazı sürekli çok sıcak ve nemli olsaydı ve ben de büyük bir bahçe göletine sahip olsaydım orada seve seve Amazonlar'dan gelen bir nilüfer çiçeğinin, *Victoria amazonica*'nın [dev yapraklı nilüfer] ihtişamla açan çiçeklerini görmek isterdim. Tesadüf eseri verdiğim ilk felsefe konferansı, yani bundan yirmi yıl önce Leipzig'deki *Deutschen Kongress für Philosophie* binasında yaptığım konuşma *Victoria amazonica* başlığını taşıyordu. Konferans gerçekten de anavatanı Amazonlar olan bu harikulade nilüfer çiçekleri hakkındaydı. O zamanlar sık sık Basel'de kalırdım. Basel'in küçük, ama çok güzel bir botanik bahçesi vardır. Orada bir nilüfer evi, bu tropik suçiçekleri için bir tür sera vardı. Botanik bahçesi yılda bir kere gece de açık olurdu ve o zaman *Victoria amazonica*'yı çiçeklerini gece açarken bütün ihtişamıyla görme imkânı bulurduk. Bu nilüfer çiçeği bana felsefi bir konferans için ilham vermişti. Konferans şu sözlerle başlıyordu:

Amazonlardan gelen ve adı Victoria amazonica olan bir suçiçeği vardır. Güneş, yani Helios, Logos'un vaftiz babası, batığında dikenli taç yaprakları suyun yüzüne çıkar ve açılır.

Saldığı koku böcekleri kendine çeker. Bir süre sonra yapraklar tekrar kapanır. İçinde kalan böcekler bütün gece içeride gezinirler ve tozlaşma işlemini gerçekleştirirler. Nilüferin yaprakları ilk gece beyazdır. İkinci gece tekrar açıldığında rengi kırmızıya dönmüştür, adeta sarhoş olmuş gibidir. Bu renk değişimi çok şaşırtıcıdır.

Ve şöyle bitiyordu:

Gerçek koleksiyoncu, Walter Benjamin'e göre, nesnelerin sarhoşluğunu, yani onlara sahip olmaktan önce onlardan gelen ilhamı hissetmesini bilendir: "[Koleksiyoncu, nesneleri] eline alır almaz ondan ilham almış gibi görünür, onun içinden geçip uzaklara bakan bir büyücü gibi görünür." Heidegger'in eli de uzaklara yönelir: "Kendinde sıradan temaslardan arınmış dokunmaları biriktirebilen, dayanıklı bir el düşünüyorum (...)."

Bahçıvan da bir koleksiyoncudur. Çiçeklerden ilham alır. Bahçıvanın elini düşünüyorum. Neye dokunuyor? O seven, bekleyen, sabırlı bir eldir. Henüz orada olmayana dokunur. Uzaklara uzanır. Mutluluğu bundandır.

Bir bahçe göletimin olmasını çok isterdim. Beyaz bir nilüferin, bir *Nymphaea alba*'nın, gölette çiçek açtığını görmek isterdim. Bir bahçe göleti yapmak çok zahmetli bir iş olduğu için bunun yerine Kaiserstuhl'dan güzel, eski bir kireçtaşı yalak getirttim. Suyla dolan taş yalak adeta huzur saçıyor. İçinde iki adet Japon balığı yüzüyor.

Bahçeme böcekler de geliyor. İlk kez Almanya'da büyük, gri bir yusufçuk görmüştüm. Son derece çevik bir şey.

da boğa gibi özellikle kurban edilebilir hayvanlardır. Bense güzel böcekleri severim.

Tüyleri darmadağın bir karatavuk kuşu akşamları düzenli olarak bahçemi ziyarete geliyor. Onu görünce hemen tanıyorum. Güzel bir ziyaret. Bahçemde kendini rahat hissediyor. Zamanla kendimi onunla özdeşleştirdim.

Colchicaceae

Colchicum autumnale

GÜZ ZAMANSIZI¹

*Ağlamayın müthiş şeyler solduğunda! Yakında gençleşecek
yeniden! Üzülmeyin kalbinizin melodisi sustuğunda! Yakında
bir el bulacak kendini akort eden!*

*Ben nasıldım ki? Parçalanmış bir şarkı değil miydim? Bir
parça tınladım, ama bunlar ölüm tınlarıydı. Hüzünlü bir
kuğu şarkısı mırıldanmıştı! Bir ölüm çelengine sarılmak is-
terdim, ama gelen sadece kış çiçekleri oldu.*

Friedrich Hölderlin, *Hyperion*

Sonbaharda çaresizlik büyüktür. Her şey solmaktadır. Bütün
yapraklar yere [Boden] düşmektedir.

*Yer yer ağaçlarda hâlâ
Yeşil bir yaprak görmek mümkün,
Ve ben ağaçların önünde durup
Düşüncelere dalıyorum.*

*O yeşil yaprağa bakıp,
Umudumu ona asıyorum;*

¹ Alnı. *Herbstzeitlose*: Bir çiğdem türü olan bu çiçeğin tam bir Türkçe karşılığını bulamadık. Bu birleşik sözcüğün içinde geçen “zamansız” [zeitlose] sözcüğü üzerine yazar bolca düşünce geliştirdiği için bu şekilde çevirmeyi tercih ettik. —çn

Rûzgâr yaprağımla oynarsa,
Titriyorum, olabildiğince.

Solmadan kışa kadar kalabilen çok güzel sonbahar çiçekleri var, mesela sarmaşıklar. Sonbahar çiçekleri arasında gülleri de sayarım. İlk donlar gelene kadar rengârenk açmaya devam ederler. Kışa kadar sürer çiçekleri. Üzerinde kar biriken gül goncalarını sık sık görürüz. Bahçemde birkaç çeşit gül var, güzellikleriyle soğuklara direniyorlar.

Sonbaharın sonunda ihtişamlı çiçeklerden vazgeçmek zorunda değiliz. Sonbahar çiğdemleri ve güz zamansız (*Colchicum autumnale*) var. Sonbahar çiğdemlerini dış görünüşüne bakarak ilkbahar çiğdemlerinden ayırmak pek mümkün değildir. Buna karşın güz çiğdemleri/zamansızları¹ çok daha büyük yapraklara sahiptir. Soğanları da oldukça büyüktür. Ne güzel isim, güz zamansızları! Çiçekleri bahçeye zaman dışı bir hava veriyor. Dolgun biçimlerine bakınca güz mevsimine pek uygun oldukları söylenemez. Her şey kurumaya yüz tutmuşken, sonbahar yapraklarıyla kaplanmış topraktan [*Boden*] büyük bir çiçek çıkar. Birden bahçe dikkat çekici bir havaya bürünür. Hayatın solmaya yüz tuttuğu yerde yeni, muhteşem bir hayat doğuyor. Zayıflayan ışık ve soğuyan hava şimdiden kışın geldiğini haber veriyor. Ama bu çiçekler zamana ve mevsime boyun eğen çiçekler değil. Bunlar sanki metafizik çiçekler. Zamansızlıkları onlara aşkın [*Transzendenz*] bir görünüm veriyor. Bu güz çiğdemleri açtığında bahçe tikel/özel bir melankoliye bürünüyor. Ben kendim de bahçenin belirlediği bu duygulara göre farklı ruh hallerine bürünüyorum.

¹ Alm. *Herbstzeitlose*. —yhn

Bu çiğdem, bahçeyi belirleyen ve bu bahçe kitabının da temelini oluşturan ruh hâlini temsil ediyor. Onu belirliyor ve akort ediyor [be-stimmt]¹. Baharın ve yazın ortasında bile bu ses dinmiyor. Bu şimdilerde her gün dinlediğim Schumann'ın *Şafak Şarkıları* ile yakından bağlantılı. Sabahı, yeniden uyanacak hayatı özlemle bekleyiş, benim kış bahçemde hâkim olan zaman-kişi [Zeitmodus].

2016'nın ilk sıcak yaz günü, 22 Nisan günüydü. Yaklaşmakta olan yaz sonundan korkuyordum.

Yaz çok çabuk geçmişti; şimdiden kasvetli yağmurları, rüzgârın uğultularını, sellerin gürültülerini hissediyordum ve köpüren bir pınar gibi yukarıya fışkıran, bütün bitkilerin ve ağaçların içinde olan doğa şimdiden kapıya dayanmış, karan düşüncelerimin karşısına dikilmişti; büzülmüş, kapanmış ve kendi içine dönmüştü, tıpkı benim gibi.

Hyperion

¹ Kelime oyunu. Almanca *bestimmen*: belirlemek, tayin etmek vs.; *stimmen*: ses vermek, akort etmek, ayarlamak. —çn

Asteraceae

Xerochrysum bracteatum

BİR BAHÇIVANIN GÜNCEŚİ

*C'est une chanson pour les enfants
Qui naissent et qui vivent entre l'acier
Et le bitume, entre le béton et l'asphalte
Et qui ne sauront peut-être jamais
Que la terre était un jardin.*

*Il y avait un jardin qu'on appelait la terre.
Il brillait au soleil comme un fruit défendu.
Non ce n'était pas le paradis ni l'enfer
Ni rien de déjà vu ou déjà entendu.*

*Il y avait un jardin, une maison des arbres
Avec un lit de mousse pour y faire l'amour
Et un petit ruisseau roulant sans une vague
Venait le rafraîchir et poursuivait son cours.*

*Il y avait un jardin grand comme une vallée.
On pouvait s'y nourrir à toutes les saisons.
Sur la terre brûlante ou sur l'herbe gelée
Et découvrir des feurs qui n'avaient pas de nom.*

*Il y avait un jardin qu'on appelait la terre.
Il était assez grand pour des milliers d'enfants.*

Il était habité jadis par nos grands-pères
Qui le tenait eut même de leurs grands-parents.

Où est-il ce jardin où nous aurions pu naître?
Où nous aurions pu vivre insouciant et nus?
Où est cette maison toutes portes ouvertes
Que je cherche encore et que je ne trouve plus?

Il y'avait un jardin, Georges Moustaki

Bu şarkı çelik ve zift arasında
Beton ve asfalt arasında doğan ve büyüyen
Ve belki de yeryüzünün bir bahçe olduğunu
Asla bilemeyecek çocuklar içindir.

Bir zamanlar adına yeryüzü denilen bir bahçe vardı.
Gün ışığında ıslıl ıslıl parlardı yasak bir meyve gibi.
Hayır, o ne bir cennet ne de cehennemdi
Ne daha önce görülmüş ne de duyulmuş bir şeydi.

Bir zamanlar bir bahçe vardı, bir ev ve ağaçlar
Otlardan bir yatak, içinde sevişmek için
Ve küçük bir dere, dalgasız pürüzsüz akan
Bahçeyi serinletmeye gelip akar giderdi.

Bir zamanlar bir bahçe vardı vadi kadar büyük.
İnsanın her mevsim beslenebileceği bir bahçeydi.
Yanan toprakta ya da donan çimenlerde
Ve çiçekler keşfedebileceği adı sanı olmayan.

Bir zamanlar adına dünya denen bir bahçe vardı.
Binlerce çocuk alacak kadar büyüktü.

*Bir zamanlar dedelerimizin yaşadığı
Onlara da dedelerinden ve büyükannelerinden kalan.*

*Nerede o belki de içinde doğduğumuz bahçe?
Nerede o masum ve çıplak yaşayabileceğimiz yer?
Nerede o ev kapıları herkes için açık
Aradıkça bulamadığım bulamadıkça aradığım?*

Bir Bahçe Vardı, Georges Moustaki¹

Ormana benzer yüzlerimize yağıyor yağmur.

Çamlıkta Yağmur, Gabriele D'Annunzio

31 Temmuz 2016

Bu ilkbaharda bahçe çitlerinin dışına ektiğim günebakanlar çekirdeklerini çok seven obur salyangozlara inat serpilip büyüdüler. Büyüdükçe güçlendiler. Bu güneş aşığı bitkiler parlak sarı çiçekleriyle bahçemin çevresini sardılar. Kendileri de parlak birer güneş gibi görünüyorlar zaten. Sık sık onlara şaşkınlıkla bakıyorum aşağıdan. Boyları oldukça *yüksek*. Küçük bir çekirdekten böylesine devasa bitkilerin yetişmesi tam bir mucize. Çiçek kafalarına dokunduğumda ne kadar sert, sağlam ve topraksı² olduklarını şaş-

¹ Şiir Almancadan çevrilmiştir. —*çn*

² Burada “sağlamlık” anlamında, “yer” kökünden türetilmiş “Bodenständigkeit”, “topraksı” anlamında ise “toprak”/“yeryüzü” kökünden türetilmiş “Erdigkeit” kelimeleri kullanılmıştır. —*yhn*

kınlıkla gördüm. Bunu görmek bana iyi geldi ve bugün her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğum güzel bir zemin [Boden] verdi.

Bahçe çitindeki sarmaşıklar mor çiçeklerini açtılar. Basel'deki, Nietzsche'nin bir zamanlar oturduğu eve pek de uzak olmayan evimin balkonu çiçekli sarmaşıklarla kaplıydı. Sabah erkenden açarlar ve akşam tekrar kapanırlardı. Balkonun sağ tarafı çiçekli sarmaşıklarla, sol tarafı ise asma dallarıyla kaplıydı. Aralarında da sonbaharda kozmos çiçekleri açıyordu. Sağ tarafta büyük bir saksıda hanımeli vardı. Terk edip giden aşkla birlikte o da öldü. O zaman saatler bile durmuştu. Acı öylesine büyüktü.

Saman çiçekleri harika açtılar, kırmızı, sarı ve beyaz renkte. Taç yaprakları, dokununca saman gibi kuru bir his veriyor. Sanki asla solmayacaklarmış gibi görünüyorlar. Onların neşeli ve umursamaz hallerini seviyorum. Çok çocuksu davranıyorlar. Kesinlikle suyu sevmiyorlar. Yağmur yağarsa ya da ben sularsam hemen büzülüyorlar, sanki acı hissediyor gibiler. Ama maalesef ömürleri bir senelik. Sadece senede bir kere, bir daha açmamak üzere çiçekleniyorlar. Ben beyaz hanımelileri daha çok seviyorum.

Mavi hibiskuslar çiçek açtı. Hibiskus, Kore'nin milli çiçeğidir. Kore dilindeki adı *Mugungwha*. Novalis adını verdiğim mavi gül de açtı bu ara. Mavi, romantizmin rengidir. Heybetlidir [herrlich]. Ama bu kelimenin kökenindeki "erklik" [Herr], mavi hibiskusların güzelliğiyle pek uyuşmuyor. Lütufkâr degillerdir. Mavi ortancalar gölgede uslu uslu parlıyor. *Muscat Bleu* üzümleri yavaş yavaş olgunlaşıyorlar ve renkleri maviye dönüyor. Karagözlü susan [*Thunbergia alata* – black eyed susan] tamamen çiçeğe büründü. O kesinlikle bir yaz çiçeği. Gülümseyen gözleriyle

sonbahara kadar bütün yaz boyunca ışıldıyor. O kadar neşeli ve umursamaz görünüyor ki...

7 Ağustos 2016

Hayıt çiçeği¹ [*Vitex agnus-castus*] çiçek açmaya başladı. Önceleri onun kışa dayanıksız bir bitki olduğunu düşünüyordum, çünkü dalları yaz başına kadar kupkuru görünüyordu. Ama beni şaşırttılar ve çiçek vermeye başladılar. Bu mucizevi bir yeniden dirilişti. Ölü gibi görünen dallardan yeşil tomurcuklar fışkırdı. Yaşıyorlar. Şimdi parlak mavi renkli çiçekler açıyorlar.

Hayıt çiçeği *Keuschbaum* [namus ağacı], *Keuschlamm* [masum kuzu] *Liebfrauenbettstroh* [tatlı kadın yatak samanı] gibi isimlerle de anılır, çünkü cinsel isteği azalttığı düşünülür. Dolayısıyla bakirliğin ve bakireliğin simgesi haline gelmiştir. Bir namus ağacının altında doğmuş olan Hera yılda bir kere Zeus ile birlikte olurdu. Ardından *Imbrasos* ırmağına girer, ırmak onun bekâretini yenilerdi. Hayıt çiçekleri ortaçağ manastırlarında baharat ve şifalı bitkilerle birlikte yetiştirilirdi. Rahipler onun acı çekirdeklerini baharat olarak yemeklerine eklerlerdi. Etkisini anti-afrodizyak olarak kullanırlardı. “Etin iğrenç arzularına” karşı kullandıkları başka anti-afrodizyaklar da vardı: sedefotu, şerbetçiotu, horozibiği (*Amaranthus*). Eski Yunan Doktor Pedanios Dioskurides birinci yüzyılda hayıt çiçeği için şunları yazmıştı:

¹ Alm. *Mönchpfeffer*: Rahip biberi. —çn

Lamiaceae

Vitex agnus-castus

Agnos, hayıt, masum kuzu çalıısı, yani Roma'da yabani biber olarak bilinen bitkinin ağacımsı dalları vardı ve nehir kenarlarında veya deniz kenarındaki kayalıklarda yetişirdi. Ona agnos (bakire) adı verildi, çünkü doğurganlık törenlerinde bekâretlerini hâlâ koruyan kadınlar onları yatak olarak kullanır ya da suyunu içerek cinsel arzularını bastırırlardı.

Elmalar giderek büyüdü ve sarardı. Tatları çok güzel. Gerçek kokuları var. Bahçe tam anlamıyla bir kokular diyarı. Her tarafında toprak [Erde] kokusu. Çilekler [Erdbeere= toprak+böğürtlen], toprağın kokulu böğürtlenleri büyüyorlar. Beere köken olarak kırmızıdan gelir. Ama bütün böğürtlenler (Beere) kırmızı değildir. Elimde beyaz çilekler de var. Kuşlar onları yemiyor, çünkü henüz olgunlaşmadıklarını düşünüyorlar. Ama aslında olgunlaştılar, güzel kokuyorlar ve de oldukça lezzetliler. Renkleri sayesinde bahçemdeki bütün çilekleri, üzümleri didikleyen açgözlü kuşlardan kurtuluyorlar. Kuşlar bu sene her zamankinden daha açgözlü. Ama ağızlarının tatlarını da biliyorlar. Sadece olgunlaşmış meyveleri yiyorlar. Salatalıklar ve domatesler de iyice büyüdüler. Hatta ölçüsüzce büyüdüler. Bu ölçüsüzlüğü sevmiyorum. Kokulu hostalar [So Sweet] etrafa harika kokularını saçıyorlar.

12 Ağustos 2016

Yazın orta yerinde oldukça soğuk bir sonbahar günü. Soğuga inat ihtişamla açan çiçekler yazın bu erken vedasını az da olsa telafi ediyorlar. Bu yıl yaz gerçekten de çok erken

aramızdan ayrıldı. Yaz ortasında sonbahar havası hâkim oldu. Sonbahar çiçekleri söz almaya başladı. Güz zamansızlarının büyük yaprakları egzotik meyveler gibi görünüyor. Bir kutlama havasında ve de zamansız olarak açıyorlar bu yaz gününde. Şölen-zamanı zamansızdır. Şölen, zamansızlığı ortaya çıkarır. Günümüzde zaman, çalışma zamanı olarak totalize edilmiş durumda. Artık şölen kalmadı. Bu yüzden de zaman her zamankinden daha geçici. Güz zamansızları normalde karanlık olan sonbahar bahçesine ışık ve parıltı getirdiler.

23 Ağustos 2016

Yaz çiçeklerinin bu kadar kısa ve soğuk geçen yaz yüzünden çabucak ortadan kalkmaları beni oldukça üzmüştü. Daha doğru dürüst açamamışlardı bile. Beklenmedik soğuklar yaz ortasında ıslak bir eylül havasını getirdiler. Normal olarak eylül ya da ekim aylarında açan güz zamansızları şimdi yaz ortası açmış durumdalar. Bir güz zamansızı devasa bir çiğdem gibi görünüyor. Bir diğeri dolgun taç yapraklarına sahip.

Kokulu ortancalar yoğun ama oldukça zarif bir koku saçıyorlar. Kokuları zambak kokusuna benziyor. Japon zambakları gölgede çiçek açıyor. Gölge çiçeklerini seviyorum. Bu yüzden gölgeleri çiçeklendirdim. Yüksükotu, çan çiçeği, hostalar, Kafkas unutmabeni çiçekleri ve sonbahar anemonları. Ama gölgeleri aydınlatanlar yine de ortancalar. Sarhoş edici bir havaları var. Onları seviyorum. Zamanla onları sevmeyi öğrendim.

Artık soğuk sonbahardayız. Hava oldukça serin. Hüzün büyük. Sonbahar anemonları, kozmoslar, güz zamansızları ve sonbahar çiğdemleri muhteşem çiçeklerini açtılar. Berlin Botanik Bahçesi'ndeki çiçek pazarından satın aldığım yabancı kokulu fesleğenler de herhalde Kore kökenli.

Hayıtlar, güller, hostalar yavaş yavaş yaşam ve çiçek enerjilerini kaybediyorlar. Kaliforniya leylakları¹ [*Caryopteris clandonensis*], güz zamansızları, floks çiçekleri, lobelyalar, karagözlü suzanlar, kokulu hostalar ve ortancalar tamamen soldular, güller ve sardunyalar sonbahar bahçesine son bir ılık ışıltı veriyorlar.

Son zamanlarda sanki kanıyormuşum gibi bir duygum vardı. Acı beni nüfuz edilebilir ve kırılğan yaptı. Algılarım keskinleşti. Her şey bir şekilde bana acı veriyordu. Sonra bir şanssızlık oldu.

Bahçede güzel bir söğüt vardı. Onu çok seviyordum. Bir gün onu devrilmiş görünce çok üzüldüm. Yaprakları kurumuş gibi görünüyordu. Muhtemelen kemirgenlerden biri gövdesini kemirmiş ve oymuştu. Gövdenin iç tarafında kırmızı bir şey göze çarpıyordu, ağacın kanadığını hissettirdi bana bu görüntü, beni bırakıp gittiğini. Bu, bahçemde kendini açığa vurmuş olan ölümdü.

Benim söğüdüm, benim sevgilim, kanamıştı. Yara o kadar büyüktü ki artık kurtarılması imkânsızdı. Muhtemelen bu sonbahar öleceğini hissetmiş olmalıydı. İlkbaharda bir hezeyan yaşamıştı, çevresini bir arı sürüsü sarmıştı.

¹ Alm. *Bartblume*. —çn

25 Eylül 2016 günü, sevgilimin cesedi ayağa kaldırıncaya kadar bahçede oyalandım, yas tuttum ve sonbahar anemonlarıyla birlikte onun arkasından ağladım. Küçük söğüt ağacı benim kanadığımı hissettiğim anlarda kanamıştı. O benim kaybettiğime inandığım sevgilimdi.

29 Eylül 2016

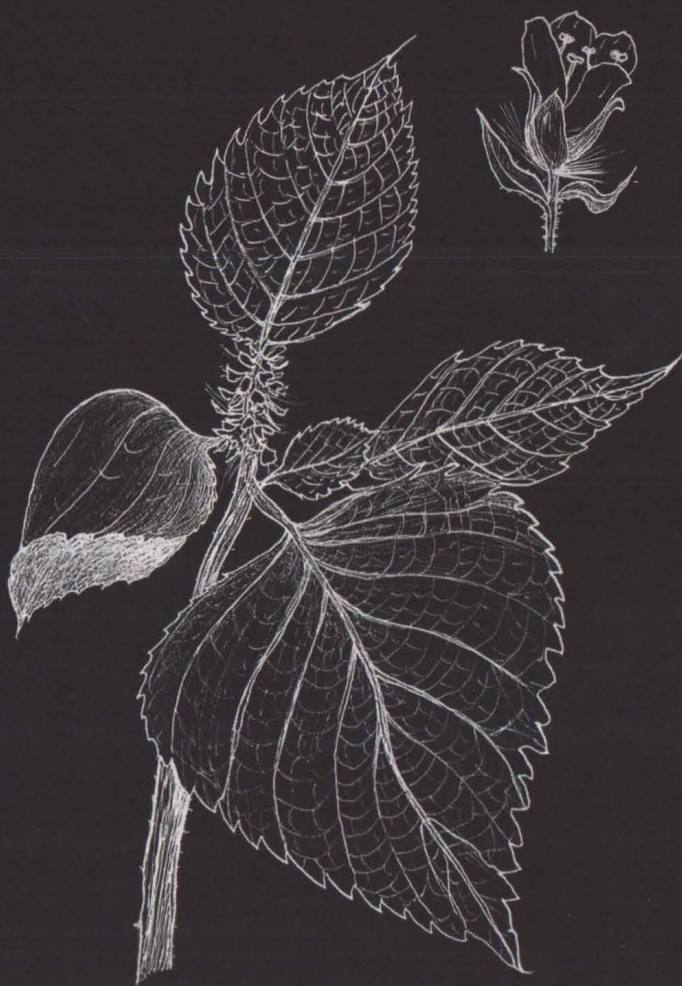
Japon sonbahar anemonları, Kore kozmosları ve sonbahar çiğdemleri ihtişamlı çiçeklerini açtılar. Bu yıl Kore'den bahçem için bir sürü bitki tohumu getirdim, özellikle de yabani susam *Deulhkae* ve *Kkaennip* (Jap. *Egoma*) tohumları. Yaprakları müthiş lezzetlidir. İçlerine biraz haşlanmış pirinç ve miso sosu¹ koyup sarmayı ve sonra da ağzıma tıkmayı çok severim. Kokusu muazzamdır. Toprağın o derinlerde saklı sırları gibi kokar. Pirincin sıcaklığıyla susam yapraklarının acılığı çok güzel bir harmoni oluşturur. Çok çeşitli *Deulhkae* tarifi vardır. Soya sosuna yatırılmış yapraklar özellikle lezzetlidir. Benim en sevdiğim yiyeceklerden biridir.

Kkaennip ile *Tempura* da çok güzel gider. İnce, çıtır çıtır bir hamurun içine baştan çıkarıcı bir koku hapsolür ve ağzınıza attığınızda açığa çıkar. *Abwesen*² kitabımda şöyle yazmıştım:

¹ Fermente edilmiş soya fasulyesinden yapılan Japonlara özgü bir sos. —çn

² Han, *Abwesen: Zur Kultur und Philosophie des Fernen Osten* adlı kitabına atıf yapıyor. *Abwesen*, yokluk, hiçlik, olmayan, mevcut olmayan, orada olmayan vb. şeklinde çevrilebilir. —çn

Lamiaceae

Perilla frutescens

Tempura da boşluk ilkesini takip eder. O, Batı mutfağındaki yağda kızartılanlar gibi ağır olmaz. Yani burada yağın işlevi sadece sebzelerin ya da deniz ürünlerinin üzerine eklenen çok ince un tabakasını kabartıp çıtır çıtır olmasını sağlamaktır. İçine konan iç malzemesi de lezziz ve hafiftir. Kore’de yapıldığı gibi eğer Tempura için susam yaprağı kullanılırsa sonuç sıcak yağda dağılan, neredeyse cisimsiz ve güzel kokan bir yeşillik olur. Henüz hiçbir aşçının ince bir çay yaprağını Tempura için kullanmayı akıl edememiş olması üzücüdür. Eğer kullan-salardı büyüleyici bir çay kokusu ve boşluktan muhteşem bir lezzet, yokluktan/var olmayandan [Abwesen] nefis bir yemek doğardı.

Sonbaharın geç dönemine kadar Kkaennip hasadı sürdü. Maalesef bitkiler dondurucu soğuklara dayanamadı. Şimdi tamamen kendi içlerine büzülmüş durumdalar. Kendilerini tamamen bıraktılar. Lezzetli, hoş kokulu yeşillikler siyah-kahverengi cesetlere dönüştü. Şimdi etrafa çürük bir koku yayıyorlar. Hayıtlar, güller ve hostalar yavaş yavaş yaşam enerjilerini kaybediyorlar.

Mavi sakal çiçeği gölgede çok güzel açmış durumda. Floksalar ve lobelyalar tekrar açmaya başladı. Karagözlü suzan yavaş yavaş çiçeklerini kaybediyor. Kırmızı sardun-yalar bu soğuk sonbahar gününde kendilerini iyi hissediyor olmalılar.

17 Ekim 2016

Yerler [Boden] adeta sonbahar yapraklarıyla kaplandı. Ortanca yaprakları yavaş yavaş soluyor. Renkli çanak yaprak-

ları normal yaprağa dönüşmeye başladı. Ortancaların bahçe komşusu olan çan çiçekleri mor renkli çiçekleriyle hâlâ ıslıl ıslılar. Kokulu hostaların artık epeydir tohum kapsülleri var. Kokulu hostalarımı [So Sweet] seviyorum.

Yaz sonlarında bu yıl güllerin pek serpilemediklerini düşünmüştüm. Güllere boğuldukları geçen yaz olduğu gibi çiçek açma heveslisi değildiler bu sefer. Şimdi, sonbaharda, tekrar çiçek açtılar. Soğuk onları canlandırmışa benziyor. Gülleri gece izlemek ayrıca güzeldir. Büyük, dolgun çiçekleri tam anlamıyla büyüleyicidir.

Bahçe işleriyle uğraşırken başka türlü hiç karşılaşmayacağım yeni sözcükler de öğreniyorum. Bu da beni mutlu ediyor. Ortancalar arasında birbirinden farklı türler var. Sadece çalı formunda değiller, sarmaşık [*Liane*] formunda olanlar da var. Sarmaşıklar [*Lianen*] sözcüğü kulağa çok güzel geliyor. Sarmaşıklar odunsu bir köke sahip tırmanıcı bitkilerdir. Bahçede iki tane tırmanıcı ortancam var. Ortancaların yaprakları karşılıklı büyür. “Karşılıklı” [*Gegenständig*] kavramı bana çok enteresan geliyor. Latince *Phyllotaxis* (*phyllo* yaprak, *taxis* düzen, tertip) sözcüklerine karşılık geliyor ve yaprakların belirli bir düzende oluşunu ifade ediyor. Bu düzende yapraklar dal boyunca karşılıklı çiftler halinde dururlar. Helezonik ya da spiral düzende ise aynı yerde ikiden fazla yaprak bulunur. Bu düzene “helezonik” denildiğini biliyordum ama aynı zamanda “spiral” da dendiğini bilmiyordum.

Yaprak ayası, *Lamina*, bir yaprağın sapın üst kısmında kalan yassı bölümüne denir. Bu da yaprak damar sistemi ve bunların arasında kalan enterkostal (eğeler arası) alanlardan oluşur. Ortancaların yaprak damar sistemi çoğunlukla kılcal damar yapısındadır, ama bazı türlerde *akrodrom*

bir yapıda olabilir. Akrodrom damar sisteminde yanlardaki damarlar yaprak kenarına paralel olarak yükselirler ve yaprak ucuna doğru ilerlerler. Bu yabancı sözcükler beni büyülüyor. Onlara karşı bir açlık hissediyorum. Giderek daha karmaşık ve daha güzel hale geliyorlar. Vasküler demet [iletim sistemi] genellikle *palisatlar* [kıyı, kenar] ile süngersi *parenkimaların* [özel dokuların] arasındaki sınırda bulunur. Bahçecilik alanında, oldukça iyi bildiğim Almanca içinde güzel bir yabancı dile yöneliyorum, güzel bir yabancı dünyaya. Bir yaprak, içinde bir sürü yabancı kelime barındırıyor. Ortanca yapraklarının kenarları *testere* gibidir. Ama kenarları düz olan ortanca yaprakları da vardır. Yan yaprakçıklar yoktur. Yaprığın çıktığı yerdeki yaprak benzeri filizlere böyle deniyor. Bunlar tıpkı yalancı güneş denen güneşler gibi yalancı yapraklardır.

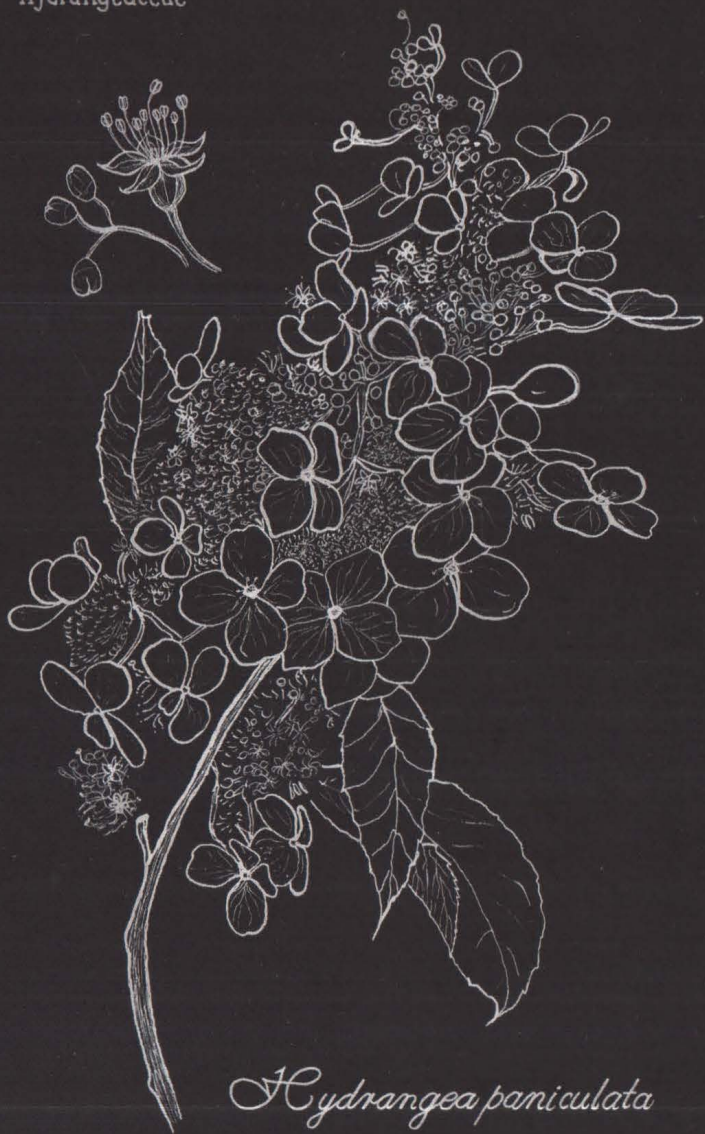
*Üç güneş gördüm gökte
Uzun uzun gözlerimi ayırmadan baktım onlara;
Onlar da orada öylece durdular,
Sanki benden uzaklaşıp gitmek istemiyorlarmışçasına.*

*Ah, benim güneşim değilsiniz siz!
Gidin başka yüzlere bakın!
Evet, bu yakınlarda üç güneşim vardı;
Ama en iyi ikisi battı.*

*İşte şimdi üçüncüsü de batıyor arkalarından!
Karanlık bana iyi gelecek.*

Ortancalar *zyme* ya da salkım biçimli çiçek saplarına sahiptirler. *Zyme* ya da *zymos* [invertinal] çiçek sapı dendiğinde

Hydrangeaceae

Hydrangea paniculata

kastedilen şey ana dalın bir çiçekle sona eriyor olmasıdır. Salkım biçimi ile kastedilen ise birçok zyme biçimli çiçeğin salkım biçimli ana dalın üzerinde toplanmasıdır. *Racemös* (Lat. *racemosus*) salkımsı anlamına gelir.

Üst kısmında meyve düğümleri bulunan çanaksı bir çiçek, çiçek tabanı/*Receptaculum*, çanak yaprakları/*Sepale*, taç yaprakları/*Petale*, toz yaprakları/*Stamina* ve meyve yapraklarından/*Karpelle* oluşur. Ortanca çiçeklerinde brakte-ler de (Brakte) bulunabilir. Ana çiçeğin kenarında ayrı du-ran sergi çiçekleri¹ de vardır. İç kısmında çok sayıda, son derece küçük ve hiç dikkat çekmeyen verimli çiçekçikler bulunur. Kenardaki çiçekleri dört ya da beş adet beyaz, kırmızımsı ya da morumsu çanakyapraklara sahiptirler. Birçok bahçe ortancası türünde bu verimli çiçekçikler bu-lunmaz. Genelde ortanca çiçeği olarak kabul edilen sergi çiçekleri de aslında gerçek çiçek değildirler. Bunlar çanak-yapraklardan oluşur. Verimli çiçekler çoğunlukla çift cinsi-yetlidirler. Ama tek cinsiyetli olan türleri de vardır. Bunlar iki-evciklidir, yani her cins için bir evcik vardır.

27 Ekim 2016

Hava ıslak ve soğuk. Güller boyunlarını eğmiş. Son güç-leriyle çiçek açmaya çalışıyorlar. Hostaların yaprakları tam anlamıyla eriyip gidiyor. Sarı çerçeveleri neredeyse saydamlaştı. Yeşil kısımları sapsarı oldu. Dökülen sonba-har yapraklarının arasından sonbahar çiğdemleri ve güz

¹ Alm. *Schaublüten*, bakmak, seyretmek anlamındaki *schauen* kökün-den türetilmiştir. —yhn

zamansızları çıkıyor. Ölüm ve doğum, gelmek ve gitmek derin bir melankoli içinde birbirine karışıp gidiyor. Güz zamansızlarını eylül ayında dikmiştim. Sonbaharın sonlarına doğru yerden [*Boden*] fışkıran morumsu beyaz filizleri çok güzel. Bazı “yerörtücü” [*Bodendecker*] bitkiler (ne sevgisiz bir niteleme) kışa girerken de çiçek açıyorlar. Mavi lobelya da denen *Lobelia erinus*’ları özellikle seviyorum. Bunlar oldukça istikrarlı bir biçimde çiçeklenen bitkilerdir. Çiçekleri parlak mavi ve orkide biçimindedir. Lavantaların üzerinde hâlâ tek tük çiçekler göze çarpıyor. Ekinezyalar yeniden çiçek açıyorlar. Bazı bitkilerin çiçeklendikten sonra ikinci bir çiçeklenme dönemlerine girmeleri ilginç. Geç açan çiçekleri [*Spätlinge*] severim.

18 Kasım 2016

Bu satırları geçenlerde satın aldığım *Jugendstil* (*Art Nouveau*) tarzı bir masada yazıyorum. Aksesuarları ve anahtarları olağanüstü güzel. *Jugendstil* ve *Art déco* tam benim tarzım. Sakin, sade, kendini geride tutan ama coşkulu bir güzellikleri var. Yani çalışma masamda yeşil bir yazı alanım¹ var. Yazılan sözcükler, üzerinde çayır çiçekleri gibi görünüyor.

Sonbaharın sonlarına geldik, neredeyse kışa gireceğiz. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor. Soğuk yağmur. Hava oldukça karanlık, kapalı ve ıslak. Hiçbir zaman tam anlamıyla aydınlanmıyor, güneş çıktığında bile. Saçtığı ışıklarda fazla bir güç yok artık. Gökyüzünde duran mat bir diske benziyor. Saatlerce sonbahar yapraklarını sü-

¹ Alm. *Schreibweise*, yazıkını olarak çevrilebilir. —yhn

pürdüm. Neredeyse bütün yapraklar dökülmüş durumda. Meşe yapraklarını hiç mi hiç sevmiyorum. Çok kaba ve iriler. Bu yüzden çok çabuk kurumuyorlar. Ben zarif, ince yaprakları seviyorum, onlar çabucak ortadan kayboluyorlar, çabucak toprakla [Erde] karışıp toprağa geri dönüyorlar. Meşe yaprakları ısrarla direniyorlar. Bu yüzden onları hiç beğenmiyorum. Bir an önce onları toplayıp yakmak istiyorum.

Bugünlerde ortancalar oldukça zavallı görünüyorlar. Yaprakları tümüyle kahverengi ve siyaha döndü. Her tarafta çürüme ve bozulma hâkim. Normal bir bahçede bu dönemde çiçek açan bir bitki bulunmaz pek. Ama benim bahçem kış bahçesi. Benim bahçemde yeni, ikinci bir bahar başlıyor. Her yerden yeşil filizler fışkırıyor. Sonbahar çiğdemleri açıyor. Kokulu kartopu çiçeğinin dolgun çiçek topları ortaya çıkmaya başladı. Yakında kış kirazları, kış yaseminleri, sarı kar çiçekleri, Adonisler, kardelenler, kalikantüsler, cadı fındıkları, kar gülleri açacaklar. Bahçemde kışın ortasında ikinci bir bahar başlayacak.

27 Kasım 2016

Safran çiğdemleri, *Crocus sativus*, güzelce açtı. Bunlar sonbaharda açan çiğdemlerdir. Çiçek yapraklarının ortasında parlak kırmızı filizler bulunur, safran diye bilinen şey budur. Hasat, oldukça azdır. Bir kilo safran için iki yüz bin çiçek gerekir. Bu yüzden safran, krallara layık lüks bir baharat olarak kabul edilir. Ayrıca şifa için ve çok pahalı kumaşları renklendirmek için de kullanılır. Romalılar safranı oldukça bol kullanırdı. Onlar için safran lüks ve israfı

eşanlamlıydı. Neron zaferlerini kutlamak için Roma sokaklarına safran döktürürdü.

Görünüşe göre safran çiğdemleri soğuğu seviyorlar. Şiddetli kış soğukunda bile açıyorlar. İğne biçimli ince yaprakları onlara özel bir güzellik katıyor. Bu dönemde, geç açan beyaz güz zamansızlarının yakınlarında açıyorlar. Güz zamansızları bahçeye belli bir zamansızlık katıyor. Onlar adeta *Şafak Şarkıları* gibiler.

3 Aralık 2016

Hava buz gibi. Kış fundaları beyaz, sarı ve pembe renkleriyle açmaya başladılar. Don onları pek etkilemiyormuş gibi görünüyor. Ne kadar sabırlı, ne kadar dayanıklılar! Bunlar genellikle mezarlıklarda yetişirler. Adeta yeniden dirilişi vaat eden bitkilerdir. Bir tane safran çiğdemi kopardım ve Baudrillard'ın *Baştan Çıkarma Üzerine* kitabının arasına koydum. Safran çiğdemi bir kış gecesinde başlı başına bir baştan çıkarmadır. 138. ile 139. sayfa arasında çok güzel durdu. Safran renkli satırlarda şunlar yazılı:

Her suçta olduğu gibi her baştan çıkarma sürecinde, hem baştan çıkarıcının hem de kurbanın gerçek deneyiminin sadece bilinçdışı bir yansıma olduğunu gösteren; kişisel-olmayan, öznellik-üstü, duyulur-üstü, ritüelvâri bir şey vardır. Öznesi olmayan bir dramaturji. Özneleri kendini tüketen bir formun ritüelvâri uygulaması. Bu nedenle bütününde hem estetik bir eserin hem de ritüelvâri bir suçun formunu barındırır.

Güzel kızın baştan çıkarma gücü, sahip olduğu doğal güzellik, baştan çıkarıcının ustalıklı dramaturjisi ve stratejisi tarafından kurban edilmek ve harap edilmek zorundadır. Psikoloji, ruh [Seele] ve öznellik olmadan da kendini belli edebilen baştan çıkarıcının sanatı, güzel kızın doğal baştan çıkarma gücünü alteder. Baştan çıkarıcı, kendini baştan çıkarmanın ritüelvâri sürecine adayan bir kurban vericidir.

Bugün kısa bir süreliğine baharın ortasında olduğum il-lüzyonu içinde yaşadım. Bu soğukta bile safran çiğdemlerinin iğne biçimli koyu yeşil yaprakları pırıl pırıl parlıyordu. Çimenlerin ve yerdeki sonbahar yapraklarının üzerinde oluşan kırağılar elmas gibi, berrak bir gökyüzündeki yıldızlar gibi ışıldıyordu. Gümüş renginde parlayan bu sonbahar yapraklarını sevgilinin üşüyen ve parmaklarım tarafından ısıtılmak isteyen cildi gibi algılıyordum. Nerdeyse parlayan donmuş zemini [Boden] öpecektim.

Yaprakları tamamen dökülmüş olan elma ağacında hâlâ buruşuk bir elma duruyordu. Onu ancak bugün fark etmiş ve şaşırmıştım. Gece karanlığında sapsarı rengiyle göze çarpıyordu. Bir hediye, hatta yeryüzüne bir övgüdür dalda tek başına kalmış kış elması. Umutsuz kış gecelerini aydınlatan, kurtaran bir şey, sanki metafizik bir ışığın, aynı zamanda iyiliği de temsil eden bir güzelliğin sergilenmesidir [darstellt].

12 Aralık 2016

Yerlerde hâlâ meşe yaprakları var. Onlardan nefret ediyorum. Bahçeyi bahçe yapan renkleri ve biçimleri mahvediyorlar. Farklılıkları ortadan kaldırarak her şeyi birbirine

benzetiyorlar. Aslında ölümler, ama ölmüyorlar. Onlar bahçemin zombileri. Günümüz toplumu da her şeyi aynılaştırarak zombilerden geçilmiyor. Alman neoliberalizmi mesela, bir tür çirkin meşe ormanı olarak düşünülmüş, ölmeyen meşe yaprakları gibi tıpkı, farklılıklarını gidermek suretiyle her şeyi aynılaştırıyor. Şu an fark ettim ki *Gleiche* [aynı] sözcüğü, içinde *Eiche* [meşe] sözcüğünü barındırıyor.

Bugün neredeyse öfkeli bir şekilde bahçedeki bütün meşe yapraklarını temizledim. Diğer bitkilerin dallarına dolanmış, hatta yapışmış olanları, tabir caizse idam etmek için tek tek çıkardım. Buna karşın akçağaç yaprakları meşe yapraklarına göre çok daha asil ve zarif görünüyorlar. Küçük sarı kiraz yapraklarını da seviyorum.

Solgun hostalar artık tamamen karardı. Yaprakları baygın baygın sarktı. Yine de marazi bir güzellikleri var. Kış bahçesi çiçekler olmadan da harika görünüyor. Japon sonbahar anemonlarının iskeletleri de en az çiçekleri kadar güzel. Otlarsa kışın bambaşka bir güzelliğe bürünüyorlar. Kar gülleri ve kamelyalar hâlâ yemyeşil parlıyorlar. Bu mevsimde sadece kış çiçekleri koyu yeşil renklerini koruyabilirler. Parfüm kutusu çiçeği olarak da bilinen *Sarcococca humilis*'ler ve Japon lavantaları kışın da yeşildirler. Kamelyaları, yine sıcak kış kıyafetlerini giydirip korumam lazım. Geçen yıl neredeyse kuruyorlardı ve ancak baharda çiçek açabildiler.

24 Aralık 2016

Noel akşamı bütün gece bahçede yalnızdım. Bahçeyi filmim için de kullandığım projektörlerle aydınlattım. Bu

halojen lambalara birer günüşiği filtresi eklemiştim. Böylece güzel bir ışığa kavuştular. Gün ışığı yapay ışıktan çok daha güzeldir. *Der Mann, der einbricht*¹ filmimi çekerken ışık meselesini öğrenmiştim. Artık güzel ışıkla güzel olmayan ışığı ayırt edebiliyorum. Dişim dişlerime bir ışık huzmesi tuttuğunda muayeneyi yarıda kesmiştim, çünkü ışık çok güzel gelmişti. Kendisi için bu lambayı bir arkadaşının imal ettiğini anlatmıştı.

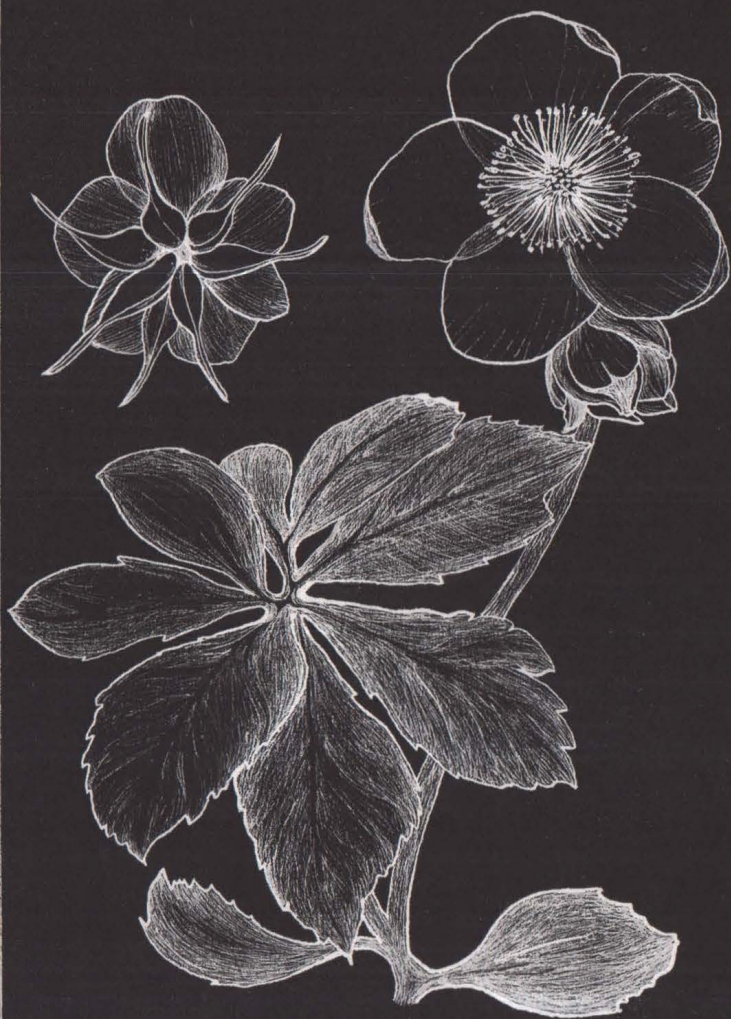
Gece oluşan günüşiği bahçeyi bir film sahnesine dönüştürdü. Yine de bahçe şimdi biraz umutsuz görünüyordu. Geçen yıl bu zamanlarda hava çok daha sıcaktı. O günlerde kar çiçekleri, kış yaseminleri ve kış kirazları çiçeklenmişti. şimdi sadece boyunlarını bükmüş safran çiğdemleri görüyorum. Ama her yerde yeni fişkıran genç filizler dikkatimi çekiyor. Kokulu kartopu çiçekleri ve kış kirazları neredeyse çiçek açmak üzereler. Kedi fındığı çiçekleri de yakında açacaklar, sarı ve kırmızı renkleriyle.

9 Ocak 2017

Dondurucu, hatta neredeyse acı verici, soğuk bir kış. Sıcaklık bir anda sıfırın altında 10 dereceye kadar düştü. Bahçe tamamen karla kaplandı. Her yerde derin bir melankoli hüküm sürüyor. Böyle havalarda bir daha dönmemek üzere buradan çekip gitmek ister insan.

¹ Alm. *einbrechen*, kullanımına göre, bir şeyi (mesela buzu veya camı) “kıırarak içinden geçmek”, “bir yere dalmak” veya “dağılmak”, “kendini dağıtmak” anlamlarına gelebilir. Fiilin nesnesi olmadığı için yazar filmin ismiyle bu anlamların hepsine birden atıfta bulunuyor. —yhn

Ranunculaceae

Helleborus niger

Geçen yıl Noel ile yeni yıl arasında kar çiçekleri, kış yaseminleri, kış kirazları, cadı fındıkları ve kokulu kartopu çiçekleri açmışlardı. Hava alışılmadık derecede yumuşaktı. Adeta kışın orta yerinde bir bahar yaşıyorduk.

Bugün hava buz gibi soğuk, dondurucu bir gecede sevdiğim çiçeklerimle birlikte acı çektim. Sevgilimle birlikte acı çektim. Onu yakında ölümcül bir soğuktan korumak zorunda kalacağım. Kamelyalar özel bir ihtimam istiyor. Onları battaniyelerle sarmam lazım. Bahçemde korunmaya son derece muhtaç bitkilerim var. Onlara sıcaklık vermek istiyorum. Sevgi, ihtimam göstermektir aynı zamanda. Bir bahçıvan aynı zamanda bir âşıktır.

19 Ocak 2017

Buz gibi soğuk, kar beyazı bir gece. Bazı kış çiçeklerinin bu hayata düşman soğuklarda bile açabilmesi bir mucize. Kedi fındıkları ve kar gülleri karın içinde bile çiçek açabiliyorlar. Adeta yeniden dirilişi kutluyorlar. Bugün benim Paskalya günüm. Kedi fındıkları yakut kırmızısı renkleriyle parlıyorlar. Kar gülleri beyaz çiçekleriyle geceyi aydınlatıyor. Kar güllerinin beyazlığını karın beyazlığından ayırmak neredeyse imkânsız.

29 Ocak 2017

Kar güllerinin çiçekleri şoklanmış gibi dondular. Yine de kahramanca biçimlerini ve renklerini korudular. Sayısız beyaz tomurcuk gece karanlığında parlıyor. Varlığı [Sein] kışın hiçliğine taşıyorlar. Bu anlamda *metafiziksel* özellik-

ler taşıyorlar. Faniliğe mahkûm olan fizik kurallarını aşıyorlar [*Transzendieren*]. Parlaklıklarıyla kış melankolisini ortadan kaldırıyorlar. Kış çiçekleri ulvidirler ve numenaldirler. Onlar *benim bahçemin numenidir*¹.

Rilke'nin mezarında şöyle yazar: "Gül, ah o saf çelişki, arzu". Bahçemdeki kar gülü gerçekten de ölümle saf bir çelişki içindedir, bozulmaya ve çürümeye çiçekli bir karşı çıkıştır. O, arzudur, hayata düşman kışın ortasında yaşama arzusudur. O neredeyse ölümsüzdür [*immortel*]. Saf var olma arzusunu [*Lust am Sein*] tecessüm ettirir. Çiçek açması tam bir hezeyan; kış karanlığının ortasında sarhoş edici ve aynı zamanda melankolik bir gündüz rüyası. Güz zamansız bahçemde mucizevi bir zamansızlık ortaya çıkarıyor.

Hâlâ yeşil, ama donmuş otların üzerindeki buz kristalleri, kamelyalarla kedi fındıkları arasında büyüleyici bir şekilde parlıyorlar. Karanlık gökyüzündeki yıldızlar gibi. Gece ortaya çıkan bu ışık oyunlarını mest olmuş halde izliyorum.

Kışın ortasında çiçekleri özlüyorum, çiçek açan hayatı. Bu aralar büyük eksikliğini hissediyorum bunun. Bu özlem neredeyse bedensel bir özlem. Evet, onu bir sevgiliyi özler gibi özlüyorum. Kışın ortasında renkleri özlüyorum, biçimleri ve kokuları özlüyorum.

Zaman zaman günümüzde eskisine göre daha mutlu olmadığımızı düşünüyorum. Mutluluk için bir kaynak olabilecek yeryüzünden giderek daha fazla uzaklaşıyoruz.

¹ *Numen*, Latince "istem", "tanrısal istenç", "tanrısallık" gibi kavramlara karşılık gelir, Roma mitolojisinde yerel tanrılardan biridir, Yunan animizminde doğada veya canlıların içinde yaşadığına inanılan ruhani varlık ve Kant'ın varlık felsefesinde "kendinde şey"i ifade eder. Bilgi konusu değildir, ne düşünce ne de deney, gözlem ve deneyim yoluyla kavranabilir. —yhn

27 Şubat 2017

Uzun ve hayata düşman bu soğuk dönemden sonra bugün, kış ortasında, ilk aydınlık bahar günü geldi. Havanın ve ışığın tuhaf bir şekilde titreştiğini hissettim. Güneş ışığı da çok farklı hissediliyordu. Işığın vurduğu yanağımda çok şey vaat eden bir baharın gelmekte olduğunu hissediyordum. Işığın başka bir şiddeti, başka bir ruh hâli var. *Bir şeyler değişti.* Kar çiçekleri açmaya başladı. Onların büyümelerini ve çiçeklenmelerini izlemek mümkün. Kar gülleri de bol bol açtılar. Sarı, zarif kokulu kedi fındıkları gerçekten büyüleyici.

Kış çiçekleri şimdiden arıları çekmeye başladılar. Arılar kış uykusuna yatıyorlar mıydı? Kışın ortasında öyle aniden ortaya çıkıyorlar ki. Kar güllerinin ve kar çiçeklerinin etrafında sürüler halinde uçuşuyorlar. Bugün bu manzaradan çok etkilendim. Dizlerimin üzerine çöktüm ve bütün çiçekleri teker teker öptüm. Adonis çiçeklerinin gümüş rengi parıldayan tomurcuklarını da öpmeyi ihmal etmedim.

2 Mart 2017

Bugün hâlâ kış havası içindeki bahçedeydim. Bugünlerde bahçemi daha çok özlüyorum, çünkü tam da kış zamanı benim tarafımdan bakılmak, izlenmek, kısacası sevilmek istiyor. Ne de olsa kendisi kelimenin gerçek anlamıyla kış bahçesi. Adonis çiçeğinin gümüş renginde parlayan ipeksi bir tomurcuğu var. Onun güzelliğinden nerdeyse şaşkınlığa düşecek derecede etkilenmiştim. Bu Adonis geçen yıl çiçek açmamıştı. Bahçem beni bir şekilde Tanrı'ya ina-

nan bir insan haline getirdi. Tanrı'nın varlığı benim için artık bir inanç meselesi değil, bilakis bir kesinlik, hatta apaçık ortada olan bir şey [Evidenz]. *Tanrı var, o halde varım* [Gott ist, also bin ich]. Dizlerimi korumak için aldığım sünger matımı artık ibadet için kullanıyorum. Tanrı'ya dua ediyorum: "Yarattıklarına, onların güzelliğine övgülerimi kabul et. Teşekkürler. Grazie!¹" Düşünmek teşekkür etmektir. Felsefe güzele ve iyiye duyulan sevgiden başka bir şey değildir. Bahçe en güzel iyidir, en yüksek güzelliştir, *to kalon*².

17 Mart 2017

Bugünlerde Seul'de kalıyorum. Ölüm döşeğinde olan babama yakın olmak istedim.

*Uyuyan çehreden
Sinekleri uzak tutmak.
Bugün, belki son kez...*

*Gece içeriye doluyordu ve elimden
—bana çok anlamsız gelse de—
hasta yatan babamın yanı başında duran kaptan biraz su alıp
dudaklarını nemlendirmekten başka bir şey gelmiyordu.*

*20. günün ay ışıkları pencereden içeri vuruyordu.
Etrafımızdaki bütün komşular mışıl mışıl uyuyordu.*

¹ İta. Grazie: Teşekkürler. —çn

² Yun. *to kalon*: Soyut ve somut güzellik, mutlak güzellik. Platon'un ünlü "ti esti to kalon" ("güzellik nedir?") sorusuna gönderme. —çn

*Uzaklarda sekiz kez öten horoz sesini duyduğumda,
Nefesleri sessizleşti babamın, öyle sessizleşti ki
Artık neredeyse fark edilmiyordu.*

Issa, Babamın Son Günleri

Bugün tekrar Seul'ün kutsal dağı *In-Wang-San*'a gittim. Seul'de soğuk bir kış havası hâkim. Yeşil yok, her yer gri beton. Tanrıların ikamet ettiği kutsal dağa giden yolda çiçek açmış bir kış yaseminine rastladım. Kışın ortasında sapsarı rengiyle parlıyordu. Kışın açan bu funda bitkisi belli ki dağları seviyordu. Çoğunlukla 800 ile 4500 metre arası yüksekliklerde yaşıyordu. Bu güzel rastlantı bugün beni çok mutlu etti, benim için adeta göklerden gelen bir armağandı. Birkaç çiçekli dal kopardım ve onları bugün artık kimsenin pek önem vermediği kutsal dağın tanrılarına sundum. Ama o tanrılar vardı. Yine de buradaki insanlar parayı tanrılaştırmayı tercih ediyordu. Toprak/yeryüzü [*Erde*], iyilik, güzellik gibi şeyler tamamen ortadan kaybolmuş ya da gözden düşmüştü.

19 Mart 2017

Bugün yine ölüm döşegindeki babamın yanındaydım. Dönüş yolunda kışın çiçek açan bir ağaç karşıma çıktı. Daha önce hiç görmediğim bir ağaçtı bu. Çin'de, Kore'de ve Japonya'da yetişen Asya'ya özgü bir kızcılık (*Sansuyu*) türüydü. Çiçekleri, kokulu kartopu çiçeklerine benziyordu. Çiçekli bir dal kopardım. Sonra gidip bunu kutsal dağ *In-Wang-San*'daki bir Budist tapınağında Budha'ya sundum. Uzun süre Budha'nın

Saxifragaceae

Saxifraga kabsehia

karşısında oturdum ve çiçek için ona kalpten teşekkür ettim. Tapınağın bahçesindeki manolyanın çiçekleri şimdiden tomurcuklanmaya başlamıştı. Orada karşılaştığım genç Budist rahibeler (*Biguni*) oldukça temiz kalpli görünüyorlardı. Manolya ağacında asılı olan küçük çanlarla oynadım biraz. Onlarla sessizliğin müziğini yaptım. Son derece Koreli görünen iki köpek pervasızca havlayıp duruyorlardı.

21 Mart 2017

Nihayet tekrar Berlin'e döndüm. Seul'de, o cehennemî beton çölünde bulunduğum günlerde kış bahçemi çok özlemiştim. Kendimi sürekli bahçede hayal ediyordum. Yeni taşındığım evin, içinde çok sayıda yaşlı kokulu kartopu çiçeğinin bulunduğu bir iç avlusunun olması şaşırtıcı. Geçen yıl aralıkta çiçek açmıştı. Harika bir kokusu var. Avluyu tamamen sarıyordu bu koku. Bu yıl ancak martta açabildi. Tam benim camımın karşısında.

2 Nisan 2017

Ters laleler [kral tacı da denir], şeftaliler, süs eriği ve beyaz nergisler çiçeklendi. Çayır kedicikleri bir arı sürüsünü kendine çekmiş. Kamelyalar bu yıl dondan zarar görmedi. Erica fundaları capcanlı çiçeklerini açmayı sürdürüyor. Kış kirazı muhteşem çiçeklendi. Kafkas unutmabeni çiçekleri mavi renkleriyle gölgelik alanlarda parlıyorlar. Taşkiran çiçeği, *Kabschia*, kışın bile yeşil kalan lavanta çalılarının yanında iyice serpilmiş. Çiçek açmış defne çalısı, kırmı-

zımsı rengiyle parıldayan ss eriğinin yanında tek başına duruyor. Kırmızı kış gülleri bu yıl açtılar. Geçen yıl açmamışlardı. Belli ki dinlenmişler ve g toplamışlar.

5 Nisan 2017

Yürüyüş sırasında bir İtalyan lokantasının nnden geçerken harika bir koku duydum. Büyük bir saksıda nefis kokulu bir funda bitkisi vardı. Onu daha önce hiç görmemiştim. Saksının yanında duran bir müşteri bana onun muhtemelen bira ağacı olduğunu söyledi. Herhalde telaştan ismini söyleyemeyen lokanta sahibi ise bitkinin İtalyanca adının *Nastro Azurro* olduğunu söyledi. Eve gidinece *Nastro Azurro* adında bir ağaç aramaya başladım. Ağaç yerine ekranda bir İtalyan birası olan *Nastro Azurro* fotoğrafları belirdi.

Bu güzel kokulu ağacın gerçek adını bulmak için uzun bir uğraş vermek zorunda kaldım. Bir ocuk eli gibi görünen yaprakları bu konuda epeyce yardımcı oldu. Bu bir alı türüydü. Ama benim için *Nastro Azurro* olarak kaldı.

9 Nisan 2017

Yıldız manolyalar (*Magnolia stellata*) bembeyaz parlıyordu. Kanarya gülleri ve Japon gülleri sarı bir ışık saçıyorlardı. Zambaklar (*Schachbrettblumen*) bahçemin gölgeli kısmını aydınlatıyordu. Alp gülleri (*Vorfrhlingsalpenrose*) pembe açıyor. Güller açmaya başladı. İlk yapraklarının harika bir parıltısı var. Bu yıl güzel açacaklar. Gerçekten de açmaya

çok hevesli görünüyorlar. Özellikle mavi gülüm Novalis'i sabırsızlıkla bekliyorum.

15 Nisan 2017

Kiraz ve sarı erik [Mirabel] ağaçları çiçek açtı. Çiçekleri birbirlerine çok benziyor. Soğuk nisan akşamını aydınlatıyor, hatta dağıtıyor. Mirabel eriğinin tadı geçen yıl harikaydı, topraksı-soyulu-tatlı. Laleler bahçe çitinin dışında açıyorlar. Onların bir çiçeklenme sadakati, bir çiçeklenme gücü var. Şaşmaz bir şekilde çiçek açıyorlar ve yorulmak nedir bilmiyorlar. Güz zamansızları güçlü, yeşil yapraklara sahipler, ama yazın sararıyor ve dökülüyorlar, sonbahar gelince de harika çiçeklerini açıyorlar. Elma ağacının kırmızımsı çiçek tomurcukları var, ama tamamen açılınca beyazlaşıyorlar.

23 Nisan 2017

Buz gibi soğuk bir gece. Bu geç gelen dona rağmen bahçemde, ki bu bir mucizedir, tek bir bitki, tek bir çiçek donmadı. Onları sevgimle ısıttım. Sevgi sıcaklıktır, hatta kalpten gelen bir sıcaklıktır, en sert dona karşı bile direnebilecek güçtedir.

2 Mayıs 2017

Leylak ilk kez açtı, çiçeği mor. Terbiyeli ve kibar bir kokusu var. Elma ağacı da çiçeklendi. Şafak, gün doğumundan

yaklaşık yarım saat kadar önce s  k  yor. Bahçemin yakın-
larında bulunan Schlachten G  l   sabahın bu erken saatle-
rinde kırmızı-gri parıldıyor.

9 Mayıs 2017

Güney Kore’de başkanlık seçimleri var ve ben de kendimi
gündemin ortasında buldum. Bu vesileyle bir gazeteciye
yazdım:

Maalesef Kore’nin yeni başkanının adı Moon Jae-in. 文在
寅. 在 [kelimesi] “mevcut” demek. 寅 kelimesinin bir anlamı
da “kaplan”. Kendisi oldukça iyi k  kreyebilir. Benim favori
adayım Ahn Cheol-soo k  kreyemez. Ama düşünebilir. Çünkü
onun adı “ihtişamlı ılık” demektir. Ahn ayrıca barış anlamı-
na da gelir. Adorno daha önce söylemişti: “Eğer kaderimizin
ipleri, içinden çıkılmaz bir a   şeklinde   r  lm   se, o zaman
isimler kenarları üzerine vurulmuş birer damgadır (...), bize
başharflerini gösterirler, biz de ne olduklarını anlamasak da
onlara boyun e  eriz.”

Moon Kore’yi bölecek. Moon-jae Kore dilinde aynı zaman-
da “problem” anlamına da gelir. Problem-  ocuk Kore dilin-
de Moon-jae-a 問題児 demektir. Moon Jae-in Kore’nin acilen
  z  lmesi gereken problemlerini 問題 çözemez. Çünkü onun
kendisi problem, Moon-jae 問題. Söylendiğine göre aslında
başkan olmak istemiyormuş. Onu buna partisi zorlamış, eski
başkanlardan Roh Moo-hyun’un birlikte çalıştığı kişilerden
biri olduğu için. Ben ona çok değer veriyorum. Moon bir for-
mata sahip değil. Seçim zaferinden sonra bir el hareketiyle
Ahn Cheol-soo ile dalga geçti. Seçimden hemen önceki gün-

lerde insanlara yakın olmak istemişti. Bir sırt çantası ve spor ayakkabılarla yürüyerek bütün ülkeyi dolaştı. Bu beni oldukça etkilemişti. Onunla birlikte dolaşmayı ve sözlerimle ona yardımcı olmayı çok isterdim. Yenilgisinden sonra Koreli gazeteciler üzerinden Ahn Cheol-soo'ya bir sonraki başkanlık seçimlerinde kendisinin yanında yer alacağım, onun için konuşup onun yerine kükreyeceğim mesajını gönderdim. Kendisi pek iyi kükremez. Çok sessiz ve barışçıl bir görüntüsü var.

Bu başkanlık seçimi oldukça karmaşık bir süreçti. Batı bu süreci Kuzey Kore ve ABD arasındaki gerilime indirgedi. Uzakdoğu'daki Alman muhabirler bulundukları ülkelerin dillerini bile pek bilmiyordu. Örneğin hükümet yanlısı Yonhap News Agency'nin haberlerini okuyorlar ya da doğru dürüst Almanca bilmeyen tercümanlar kullanıyorlardı. Bu yüzden verdikleri haberler acınacak haldeydi ve yanlışlarla doluydu. Örneğin şöyle haberler veriyorlardı: Moon, Kim Dae-jung "Günüşiği politikasını" sürdürebilirdi. Ama tam da bu Günüşiği politikası döneminde Kuzey Kore atom bombası ve roketler üzerine çalışmalarını hızlandırmıştı. Muhtemelen de Kim'in Kuzey'e gönderdiği paralarla. Aldığı Nobel ödülü için, söylendiğine göre, oldukça yüksek miktarda para ödenmiş. Kuzey Kore'nin asıl problemi Kim değil, bilakis ABD'nin kendisidir.

Söylendiğine göre Başkanlık seçimleri sırasında Ahn Cheol-soo'nun anne babasının oturduğu evin bahçesindeki kakhahaçiçekleri harika şekilde açmışlar. Ahn bunları "çiçeklerden iyi bir mesaj" olarak yorumlamıştı. Kakhahaçiçeklerinin Korece'deki ismi şöyledir: 나팔꽃. İyi şeyler vaat ederler. Ahn Cheol-soo belki çiçeklerin de desteklediği bir adaydı. Ben kakhahaçiçeklerini çok severim, özellikle de mavi olanlarını. Şafak vakti açarlar ve sonbaharın sonlarına kadar çiçeklerini korurlar.

Soğuğa rağmen şu an harika çiçeklerle dolu olan bahçemden çiçekli selamlar.

Kahkahaçiçekleri sadece iyi haber anlamına yorulmaz, aynı zamanda kaybedilen aşk ve sadakat anlamına da yorulur. Bu sadakat çiçeğinin arkasında bir efsane vardır. Ünlü bir ressamın çok güzel bir karısı varmış. Güzelliğinin ünü saraydaki prense kadar ulaşmış. Prens kadını ressamın elinden almaya karar vermiş. Üzerine bir suç atmış ve zindana hapsedilmiş. Ressam karısına duyduğu özlemden delirmiş. Zindandan çıktıktan sonra kendini eve kapatmış ve resim üstüne resim yapmış, ta ki bir gün resimlerinin yanı başında düşüp ölene kadar. Bir gün karısının rüyasına girmiş. Kadın kocasını görmeyi bekleyerek kalkıp pencereyi açmış ve evin önünde harika çiçekleriyle salınan kahkahaçiçeklerini görmüş.

14 Mayıs 2017

Bugün otları temizlerken kendimi yaraladım. Sağ elimin iç tarafında kalp şeklinde yüzeysel bir yara oluştu. Epeyce acıyor. Ama ben de “yabani otlara” acı verdim. Ben de onları yaraladım. Bir bahçıvan olarak bahçedeki otların çığrından çıkmasına izin vermemeliyim. Bazı papatyaları güzel buluyorum. Onları yabani ot kabul etmeyip bahçede bırakıyorum. Ama bazı otlara karşı gerçek bir düşmanlık duyuyorum, son derece rahatsız edici ve saygısız olabiliyorlar. Zarif ve aynı zamanda zayıf olan çiçekleri bastırıyorlar. Özellikle de bir yonca türünden nefret ediyorum. Bunlar bazen rüyalarım kadar giriyorlar ve beni sinir ediyorlar. Onları yok etmek mümkün değil. Çığ gibi büyüyüp her şeyi bastırıyorlar. Ade-

ta cilt kanseri gibi büyüyorlar. Onların toprak üstünde kalan yapraklarını koparmak yetmiyor. Köklerini kazıp çıkartmak gerekiyor. Bu da çok zahmetli bir iş.

18 Mayıs 2017

Ormangülleri ilk defa açtılar. Bugün hastalanan güllerle biraz ilgilendim. Yaprakları iyice kendi içlerine kıvrıldılar. Tamamen yabancılarının larvalarının suçu. Ayrıca çok güzel bir ağaç olan *Cornus* [Kızılıcak] diktim. Yine tanyeri ağarana kadar bahçedeydim. Sarı parlak renkli sayısız çiçekleriyle katırtırmakları geceyi aydınlattılar ve beni mutlu ettiler.

26 Mayıs 2017

Harika bir yaz günü. Güller açmaya başladı. Kendimi ışığın mutluluk verici sıcaklığına bıraktım.

Güllerin neden dikenleri var? İnsan o güzelim güllere korkudan dokunamıyor bile. Onlara huşu içinde yaklaşıyorum ve büyük bir şaşkınlık ve saygıyla üzerlerine eğiliyorum. Onlara dokunmak istemezdim. Güzellikleri mesafeye davet ediyor.

Yolculuktan bitkin halde...

Kalacak bir yer aramak yerine –

İşte: Morsalkım çiçekleri!

Matsuo Bashō

Papaveraceae

Papaver paeoniflorum

8 Haziran 2017

Güller kendinden geçmişçesine açıyorlar. Bazı dallar çiçeklerin ağırlığından yerlere kadar eğilmiş. Bahçenin girişinde bir gelincik açmış. Bu yıl farklı pek çok gelincik türü var bahçemde. Siyahgelinciğin (*Papaver paeoniflorum*) kendine has ayrı bir çekiciliği var. Sarızambaklar yine güven telkin edercesine açıyorlar. Gerçekten çok çiçek açmak istiyorlar. Hanımeli mor açmış. Çiçeklerinin oyuncu bir çekingenliği var.

12 Haziran 2017

Hostalar çiçek açıyor. Beni mutluluktan sarhoş ediyorlar. Kokulu hostalar henüz açmış değil. Farklı farklı hosta yapıları görmek çok güzel. Aslına bakılırsa bu yapraklar diğer mütevazı çiçeklere göre çok daha güzeller.

14 Haziran 2017

Ölen söğüdü bahçeden çıkardım. Bahçemdeki en güzel ağacı, benim sevgilimi öldüren o pislik kemirgene içimden yine lanetler savurdum. Vahşice işlenmiş bir cinayetti.

17 Haziran 2017

Serin bir yaz günü. Fazla sıcığı sevmem. Astilbeler parlıyor. Sarıkantaronların çiçekleri sapsarı, ıslıl ıslıl. Çiçek tarhları yabani otlardan temizlendi. Böylece formlarına kavuştular.

19 Haziran 2017

Wannsee Gölü yaz akşamında koyu mavi rengiyle parlıyor. Erguvan rengindeki hezaren çiçeği güllerin boyunu epeyce aşmış durumda. Bu ara geceler çok kısa. Hiçbir zaman tam karanlık olmuyor. Geniş ufkun her yerinde her zaman bir ışık belirtisi görmek mümkün. Bu aydınlık geceler çok güzeldir. Kirazları topladım. Güneşli bir tadı var. Koyu kırmızı çileklerin tadı müthiş, dışarıdan alınanlarla alakası yok.

Geceleri yaprak hışırtıları da çok hoş oluyor. Bugün, yazın ortasında, güzel kokulu nilüferlerle birlikte sıcak bir banyo yaptım. Kadife ortanca ilk defa çiçek açtı. İki yıldır hastaydı. Bu süre zarfında ona sevgiyle baktım. Şimdi sevgime karşılık veriyor.

21 Haziran 2017

Bugün ilk kez bir zeytin ağacının çiçek açtığını gördüm, İtalya'da değil, burada, Berlin'de, İtalyan bir komşumun bahçesinde. Schöneberg'de çiçek açtılar, evet, Schöneberg'de. Lokantanın önünde, saksıda duruyorlar. Berlin'in sert soğukunda dışarıda yaşayamazlar. Zeytin çiçekleri son derece küçük. Ortancaların doğurgan tomurcuklarına benziyorlar ve tıpkı onlar gibi bir salkım oluşturuyorlar. Mantarlı makarna harikaydı. Salatadaki açık yeşil İtalyan zeytinleri de.

25 Haziran 2017

Bugün erik ağacına bir ağ giydirdim. Onun küçük sarı meyvelerini kuşlardan korumak için. İki yıl önce, yavaş yavaş

olgunlaşmalarını gözlemlemek istediğim üzümleri sonuna kadar yiyip bitirmişlerdi. Bögürtlenlere karşı o kadar aç ve tutkuluydular ki. Ama bu sene tuhaf bir şekilde bütün üzüm ve benzeri meyvelere hiç dokunmadılar. Kuşlar gelmedi. Bu sefer de buna üzuldüm ve tedirgin oldum. Hadi gelin güzel kuşlarım, bakın burada nefis bögürtlenler var! Bu sene arılar da pek ortada yoktu, çok az geldiler. Umarım kelebekleyleği çabucak açar da yine bol bol güzel kelebekler çeker. Bu yıl, boyu bir metreyi geçti. Sarızambaklar muazzam bir şekilde gelişip serpildiler. Sarı ve kırmızı çiçekleri aydınlatıyor. Hatta aydınlatmak [Leuchten] fiili çiçek açan sarızambaklar için varmış gibi. Güller aydınlatmıyor. Onlar başka bir fiil istiyor. Işık da saçmıyorlar. Işık saçanlar anemonlar ya da saman çiçekleri. Peki ya güller? Onlar parlamıyor da, çünkü onlar bir parça tereddütlüdür. Güller çekingendir. Onların ihtişamı da buradan gelir. Güller gül-lenir. Güllenmektir onların fiili.

Rilke gülleri ve melekleri severdi. Bahçemde bir sürü gül var. Gözlerimi şefkatle rahatlatıyorlar. Bahçe kapısında da iki melek heykeli var. Onlar benim gül bahçemi koruyorlar. Rilke güller hakkında pek çok dize yazmıştır:

*Gül, ey saf çelişki,
Bunca gözkapağı altında
Hiç kimsenin uykusu olmamanın şehveti.*

*Güllerden bir gece, çok, pek çok parlak gülden bir gece
Güllerden aydınlık bir gece,
Binlerce gül-gözkapağının uykusu:
Hafif gül-uykusu, ben seninle uyuyayım.*

*Kokularının aydınlık uyuyanı; daha derin
Senin serin içtenliklerinle uyuyanı.*

*Ve sonra işte böyle bir duygu oluşur,
Taç yaprakları taç yapraklarına mı dokundu ne?
Ve bir keresinde bir gözkapığının açılması gibi,
Altında bir sürü başka gözkapığı,
Hepsi kapalı, on kat daha uykulu,
Sanki, kendi içsel görme güçlerini köreltmek istercesine.*

Şu an bu gül dizelerini seviyorum, çünkü iyi uyuyamıyorum ve derin ama aydınlık bir uykuyu, bir gül uykusunu özlüyorum. Ben hiç kimse olarak uykuya dalmak isterdim, isimsiz biri olarak. Bu bir kurtuluş olurdu. Bugün bizler sadece egoyla meşgul oluyoruz. Herkes birileri olmak istiyor, herkes otantik olmak istiyor, diğerinden daha farklı olmak istiyor. Böylece birbirlerinin aynısı oluyorlar. Ben isimsizleri özlüyorum.

Heidegger ünlü Hümanizm-Mektubu'nda şöyle yazıyor:

Ama eğer insan bir kez daha Varlığın [Sein] yakınına gelmek istiyorsa, öncesinde isimsiz olarak var olmayı öğrenmek zorundadır. Hem kamusal alanda görünür olmanın baştan çıkarıcılığını hem de kişisel olanın âcizliğini bilmelidir. İnsan, konuşmadan önce, Varlığın talebini duymalı ve bu talep karşısında çok az ya da nadiren bir şey söylemeye hakkı olduğu tehlikesini bilmelidir.

Bugün bizim söyleyecek çok şeyimiz var, iletişim kuracağımız çok şey var, çünkü biz birileriyiz. Biz hem sessizliği

hem de susmayı unuttuk. Benim bahçem sessizliğin mekânıdır. Bahçede sessizlik yapıyorum. Hyperion gibi sessizce dinliyorum.

Bütün varlığım suskunluğa büründü ve sessizce dinledi, havanın zarif dalgaları göğsümü okşamaya başladığında. Geniş maviliklerde kaybolup giderek, sık sık başımı kaldırıp Aether'e¹ ve kutsal denize bakıyorum ve sanki akraba bir ruh [Geist] bana kollarını açmış gibi hissediyorum, sanki yalnızlığımın acısı dağılıyor ve tanrılık hayatına adım atıyorum. Her şeyle bir olmak, bu tanrısal hayattır, bu insanın cennetidir.

Dijitalleşme, iletişim gürültüsünü yükseltti. Sadece sessizliği bir kenara atmakla kalmadı, bilakis dokunma duygusunu, maddi olanı, kokuları, kokulu renkleri, her şeyden önce de toprağın ağırlığını yok etti. Human [insan] humusa, toprağa geri dönüyor. Toprak bizi mutlu eden rezonans alanımızdır. Eğer toprağı terk edersek mutluluk da bizi terk eder.

Analog, dokunma duygusuyla yakından ilişkilidir. O elle tutulabilir, gözle görülebilirdir. Vermeer'in *İnci Kûpeli Kız* filminde renk karışımıyla ilgili güzel bir sahne vardı. Başrol oyuncusu maddenin güzelliği hakkında kendinden geçmiş bir halde konuşuyordu. Egzotik bir baharat dükkânında renklerin nasıl elde edildiğini ve satıldığını görmek harikaydı. Vermeer-Mavisi *Ultramarin*'in elde edildiği mavi kristal tanrısal bir şeydi. Vermeer'in kullandığı renkleri yapay yollarla elde etmek mümkün değildir. O renkler taş-

¹ Aether: Yunan mitolojisinde Işık Tanrısı. —yhn

lardan elde ediliyor. Taşlar baharat gibi öğütülüyor. Tıpkı bir baharat gibi de yenilebilir görünüyorlar. Tozlar ve macunlar birlikte yoğruluyor. Maddenin kıvamı da oldukça esrareniz. Üzümden elde edilen pigmentin adı üzüm yanığı [Weinätze]. Böcek kabuklarından da renk elde ediliyor. Renklerden biri zeytinyağı gibi görünüyor ama boğa sidiğinden elde ediliyor. Renkler kokarlar.

Dijitalleşme en sonunda gerçekliğin/edimselliğin [Wirklichkeit] kendisini de ortadan kaldırır. Ya da gerçeklik/edimsellik gerçekliğinden/edimselliğinden arınarak dijitalin içinde bir pencereye dönüşür. Yakında görüş alanımız üç boyutlu bir ekrana dönüşecek. Gerçeklikten/edimsellikten giderek daha fazla uzaklaşıyoruz. Bahçem benim için bir geri kazanılmış gerçekliktir/edimselliktir.

30 Haziran 2017

Dün Berlin'e yüzyılın yağmuru yağdı. Berlin tam anlamıyla göle dönüştü. Şiddetli yağmurun ardından bahçeye gittim. Sevgililerim için epeyce kaygılanmışım. Gökyüzü hâlâ griydi. Wansee Gölü de gri rengiyle parlıyordu. Gördüğüm kadarıyla yağmur bitkilerime pek bir şey yapmamıştı. Hatta onlara iyi gelmişti. Hepsi de muhteşem bir şekilde canlanmış ve çiçeklenmişti. Ortancaların güzelliği nefes kesiciydi, özellikle de salkımlı ortanca, *Vanille Fraise*. Bahçe, bugün o dolgun güzelliğiyle beni adeta sarhoş etti. Bahçe muhteşemdi [Luxus]. Sadece güller boyunlarını bükmüştü. Diğer bütün bitkiler canlı yeşillikleri ve çiçekleriyle ışık saçıyorlardı. Hostanın çiçekleri tombul tombuldu. Yağmurda canlanmış, tazelenmiş, kendilerine gelmişlerdi. Belli ki yağmuru seviyorlardı.

1 Temmuz 2017

Salkımlı ortanca doğurgan çiçekleriyle büyüleyici bir güzelliğe sahipti. Kadife ortanca ilk defa çiçek açtı. İki yıldır hastaydı. Bu yıl çevresindeki toprağı tamamen değiştirdim ve gübreledim. Galiba sonunda çiçek açacak gücü buldu.

Gölge bitkilerini severim. Ama gülleri de severim. Benim tersime onlar güneşi sever. Ama sanırım güneş bana göre değil. Ben gölgede kalmayı tercih ederim, ıdıklı gölgede, gölgeli ıdıқта. Hostaların esrarengiz, açıklanamayan bir derinlikleri var. En çok da kendimi ortancalarla ve hostalarla özdeşleştirmeyi seviyorum.

10 Temmuz 2017

Parlak ay bakıyor

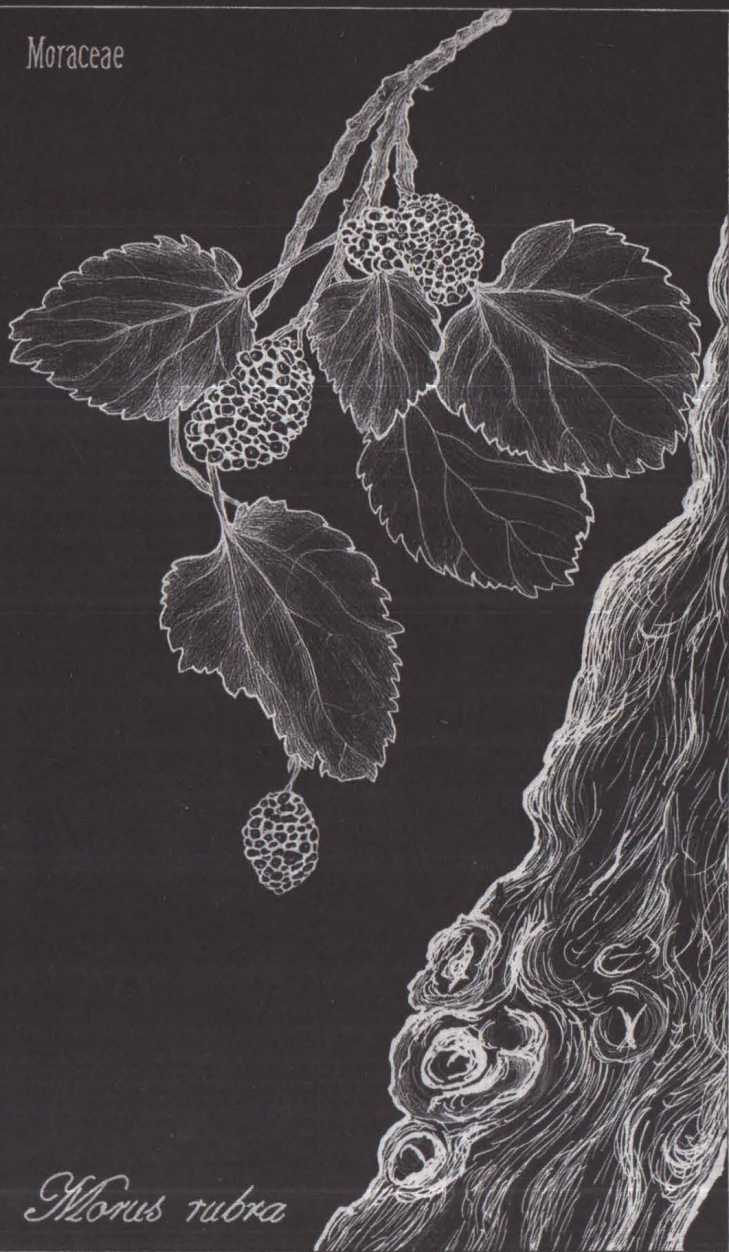
Yaşlı çamların arasından –

Kapariler sessiz, kendi halinde çiçekleniyor.

Wansee Gölü kenarındaki sevgili bahçemi iki haftalığına terk ettim, yeniden Akdeniz topraklarında olabilmek için. Akdeniz (*Mediterran*), kelimenin tam anlamıyla *yeryüzünün tam ortası* demek. O halde burada yeryüzüne daha yakınım. *Yeryüzüne yakın olmak*¹ insanı mutlu eder. Ama dijital ortam yeryüzünü, Tanrı'nın yarattığı bu harika varlığı mahvediyor. Yerkürenin [*terrane*] düzenini seviyorum. Onu terk etmeyeceğim. Tanrı'nın bu çok değerli lütfuna

¹ Heidegger'in bahis konusu metnine gönderme. —yhn

Moraceae

Morus rubra

karşı derin bir sadakat duygusu ve derin bir bağlılık hissediyorum. Din, benim düşünceme göre bu derin bağlılıktan başka bir şey değil, ama bu bağlılık beni özgürleştiriyor. Özgür olmak demek etrafta vızıldamak ya da bağlantısız olmak değildir. Özgür olmak benim için bu momentte *bahçede oyalanmaktır/eğleşmektir*.

Bahçenin girişinde çok yaşlı bir ağaç var. Bunun bir böğürtlen olduğunu anlayınca çok şaşırmıştım. O güne kadar böğürtlenlerin sadece çalılık olduklarını sanırdım. Bu yüzden rahatlıkla birkaç yüz yaşında olan bu böğürtlen ağacının *yabanıl bir güzelliği*¹ vardı. Beni son derece mutlu ediyordu. Sırf görüntüsünün bile insanın üzerinde iyileştirici, rahatlatıcı ve kurtarıcı bir etkisi vardı. Bu ağaç cennet bahçesinde mersinlerin, defnelerin ve tarçın ağaçlarının yanında büyüdü herhalde diye düşünüyordum. Yani kendimi *Hyperion*'un ülkesinde hayal ediyordum.

Artık bütün gün ve bütün gece, sabah gün ağarana kadar böğürtlen ağacının yanında oturuyorum. Onun yanında (Vezûv'e yakın bir tepede kalıyordum) yine onun kadar yaşlı bir zeytin ağacı vardı. Kulûbe, çitlerden itibaren begonvillerle çevrelenmişti. Çiçekleri, ortancaların çiçeklerine çok benziyordu. Normal olarak begonvil çiçeklerinde görmeye alıştığımız mor renkli yapraklar aslında bitki yaprakları. Rengârenk parlayan aldatıcı çiçeklere yan yapraklar da denir. Bunlar iki ya da üç tane tomurcuk çiçeğin etrafını sararlar. Ortancaların tersine begonviller güneşi sever. Neredeyse ona tutkundur. Begonviller müthiş güzeldirler, ama esrarengiz değiller. Onlarda gizli bir derinlik eksik.

¹ Yazarın burada kullandığı “fremdschön” sıfatının kökünde “yabani” değil “yabancı” kelimesi vardır. —yhn

Dediğim gibi, ben ortancalar ya da hostalar gibi gölge çiçeklerini severim. Sanırım benim yokluğumda bahçemdeki kokulu hosta çiçek açmıştır.

Vezûv'ün ve Napoli Körfezi'nin harika manzarası eşliğinde neredeyse bütün gün Kampania bölgesinin *Lacryma Christi* adlı kırmızı şarabından içiyorum, yani İsa'nın Gözyaşları. Bu Vezûv'ün şarabıydı. Yavaş yavaş İsa'nın acısını kavramaya başlamıştım. Ama Kampania'nın *Angelico* şarabını da seviyorum. Meleksi bir tadı var. Üzüm bağları burada volkanın oluşturduğu tepelerde bulunuyor. Eskiden o bölgeye yapılan manastırdaki rahipler bu üzümleri sıkarmış. Şarabın *kutsal* denebilecek bir derinliği var. Kulübe-min yan taraflarında da birkaç üzüm bağı mevcut.

*Haykırsam, KİM duyar ki beni melekler katından?
Ve kendiliğinden, içlerinden biri birden bağrına bassa beni
Onun benden güçlü varlığı beni dağıtır. Çünkü güzellik
halâ güçlkle taşıdığımız
korkunç başlangıçtan başka bir şey değildir,
ve hayran kalsak da onlara böyle, sırf bizi yok etmeye
tenezzül etmediler diye. Bütün melekler korkunçtur.*

Rainer Maria Rilke, *Duino Ağutları*

Kutsal tepeyi çöp deposu olarak gören ve onu yakan dinsiz Napoli halkı Tanrı tarafından sert bir şekilde cezalandırılmalı ve Pompei'de olduğu gibi siyah küllerle boğulmalıydı. Tanrısız ceza elbette korkunçtur, ama iyileştiricidir. Vezûv yeniden *hüküm sürecektir*. Onun şiddeti insanınkinden farklıdır. O *saflaştırıcıdır*. Hyperion'un Tanrısız kalan Yunanlılar arasında hissettiği acıları anlıyorum. Sunağın

Capparaceae

Capparis spinosa

önünde D'Annuzio'nun *Ho pergato a lungo* şiirini, bu yüzünün ilahi şarkısını ezberden okudum.

Günün ağarmasını izlemek, yeniden doğan ışığın denizin üzerinde yansıdığını görmek insanı hem sarhoş, hem de mutlu ediyor. Vezûv uyanıyor. Çevresi hâlâ dumanlarla sarılı. Yanıyor.

Deniz kıyısındaki kulübeme giden dar yolun kenarları kapari çalılılarıyla kaplanmış durumda. Adeta duvardan fışkırıyorlar. Kapari çiçeklerinin büyüleyici bir güzelliği var. Kelimenin tam anlamıyla *ışık saçıyorlar*. Mimosanın da bunlara benzer çiçekleri vardır. O çekingendir, ışığını derinlerden verir.

Kapari çekirdekleri benim en sevdiğim yiyeceklerden biri. Yakında onları toplayacağım ve Berlin'e götüreceğim. Aylarca sirkede bekleyip olgunlaşmaları gerekiyor.

Vezûv'ün manzarası eşliğinde sürekli Bach'ın *Goldberg Varyasyonları*'nı çalıyordum. Deniz kenarındaki kulübeme bir piyano koymalarını istemiştim. *Horugel* marka bir piyano. İtalyanlar konuşurken *h* harfini söylemezler. Piyanyoyu kiraya veren adam telefonda piyanonun bir Orgel [org] olduğunu söyleyip durmuştu. Ben de tekrar tekrar org değil piyano istediğimi söylemiştim. Piyanonun sesi fena değil. Ama derinlikten ve içtenlikten yoksun. Her gün deniz kenarındaki bahçemde Bach çalıyorum.

Akdeniz coğrafyası samimidir. Bana içimin en derin yerlerinden dokunuyor. Siyah bir kuşun kanat çırpması adeta içimden geçiyor. Bana derinden dokunuyor. Burada her şey çok yakın, çok samimi. Samimiyet karşılıklılığın en üstün derecesidir¹. Coğrafyanın tam ortasındayım.

¹ Yazar burada Latince “en mahrem” anlamına gelen sıfatın (*intimus*), “içkin” anlamındaki “inter” kökünden geldiğini belirtiyor ve bizim “tam ortasında”

İtalya'da ilk kez bir konferans verdim. İlk önce Gabriele D'Annunzio'nun *La pioggia nel pineto* (Çam Ormanında Yağmur) isimli şiirini okudum:

*Taci. Su le soglie
del bosco non odo
parole che dici
umane; ma odo
parole più nuove
che parlano goccioline e foglie
lontane.
Ascolta. Piove
dalle nuvole sparse.
Piove su le tamerici
salmastre ed arse,
piove su i pini
scagliosi ed irti,
piove su i mirti
divini,
su le ginestre fulgenti
di fori accolti,
su i ginepri folti
di coccole aulenti,
piove su i nostri volti
silvani,
piove su le nostre mani
ignude,*

olarak cevirdigimiz “inmitten” zamiriyle kendisinin coğrafyaya olan içkinliği arasında bağlantı kuruyor. —yhn

su i nostri vestimenti
leggieri,
su i freschi pensieri
che l'anima schiude
novella,
su la favola bella
che ieri
t'illuse, che oggi m'illude,
o Ermione.

Sus. Ormanın eşiğinde
Duymuyorum
Söylediğin bu
İnsani kelimeleri. Ama yeni kelimeler
Duyuyorum;
Çok uzaklardaki damlalardan ve yapraklardan
Bahsedен.
Dinle. Yağmur yağıyor
Parçalanmış bulutlardan.
Yağmur yağıyor
Tuzlu, kuru
İlgın ağaçlarının üstüne,
Yağmur yağıyor
Pullu ve dikenli çamların üstüne;
Yağmur yağıyor
İlahi mersinlerin üstüne,
Parlayan katırtımaklarının
Sayısız yaprakları üstüne
Kokulu meyvelerle yüklü
Ardıçların üstüne
Yağmur yağıyor
Ormana benzeyen yüzlerimize

Yağmur yağıyor
Çıplak ellerimize,
Hafif giysilerimize,
Yeni ruhu uyandıran,
Saf düşüncelerimize,
Dün seni,
Bugün beni büyüleyen
Güzel masalın üstüne
Ah Ermione.

*Odi? La pioggia cade
su la solitaria
verdura
con un crepitio che dura
e varia nell'aria
secondo le fronde
più rade, men rade.
Ascolta. Risponde
al pianto il canto
delle cicale
che il pianto australe
non impaura,
nè il ciel cinerino.
E il pino
ha un suono, e il mirto
altro suono, e il ginepro
altro ancóra, stromenti
diversi
sotto innumerevoli dita.
E immersi
noi siam nello spirto*

silvestre,
d'arborea vita viventi;
e il tuo volto ebro
è molle di pioggia
come una foglia,
e le tue chiome
auliscono come
le chiare ginestre,
o creatura terrestre
che hai nome
Ermione.

Duyuyor musun? Yağmur yağıyor,
Terk edilmiş yeşilliklere,
Bitmek bilmeyen ve değişip duran hışırtılarla
Havada,
Yaprakların sık olmasına
Ya da daha az sık olmasına
Göre değişen.
Dinle. Cevap veriyor
Yağmura
Ne güneyden gelen hışırtılardan
Ne de gri gökyüzünden
Korkan
Ağustosböceklerinin
Şarkısı,
Ve Çamların sesi
Mersinlerikinden farklı
Ve ardıcınki
daha da farklı, çeşit çeşit enstrüman
sayısız parmak vuruşları altında.

Nyctaginaceae

Bougainvillea

Ve yutulduk
Ormanın ruhu tarafından,
Bir ağaç gibi yaşayarak;
Ve senin ıslak yüzün
Yağmur damlalarının düştüğü
Bir yaprağa benziyor,
Ve saçların
Katırtırmalarının kokusunu yayıyor,
Ben sen ormanın perisi,
Ve sen Ermione adındaki.

Şiiri aslında sinema filmim *Der Mann, der einbricht*'teki başrol oyuncusu okuyacaktı. Ama iyi okuyamadı. Bugün D'Annunzio'nun şiirini İtalyanca *terennüm* ettim. Ne de olsa şiir bir *Yeryüzü Şarkısı*. Bunun okunması değil, *terennüm* edilmesi lazım.

17 Temmuz 2017

Bugün Santa Chiara Manastırı'ndaydım. İki yolun kesiştiği yerde, elle yapılmış mayoliklerin¹ asılı olduğu yaşlı bir portakal ağacı vardı. Yere [*Boden*] düşen portakallardan birini aldım. Kokusu harikaydı. Onu Berlin'e götürmeyi ve orada bana Napoli topraklarını [*Erde*] hatırlatmasını istiyordum. Ama tanrısız insanların egzoz gazları toprağın kokusunu mahvetti.

Katedralde bir Fransisken rahibi beni vaftiz etti. Adı Giuseppe. Birbirimize sarıldık. Vaftiz adım Alberto oldu. İtalya'da birçok insanın adı Alberto. Napoli'deki taksi

¹ İtalyan çinisi. —çn

Nyctaginaceae

Bougainvillea

şoförlerinden birinin adı da Alberto'ydu. Bana 7 Ağustos'un benim ismimin günü olduğunu söyledi. Bunu unutmamalıymışım. Kore'de kiliseye gidince bana Alberto diyorlar. Katolik kilisesi hemen evimin yanında. Ben adeta bu inancın içine doğmuşum, hatta içine gizlenmişim. Her gün tespih çekip dua ederdim. Sunağı çiçeklerle süsleyen rahibe bana ve gündüzleri evin önündeki merdivenlerde birlikte oturduğumuz kız kardeşime sürekli çiçek hediye ederdi. Bu yüzden Çiçekrahibe derdik ona. Güzel ve iyi biriydi.

Piazza Santa Chiara Manastırı yakınlarında bulunan katedralde, sunakta parıldayan Kutsal Ruh [*Heiligen Geist*] tarafından tamamen dolduruludum. Ama buradaki insanlar ışıktan çekiniyorlar ya da ışık körüler. Turistler sunağın önünde, aslında insanı tamamen kendinden geçiren Kutsal Ruh'un önünde selfie çekiyorlar. Ruh [*Geist*] sevgi ve barışmadır. Saygısız turistleri oradan kovmaya çalıştım. Bazıları benim öfkeme şiddetle karşı çıktı. Tapınak Dağı'nda tüccarları kovan İsa'yı anlıyordum. Para, ruhu [*Geist*] tahrip ediyor. Yeryüzü [*Erde*] değerlidir ve paha biçilemezdir. Ama insanlar onu para için tahrip ediyorlar. Ne büyük bir ayıp!

20 Temmuz 2017

Sabahın ilk ışıklarıyla bahçede dolaşmak ve bitkileri kontrol etmek çok güzel. Onların bu yüceliği beni her seferinde şaşırtıyor.

Duvar sarmaşıklarından hiçbir zaman hoşlanmadım. Duvarları, mezarları, her yeri kaplıyorlar. Gerçi gölge bit-

kilerini severim, ama sadece aydınlık bir parlaklığı olanları. Astilbelerin parlaklığı mesela pembedir. Duvar sarmaşıklarında eksik olan şey, diye düşünürdüm şimdiye kadar, parlama gücü. Deniz kıyısındaki bahçede, parlak beyaz çiçekleri sayesinde bambaşka bir ışıkla parlıyorlar. Daha önceleri duvar sarmaşıklarının koyu yeşil renkte olduklarını ve çiçek açmadıklarını sanırdım. Bugün çiçek açan bir duvar sarmaşığı gördüm ve güzelliğine hayran oldum. Parlaktı. Henüz açılmamış çiçek tomurcuklarının üzerinde kadife gibi parlayan ince tüyler vardı. Ona âşık oldum. Onun o gizli parlaltısına bayıldım.

Antik dönemde duvar sarmaşığı sarhoşluğun sembolüydü. Platon'un Şölen diyalogunda sarhoşlukla duvar sarmaşığı arasında bir bağlantı kurulduğunu hatırlıyorum:

Alkibiades göründü – sarhoştı, başında duvar sarmaşığı ve menekşelerden oluşan bir taç vardı (Dionysos'un nişanları), şeritlerle saçlarına tutturulmuş, kendisine gece kuşları ve sempozyumun başında oradan gönderilen flütçü kız eşlik ediyordu.

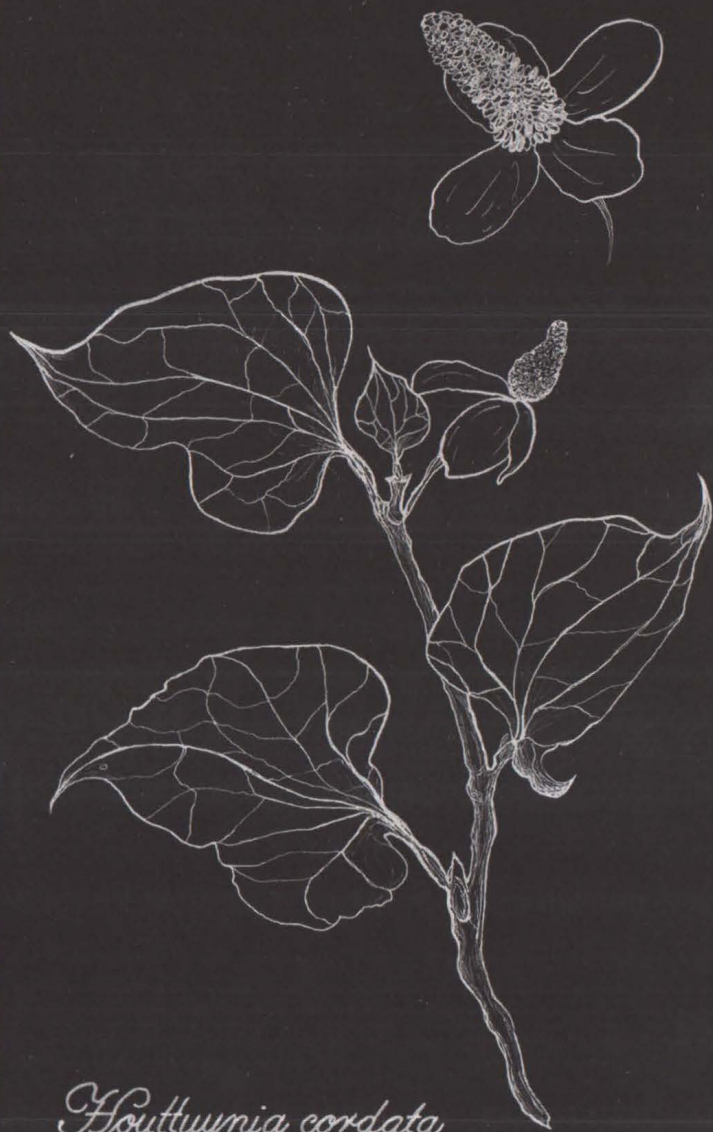
Duvar sarmaşığı adeta dokuz canlıdır. O aynı zamanda aşk ve sadakatin de sembolüdür. Tristan ve Isolde aşkları yüzünden öldüklerinde ayrı ayrı gömüldüler. Ama söylentiye göre mezarlarında duvar sarmaşıkları yeşermiş ve bu sarmaşıklar onları tekrar birleştirmişti. Duvar sarmaşığının kendine has bir yaşam ritmi vardır ki bu da onu benim için sempatik kılan şey. Ancak yıllar geçtikten sonra, kışın başında çiçek açar. Çiçekleri arıları ve kelebekleri çeker. Güzel Amiral kelebeği kırmızı-siyah ihtişamıyla onları özellikle sever.

Kapariler aniden kızarıyorlar ve patlıyorlar, sanki sarhoş olmuşlar gibi. İçlerindeki tohumlar siyah. Birkaç tane kapari karpuzu topladım ve tohumlarını yapışkan iç dokudan ayırdım. Umarım çimlenirler ve duvardan fışkırarak büyürler, belki sadece bir yaz olsa da dayanırlar. Berlin kışına muhtemelen dayanamayacaklardır.

Bahçemden çok uzaklarda, şimdiye kadar adını hiç anmadığım birkaç bitkiden söz etmek istiyorum: Mesela kırmızımsı çiçek tomurcukları olan kokulu Kore kartopu çiçeği yetiştirdim, *Viburnum carlesii*. Onun hemen yanında Japon şemsiye çamı *Sciadopitys verticillata* vardı. Bu yıl, uzun bir sessizlik döneminden sonra dikkate değer bir hacimsel büyüme gösterdi. Yeni filizleri açık yeşil renkte. Beyaz kurtboğanlar da güzel, *Aconitum napellus*. Fark edilmeyen bir güzellik de pençeçalısıdır, *Potentilla fruticosa*. Güneşli bir köşede taşların arasında taşkırançiçekleri büyüyor. Bu çiçekler taşları seviyor. İsimleri her şeyi anlatıyor zaten. Çin menşeli güzellik üzümünün, *Callicarpa bodinieri*, gerçekten de güzel meyveleri var, mor inciler gibi parlıyorlar. Botanik bahçesindeki çiçek pazarından Kore fesleğeni aldım, *Houttuynia cordata*. Kendine has, dolgun bir kokusu var. Asıl adı semenderkuyruğu ya da kertenkelekuyruğudur.

Bahçede Alp gülleri de var, bunlar baharın en erken döneminde açarlar. Gölgecik bir alanda köpekdişi de denen Alp laleleri, *Erythronium dens-canis*, çiçek açmış. Bunlar zambakgiller familyasındandır. Kireç taşından yapılmış olan teknenin yan tarafına diktiğim segge bitkileri, *Carex baldensis* oldukça cüretkârdır. Bir keresinde taştan yapılma

Saururaceae

Houttuynia cordata

bir teknede iki kırmızı balığım vardı, onları kış gelmeden hemen önce Wannsee Gölü'ne bırakmak zorunda kaldım. Bahçenin gölgeli kısmında ağlayan kalpçiçekleri de, *Dicentra spectabilis*, açmış durumda. Bahçemde çok sayıda ot da var: inciçiçeği, kekik, kişniş, nane, maydanoz. Lavantalar kolay kolay ölmezler. Sonbaharın sonlarına doğru açarlar. Kışın, yapraklarını parmaklarımla biraz okşarım ve sonra koklarım. Kokusu oldukça sakinleştiricidir. Zeytinotunun, *Santolina viridis*, kokusunu da severim.

23 Temmuz 2017

Neyse ki Vezûv artık yanmıyor. Tekrar keskin hatlarını göstermeye başladı. Her gün Vezûv yönünde yüzüyorum. Hem denizi, hem de ufukta o yüksek, kara dağı görmek insanı mutlu ediyor. Ayaklarımı sıcak kumla örtüyorum ve kumun içindeki küçücük deniz kabuklarını parmaklarımla arasında eziyorum. Kertenkeleler duvarın üzerinde oradan oraya dolaşıyorlar. Belli ki toprağı ve sığağı seviyorlar.

Bugün sarı gagalı bir martının peşinden yüzdüm. Sakin bir şekilde suyun üzerinde oturuyordu. Ona dokunmak isteyince birden uçup gitti. Martı son derece cüretkâr bir kuştur.

25 Temmuz 2017

Tekrar Berlin'deyim. Napoli'deki denize nazır bahçemde kutsal bir sıcaklık [*göttliche Wärme*] hissetmiştim. Başlan-

gıçta böğürtlen sandığım karadut ağacı tam anlamıyla bir lütuftu, beni derinden mutlu etmişti. Deniz kıyısında yaşam güzel ve *sakinleştiriciydi*. Napoli üzerine çökmüş olan insansı, hatta fazlasıyla insansı o pis koku doğanın güzel kokular saçan sessizliğini bozuyordu.

Topladığım kapari çekirdeklerinden hemen turşu yapmam gerekiyor. Asıl kapari olan tomurcuklar aslında kapari çekirdeğinden daha zarif bir lezzete sahipler. Ama her ikisinin de kokusu aynı.

Dönerken uçakta sonsuz bir buz çölünün üzerinde uçuşumu hissettim. Tek tük karşımızda yükseliveren bulutlar da buzdağlarına benziyorlardı. Yani bir bakıma Berlin dönüş yolculuğu kendine has bir kış seyahati gibiydi.

Neredeyse gece yarısı olmuştu ama ben yine de alelacele Wannsee Gölü kenarındaki bahçeme gittim, tıpkı iki haftalığına yalnız bıraktığım sevgili kızıma koşar gibi. Ertesi sabahı bekleyemezdim. Bahçeme karşı hem sevgi hem de bir sorumluluk besliyorum.

Berlin'de daha önce böylesine şiddetli bir yağmur görmemiştim. Sanki bir şelâleden dökülür gibi yağıyordu. Hareketsiz geçen iki haftanın ardından yağmur iyi gelmişti. D'Annunzio için ender yağan yağmurların özel, hatta kutsal bir değerinin [*göttlichen Wert*] olmuş olması lazım, tıpkı *Lacryma Christi* gibi. O halde yağmur da bir lütuf olabilir:

*Ormanlar toplanır
Dereeler akar
Kayalar dayanır
Yağmur damlar.*

*Tarlalar bekler
Pınarlar kaynar*

*Rûzgârlar oturur
Lûtuflar düşünceye dalar.*

Rûzgârlar oturur mu? Bu aslında doğru değil. Rûzgârlar gezinir. Heidegger, ama daha çok da *kalbi* yerliydi [*bodenständig*]. O durmayı severdi, gezmeyi değil. O bir Yunan-Alman düşünürüydü. Buna karşın Zhuangzi gezmeyi severdi. Onun Yeryüzü Şarkısı muhtemelen şöyle olurdu:

*Ormanlar dinlenir
Dereler akar
Kayalar yükselir
Yağmur yağar.*

*Tarlalar oyalanır
Pınarlar acele eder
Rûzgârlar gezinir
Lûtuf topraklanır.*

Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında çiçeklerimi izledim. Genellikle kamera için projektör olarak kötüye kullandığım el fenerinin ışığında daha bir güzel görünüyorlardı.

Bolca çiçek açan ortancalar beni sarhoş ediyordu. Onlar yağmuru seviyordu. Kadife ortancanın tomurcukları şimdilik yumak biçimindeler. Sonra olağanüstü bir ihtişamla açacaklar. Kelimenin tam anlamıyla patlayacaklar, yavaş gösterimdeki havai fişekler gibi. Onların güzelliğini kelimelerle ifade etmek imkânsız.

Yağmur altında gülleri kestim. Güller yağmuru sevmez. Onlar için bolca güneş dilerim. Mirabel erikleri, elmalar ve üzümler yavaş yavaş olgunlaşıyorlar. Frenküzümlerinin

tadı şimdiden harika. Mirabel ağacının altında, sürekli ıslak olduğu için, birkaç tane kocaman mantar çıkmış. Zehirli olabilirler, ama toprak kokuyorlar. Koku iyi geliyor. Onları yemeyi çok isterdim. Kokulu hosta henüz çiçek açmadı. O bir geçaçan, o yüzden de kışın hemen eşiğinde açacak. Çan çiçeğinin mor çiçekleri gecenin karanlığında adeta trompet çalıyorlar. Lavanta, yağmurlu günü baştan sona kokuya boğdu. Kelebekleyleği da şu anda yağmur altında eziyet çekiyor. Bu yıl onu ziyarete gelen pek kelebek olmadı.

Bugün güzel olmayan dünyayla [Welt] o kadar meşguldüm ki ay tutulmasını kaçırdım. Ne kadar aptalım!

11 Ağustos 2017

Elmalar kocaman oldular. Mirabel erikleri yavaş yavaş olgunlaşıyorlar. Sarı, göz alıcı parlaklıklarını seyretmek çok güzel. Tatları ise ekşi. Kelebekçalıları hâlâ çiçekli. Bir limon çiçeği güvesi ile bir tavuskuşu kelebeği hareketsiz bir şekilde açık mor çiçek salkımlarının üzerinde duruyorlar. Birdenbire kulağıma bir yusufçuk vızıltısı geldi. Geçen sene de buradaydı bu yusufçuk. Belki de bu olumlu bir işarettir. Küçükken bu tip yusufçukları yakalayıp sonra geri bırakırdım. Onları sakat bırakan suç ortağımın uyguladığı şiddeti hiçbir zaman anlayamadım. Balık tutmayı da severdim. Ama balık tutmak daha çok bir tür meditasyon gibiydi. Bahçede yapılan iş aslında çalışma değildir; bir meditasyon, sessizlikte bir eyleşme biçimidir.

Kokulu hosta çiçek açıyor. Alışılmadık bir şekilde bu yaz kokmuyor. Çok mu nemli kaldı acaba? Aslında kokulu bir geçaçandır kendisi. Civanperçemi çok güzel görünür-

Liliaceae

Tricyrtis japonica

yor. Ortancalara benziyor. Civanperçemini ben dikmedim. Yabani bir ot olarak kendisi bahçemde biterek beni mutlu etti. Bahçemde biten bazı başka yabani otları da oldukları gibi bıraktım, çünkü çok güzeller. Hemen artarak büyümüyorlar. Aynı zamanda *dayanışmacılar*.

15 Ağustos 2017

Çok ayrıksı veya inanılmaz bir görüntüye sahip olan bazı çiçekler var. Berlin’de oturduğum apartman dairesinin iç avlusunda böyle inanılmaz güzellikte çiçekleri olan bir çalı var. Kırmızı gelin otlarına benziyor. Daha sonra onu şebboya benzettim¹. Ama değil. Üzerine bir sürü küçük dantel işi asılarak süslenmiş bir abajura da benziyor. Bahçemde bir tane güveyfeneri var. Kozmos çiçeklerinin yanında sonbaharda kıpkırmızı parlıyor.

21 Ağustos 2017

Kokulu hosta çiçek açtı. Geç açan bu hostayı seviyorum. Geç açıp güzel kokuyor. Japon zambakları da açmaya başladılar. Onlar da geç açanlardan. Sonbahar anemonları beyaz ve pembe renkleriyle parıldıyorlar. Hayıt çiçeği sakın parıltısıyla sonbahara giriyor. Kore fesleğeninin çok kendine has bir çiçeği var. Beyaz, başak formunda, dört beyaz taç yapraklı bir *damga*. Otların çoğunlukla güzel çiçekleri olur.

¹ Alm. *Tränendes Herz*: Şebboylara verilen Almanca isim. “Gözyaşı akıtan kalp” veya “kanayan kalp” anlamına gelir. —*yh*n

Gelecek yıl Kore nanesi ekeceğim. Buradaki türlerin aksine onlar azgın bir şekilde büyümmez. Azgın bitkileri sevmem.

25 Ağustos 2017

Bugün nemli, soğuk bir sonbahar günü. Tam bir bahar sonu. Mirabel erikleri koyu sarı bir renge kavuştular ve tatları nefis oldu. Bu yıl bunlardan çok var. Buna karşılık elma ağacının durumu pek iyi değil. Sadece birkaç tane elma var dallarında. Bu yıl tatları da ekşi ve buruk. Ağaç, açık bir şekilde güneşin eksikliğini çekiyor. Japon şemsiye çamı bu yıl çok daha fazla büyüdü ve açık rengiyle ışık saçıyor.

Bugünlerde dünya [Weit] sel benzeri şiddetli yağmur sularına batmış gibi görünüyor, yıkıcı orman yangınları gibi. İnsanlar yeryüzünü [Erde] mahvediyor. Şimdi bu saygısızlıklarının ve akılsızlıklarının cezasını ödüyorlar. Yeryüzüne [bir] Övgü bugün her zamankinden daha acil bir ihtiyaç. Yeryüzünü korumak zorundayız. Yoksa kendi verdiğimiz zararın altında kalıp yok olacağız.

*Ama nerede tehlike varsa,
Orada kurtarıcı da vardır.*

Friedrich Hölderlin

29 Ağustos 2017

Bugün güneşli bir gün, ama tam bir sonbahar havası var. Güller hâlâ açma heveslisi. Onlar istiflerini bozmadan aç-

maya devam ediyorlar. Onları tekrar budadım. Ortancalar son çiçeklerini de açmış bulunuyor. Renk ve parlama güçlerinde belirgin bir azalma var. Renkli çiçekleri yavaş yavaş solmaya başladı. Bugün geç açan pembeleşmiş beyaz ortancayı izlemek ayrı bir güzel. Hostaların arasında yarı gizlenmiş vaziyette yaşıyor.

Ortancanın kuruyan çiçek koçanları özellikle kışın çok güzel oluyor. Bunlar beni kış boyunca mutlu eden en güzel kış çiçekleri. Onların o marazi güzelliklerini çok değerli buluyorum. İlkbaharda koyu yeşil filizlerin yanında durduklarında özellikle çekici görünüyorlar. Kokan çiçekler arasında en güzel kokuya sahip olan çiçek, geç açan kokulu hosta çiçeği. Öylesine zarif, ince, çekingen, seçkin ve seviyeli kokuyor ki bahçemdeki hiçbir çiçekte bu kadarı yok. Ben de onlar gibi kokmayı çok isterdim.

3 Eylül 2017

Karagözlü suzan hâlâ tek tük çiçek açsa da günler şimdiden oldukça soğuk geçmeye başladı. Hayıt çiçeği gururla çiçek açmaya devam ediyor. Tek başına sonbaharı aydınlatıyor. Şu an açan en güzel çiçekler artık boyu iyice uzayan beyaz hibiskuslar ve Japon sonbahar anemonları. Bu her dem parlayan çiçeklere *Coruscis perennis* ismini vermek isterdim. Hibiskuslar çok zarif ve hâlis çiçekler. Birçok çiçek gibi onların da anavatanı Asya. Aslında benim gizli bahçem bir anlamda bir *Uzakdoğu Bahçesi*. Üç yıldır bahçemde bulunan Çin kökenli kış çiçeği *Chimonanthus praecox* çiçek açma konusunda hâlâ çekingen duruyor. Baştan çıkarıcı bir kokusunun olduğu söyleniyor.

Umarım gelecek yıl açarlar. *Umut*, bahçivanın zaman modudur. Bu anlamda benim Yeryüzüne Övgüm *geleceğin yeryüzü* için geçerli.

20 Kasım 2017

Bugün hava buz gibi. Yağmur ve dolu yağıyor. Gün ağarmadan hemen önce yine bahçedeydim. Sonbahar yaprakları yerlerde diz boyu birikmiş. Kış kirazı coşkuyla çiçek açmış, sanki ilkbahardayız. Salkımlı beyaz ortanca çiçek açmaya devam ediyor. Bu kış soğuşunda hâlâ çiçek açabiliyor olmaları inanılmaz. Diğer ortancalar çoktan soldular. Güller neredeyse inatla renklerini ve biçimlerini koruyorlar. Üzerlerine bir olgunluk geldiği zaman daha bir büyüleyici görünüyorlar.

Kandil çiçeğinin meyve kapsülü iyiden iyiye şeffaf bir hal aldı. Onun incelikle örülmüş yapısından içindeki kırmızı meyveyi rahatlıkla görebiliyorum. Bir bütün olarak bakıldığında değerli bir mücevhere benziyor. Toprak [Erde] bir sanatçıdır, bir oyuncudur ve baştan çıkarıcıdır. Romantiktir. İçimde bir şükran duygusu doğuruyor. Ve bana düşünecek çok şey veriyor. Düşünmek şükran duygusudur.

Çocukken kandil çiçeğinin meyvesinden, içini büyük bir dikkatle boşaltarak küçük bir balon yapmıştım. Onu ağızımla çalabiliyor ve bazı sesler çıkarmayı başarıyordum. Bahçemde çocukluğumdan küçük de olsa bir parça mevcut.

Çin kökenli güzel meyve çiçeğinin mor incilere benzeyen meyveleri var ve bunlar sabahın ilk ışıklarıyla parlıyorlar. Toprak [Erde] güzeldir, hatta büyüleyicidir.

Calycanthaceae

Chimonanthus praecox

Onu vahşice sömürmek yerine ona özen göstermeli, ona özenle davranmalı, hatta onu övmeliyiz. Güzel bizi ona özen göstermeye davet eder. Bunu öğrendim ve tecrübe ettim.

RESİM DİZİNİ

- Begonvil, *Bougainvillea*, S. 131
- Çin kış çiçeği, *Chimonanthus praecox*, S. 133
- Kar gülü (Kış gülü), *Helleborus niger*, S. 147
- Kokulu hosta, *Hosta plantaginea*, S. 59
- Kokulu kartopu çiçeği, *Viburnum bodnantense*, S. 23
- Buz çiçeği, *Flos glacialis*, S. 19
- Sonbahar anemonu, *Anemone hupehensis*, S. 64
- Güz zamansız, *Colchicum autumnale*, S. 73
- Japon zambağı, *Tricyrtis japonica*, S. 142
- Kamelya (Japon gülü), *Camellia japonica*, S. 51
- Kapari, *Capparis spinosa*, S. 125
- Rüzgâr gülü, *Hepatica nobilis*, S. 29
- Dut ağacı, *Morus rubra*, S. 122

- Semenderkuyruğu (Kore fesleğeni), *Houttuynia cordata*, S. 137
- Hayıt çiçeği, *Vitex agnus-castus*, S. 83
- Salkımlı ortalca, *Hydrangea paniculata*, S. 92
- Taşkıran çiçeği, *Saxifraga kabschia*, S. 106
- Siyah afyon, *Papaver paeoniflorum*, S. 114
- Susam yaprağı, *Perilla frutescens*, S. 88
- Saman çiçeği, *Xerochrysum bracteatum*, S. 77
- Kış yasemini, *Jasminum nudiflorum*, S. 35
- Kış kirazı, *Prunus subhirtella autumnalis*, S. 36
- Kar çiçeği, *Eranthis hyemalis*, S. 39
- Kedi fındığı, *Hamamelis*, S. 46

Yeryüzüne Övgü BYUNG-CHUL HAN

Daha önce "aynının cehennemi"nden söz ederek "seçilmiş tek adam rejimleri"ni anlamak için anahtar bir kavram öneren Byung-Chul Han, bu kez, "Yeryüzü, kendini mutlak kabul eden öznenin karşı kutbudur. Özneyi kendi tutsaklığından kurtarır," diyor. Kendini mutlaklaştıran küstah öznenin her gün suratımıza kustuğu lakırdıları ciddiye almayarak hem zavallılığının altını çiziyor hem de ona bir çıkış yolu gösteriyor: *Yeryüzü*.

Sıradan bir sözcük değil *yeryüzü*. İnsan zihninin bir ürünü olan *dünya* ile kendi farkını ayırabilmek için özenilmiş ve düşünülmüş bir sözcük. Çünkü insan zihninin vardığı yer inkâr edilemeyecek bir gerçeklik olarak gözlerimizin önünde duruyor: can çekişen Marmara Denizi! Bir canlı türü olarak insanın dünyaya yüklediğı anlamın ulaştığı son nokta.

Bu yüzden yazar dünyaya uzaktan, yeryüzünün en yalın ifadesi olan bahçeden, nesne üretiminin henüz başlamadığı yerden bakmayı öneriyor. Bilgisayar ya da akıllı telefon ekranı ile bahçenin duyularımıza verdiği esin farkı üzerine düşünüyor ve "Bahçe zamanı başkalarının zamanıdır," diyerek başkaya yüklediğimiz anlama çiçekleri de katıyor.

Çiçeklerle sarhoş olan, onların zamanında yaşamayı sevenleri *dünya*'ya değil *yeryüzü*'ne davet ediyor bu kitap.

Ömer Faruk

ISBN:978-605-70664-1-1

9 786057 066411